

Nelli Neuvonen

LOMALLA OMASSA ELÄMÄSSÄ?

Vapaa-ajalle annetut merkitykset suomalaisten
naisten sapattivapailuilla.

Pro gradu -tutkielma

Matkailututkimus

Kevät 2012

Lapin yliopisto, yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Työn nimi: Lomalla omassa elämässä? Vapaa-ajalle annetut merkitykset suomalaisten naisten sapattivapailla.

Tekijä: Nelli Neuvonen

Koulutusohjelma/oppiaine: Matkailututkimus

Työn laji: Pro gradu -työ x Sivulaudaturtyö__ Lisensiaatintyö__

Sivumäärä: 97

Vuosi: Kevät 2012

Tiivistelmä:

Hektisessä maailmassamme sapattivapaa tarjoaa paljon kaivattua vapaa-aikaa ja mahdollisuuden toteuttaa unelmia. Suomessa yhä useammalla on mahdollisuus lähteä näille myös vuorotteluvapaiksi nimetyille lomille. *Aikaisempi tutkimus* sapattivapaista on keskittynyt pitkälti vapaiden yhteiskunnallisten vaikutusten tutkimiseen, mutta sapattivapaan merkitystä yksittäiselle henkilölle on tutkittu hyvin vähän.

Keskityn tutkielmassani vapaa-ajalle annettujen merkitysten tarkasteluun, jossa sovellan Betsy Wearingin (1998) henkilökohtaisen vapaa-ajan tilan teoriaa. Ajattelen sapattivapaalla olevien naisten vapaa-ajan kokemusten muodostuvan vuorovaikutuksessa muiden kanssa. Näissä vuorovaikutustilanteissa naiset tekevät valintoja suhteessa omaan minuuteensa ja sosiaaliseen kontekstiin. Tutkielmassani tarkastelen, *millaisina vapaa-ajalle annetut merkitykset ilmenevät suomalaisten naisten sapattivapailla*. Pohdin, *miten naiset antavat merkityksiä vapaa-ajalleen, miten sosiaaliset suhteet vaikuttavat näihin merkityksiin sekä miten vapaa-ajalle annetut merkitykset peilautuvat matkakokemuksiin sapattivapailla*.

Aineistoni koostuu kuudesta teemahaastattelusta, jotka analysoin diskurssianalyysin avulla. Siinä käsitetään kielenkäytön rakentavan merkityksiä ja ympäröivää todellisuutta. Etsin siis naisten puheesta erilaisia tapoja määritellä vapaa-aikaa.

Tutkielmani tuloksena näen sapattivapaalla olevien naisten rakentavan omaa minuuttaan toisten kanssa. He voivat löytää vapauden ja ilon yhdessä koetuista hetkistä. He toteuttavat itseään jokainen omalla yksilöllisellä tavallaan ja tekevät näin matkaa omaan elämäänsä. Sapattivapaat voivat rikastuttaa henkilön elämää, mikä vaikuttaa positiivisesti kansantalouteen ihmisten jaksassa paremmin työssään ja arjessaan.

Yhä useammat lähtevät matkoille sapattivapaillaan ja tuloksistani onkin hyötyä muodostettaessa visioita tulevaisuuden sapattimatkailijoista. Visiointi liittyy olennaisesti *Acapella Village -hankkeessa* (www.ulapland.fi/acapellavillage) tehtävään tutkimustyöhön tulevaisuuden kestävästä matkailukylistä.

Avainsanat: sapattivapaa, vuorotteluvapaa, vapaa-aika, merkitykset, matkailu, matkailututkimus, minuus, sosiaalinen, tila, diskurssi.

Suostun tutkielman tallentamiseen WWW-palvelimelle x

Suostun tutkielman luovuttamiseen Lapin maakuntakirjastossa käytettäväksi__

(Lappia koskevat)

Sisällys

1. JOHDANTO	5
1.1 Sapattivapaa irtiottona työstä.....	5
1.2 Aikaisempi tutkimus	9
1.3 Tutkimusasetelma	12
1.4 Aineisto ja menetelmät	13
1.5 Tutkielman rakenne	19
2. SAPATTIVAPAAAT SUOMALAISTEN NAISTEN KOKEMANA	20
2.1 Sapattivapaat Suomessa 1990-luvulta nykypäivään.....	20
2.2 Naisten kokemuksia sapattivapailta.....	24
2.3 Tulevaisuuden sapattimatkaileijat	27
3. MERKITYSTEN MUODOSTUMINEN VAPAA-AJAN KOKEMUKSISSA.....	31
3.1 Minuus vapaa-ajan kokemuksissa	31
3.2 Kokemusten sosiaalinen ulottuvuus	34
3.3 Vuorovaikutuksellinen vapaa-ajan tila.....	37
3.4 Vapaa-ajalle annetut merkitykset diskurssianalyysin näkökulmasta	41
4. ITSEÄ ETSIMÄSSÄ SAPATTIVAPAILLA	43
4.1 Aikaa itselle	43
4.2 Vapaus toteuttaa omia haluja	47
4.3 Tosiharrastajat, nautiskelijat ja oman elämänsä turistik	51
5. SOSIAALISET SUHTEET SAPATTIVAPAILLA.....	55
5.1 Yhdessä koettu vapaa-aika.....	55
5.2 Vapaa-ajan sosiaaliset verkostot	59
5.3 Kaipuu työhön	62
6. MATKAKOKEMUKSET SAPATTIVAPAILLA	67
6.1 Matkailijan katseen kohteet	67
6.2 Matkaseuran ja toisen kulttuurin representointi	70
6.3 Vuorovaikutuksellinen kokemuksen tila.....	75
6.4 Kuvitteelliset sapattilomat	79
7. YHTEENVETO	82
KIITOKSET.....	88
LÄHTEET	89

LIITE 1. HAASTATTELURUNKO	96
LIITE 2. LITTEROINTIMERKIT	97

Kuviot

Kuvio 1. Vapaa-aika vapaan ajan, toiminnan ja asenteen poikkileikkauksena	8
Kuvio 2. Henkilökohtainen vapaa-ajan tila	40
Kuvio 3. Kaksisuuntainen vuorovaikutus vapaa-ajan tilassa.	84

1. JOHDANTO

Millaista olisi lähteä työstä ja jättää työympäristö hetkeksi taakse? Millaista on olla vapaa työstä? Näitä kysymyksiä pohdin äitini kanssa keväällä 2011 hänen jäädessään vuodeksi sapattivapaalle. Sapattivapaalla tarkoitan pidempää irtiottoa työelämästä, jossa työnantaja ei ole rajannut vapaan käyttöä etukäteen tiettyyn tarkoitukseen (Aho & Iloa, 1989, s. 13). Työelämän paineet, stressi ja jatkuva vaatimus kehittyä työssä olivat äitini syyt poistua työelämästä sivuun joksikin aikaa. Hänen puheissaan sapattivapaa ilmeni mahdollisuutena pysähtyä ja toteuttaa omia unelmia. Kiinnostuin siitä, miten pitkän työuran tehnyt henkilö kokee vuorotteluvapaalle lähtemisen. Onko vapaalle lähtö erityisiä vapauden hetkiä, irtiottoja työstä vai matkan tekoa itsen? Entä miten vapaalla oleva henkilö järjestää vapaa-aikaansa, kun työ tuoma rytmi on poistettu? Tutkielmassani näiden kysymysten pohtiminen antaa tietoa sapattivapaista uudeltaisesta näkökulmasta. Sapattivapaalla olevat naiset saavat pääroolin, ja he esiintyvät yksilöinä, jotka tekevät matkoja omaan elämäänsä.

1.1 Sapattivapaa irtiottona työstä

Keskustellessani äitini kanssa hänen vuorotteluvapaasta huomasin, kuinka tärkeä se hänelle oli. Hän kertoi suunnitelmistaan ja siitä, kuinka nyt oli aikaa itselle. Mietin, miksi sapattivapaa oli hänelle niin tärkeä asia. Huomasin sukupolvien välillä selkeän eron työn merkityksessä. Äitini nuoruudessa 80-luvulla tärkeintä oli hankkia jokin ammatti, jolla voisi elättää itsensä ja myöhemmin perheensä. Oman sukupolveni kaksikymppisille, nuorille aikuisille työn tarjoama taloudellinen varmuus on tärkeä, mutta sen lisäksi työstä halutaan nauttia. Toisin sanoen työ on edelleen elämämme perusta, mutta sen muoto on muuttunut (Holvas & Vähämäki, 2005, s. 37). Työ nähdään keinona kehittää omaa identiteettiä, haastaa itseään ja etsiä tarkoitusta elämälleen (Baldry ym., 2007, s. 235). Toinen huomaamani ero sukupolvien välillä on tapavoitella omia unelmiaan. Vanhempieni mahdollisuudet toteuttaa omia haaveitaan ovat aina olleet sidoksissa työhön. Unelmia toteutettiin resurssien mukaan vapaa-ajalla, ja arkena tehtiin työtä. Oma sukupolveni haluaa nauttia joka hetkestä ja elää unelmiaan todeksi nyt. Äidilleni sapattivapaa on ehkä juuri siksi tärkeä, että hänellä ei ollut

mahdollisuuksia toteuttaa kaikkia haaveitaan nuorempana. Ensin piti olla vakituinen työ ja perhe, ja vasta sitten tavoiteltiin muita haaveita. Haluttiin luoda varma pohja, jolle rakentaa elämänsä. Omana haaveenani on vakituinen työ ja perhe tulevaisuudessa, mutta samalla haluan elää elämäni toteuttaen unelmiani.

Perinteisesti vapaa-aika on määritelty ajaksi, joka on työstä vapaata. Kuitenkin *uuden työn* aikakaudella työn ja vapaa-ajan rajat hämärtyvät, ja vapaa-aika määritellään täysin uudella tavalla. Jakke Holvaksen ja Jussi Vähämäen (2005, s. 88) mukaan "uusi työ on vaivatonta ja kivaa, mutta ihmiseen on jäänyt vika: hänellä ei ole kivaa". Määritelmä kuvaa hyvin uuden työn paradoksaalista luonnetta. Sen yksi ominaisuus on rajojen ja koettelemuksien katoaminen, jolloin niitä on etsittävä muualta kuin työstä. (Holvas & Vähämäki, 2005, s. 90.) Ihmiset hakevat näitä voimakkaita kokemuksia vapailtaan asettaen vapaa-ajalleen paljon odotuksia. Pelkkä oleminen vapaalla ei riitä vaan pitää kokea asioita, jotka vaikuttavat henkilön sisimpään. Tilastokeskuksen vapaa-aikatutkimuksen mukaan kymmenessä vuodessa vapaa-ajan arvostus on kasvanut ja työn merkityksellisyys on vähentynyt (Liikkanen, 2004). Tutkimuksen perusteella työstä on tullut pikemminkin vapaa-ajan mahdollistaja kuin elämänpiirin tärkein asia. Ian Yeomanin (2008, s. 167) mukaan tulevaisuudessa ihmiset eivät enää elä tehdäkseen työtä, vaan tekevät työtä elääkseen. Työtä tehdään, jotta voidaan toteuttaa omia haaveita vapaalla.

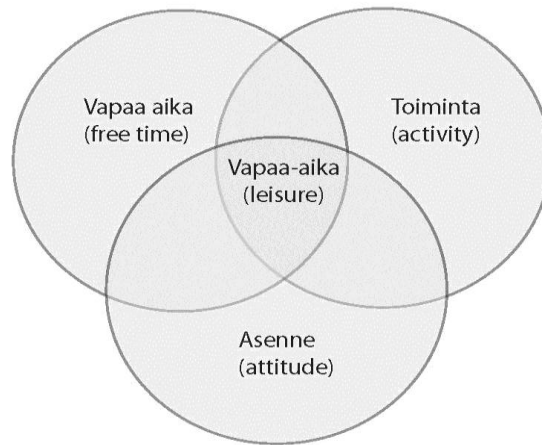
Nykyään työympäristö on vaativampi kuin koskaan ennen. Jatkuva tarve kehittyä, halu nauttia työstään ja tuntea itsensä arvokkaaksi aiheuttaa stressiä ja paineita. Lisäksi työn ja vapaa-ajan rajat ovat hämärtyneet. Tulevaisuudessa työntekijöiden liikkuvuus lisääntyy, kun yhä useammilla on mahdollisuus etätyöhön (Mannila, 2008). Töitä voidaan tehdä kotona vapaa-ajalla ja vapaa-aikaa voidaan viettää työpaikalla. Työstä on vaikeaa täysin irrottautua, mikä voi johtaa krooniseen väsymykseen ja kyyniseen suhtautumiseen työhön (Moberg, 2009). Liika työskentely tuo mukanaan stressiä ja erilaisia sairauksia. Lisäksi työn tekeminen vapaa-ajalla saattaa aiheuttaa sosiaalisia ongelmia. Esimerkiksi jos yksi perheen jäsenistä tekee töitä viikonloppuisin, se vähentää perheen yhteistä aikaa ja voi vaikuttaa muihin perheenjäseniin. (Valtonen, 2004, s. 97.) Miten tämä rajojen hämärtyminen näkyy sapattivapailta? Ainakaan vapaa-aikaa ei voida enää määritellä työstä vapaana aikana. Määrittelen vapaa-ajan

pikemminkin aikana, jonka käytön henkilö voi itse päättää. Henkilö voi valita tekeekö hän töitä vapaalla vai ei. Samalla vapaa-aika saa merkityksensä suhteessa työhön. Esimerkiksi tietyt elämän merkittävät tapahtumat, kuten häät, ristiäiset ja hautajaiset ovat pyhiä, ja niiden on oltava työstä vapaita. Myös juhlapyhät, kuten joulukuun ja pääsiäisenä ovat tärkeitä juhlia, joille halutaan varata vapaa-aikaa. (Valtonen, 2004, s. 96.) Työstä erotettua niin kutsuttua pyhää aikaa voidaan nimittää myös laatuajaksi. Määritelmä viittaa aikaan, jolle on varattu tietty tarkoitus. Työn ja vapaa-ajan suhteen ymmärtäminen on olennaista vapaa-ajan merkitysten ymmärtämiselle. Tutkielmassani en keskity työn vaikutuksiin vapaa-aikaan, mutta haluan kuitenkin huomioida sen roolin vapaa-ajan rakentumisessa.

Yhä useammin ihmiset yrittävät löytää elämälleen mielekkyyttä kiinnittymällä elämyksiin, haalimalla menestystä ja kokemalla nopeita nautintoja. Irrottautuminen stressistä, kiireestä ja tyhjäänpäiväisestä ajanvietteestä voivat tuoda henkilön lähelle niitä asioita, jotka rikastuttavat aidosti elämää. (Salonen, 2002.) Sapattivapaalle lähtevä henkilö jättää taakseen tutun, turvallisen työympäristönsä ja huomaa olevansa uudessa tilanteessa, jossa työ ei vaikuta vapaa-ajan määrään. Sapattivapaa voidaan nähdä pakenemisen paikkana tutuista rutiineista ja ympäristöistä. Eeva Jokinen ja Soile Veijola (1990, s. 109) määrittelevät arjesta irrottautumisen olevan vapautta siitä, mikä on normaalia. Toisaalta sapattivapailta tavanomaisista asioista, kuten kodinhoidosta ja ulkoilusta, saattaa tulla miellyttäviä tapoja käyttää vapaa-aikaa. Toisin sanoen vapaa-ajalla normaali arki voi saada uusia merkityksiä. Tuttuun ympäristöön jäävälle henkilölle vapautuminen arjesta on mahdollista, esimerkiksi harrastamalla jotain tai lähtemällä kyläilemään tuttujen luokse. Chris Rojek (1993, s. 213) toteaa, että vapaa-aika ei ole jokapäiväisen elämän vastakohta, vaan pikemminkin sen jatke dramatisoidussa ja vaikuttavassa muodossaan.

Suomen kielessä on vain yksi vapaa-aikaa tarkoittava sana. Englannin kielessä vapaa-aikaa tarkoittavia sanoja on ainakin kolme, mitkä ovat *spare time*, *free time* ja *leisure*. (Liikkanen, 2009, s. 10.) Kaikki kolme käsitettä kuvaavat työ ulkopuolista aikaa mutta lähemmin tarkasteluna niiden merkityserot tulevat esiin. *Spare time* tarkoittaa ylimääräistä aikaa. Käsite *free time* eli vapaa aika kuvaa myös ei-sidottua aikaa. *Leisure* tarkoittaa vapaa-aikaa, joka sisältää laadullisia, virkistykseen liittyviä merkityksiä.

(Liikkanen, 2009, s. 10.) Tutkielmassani tarkoitan vapaa-ajalla aikaa, johon liittyy tämä laadullinen ulottuvuus. Toisin sanoen vapaa-aikaa ei kuitenkaan ole kaikki työstä ylijäävä aika.

Kuvio 1. Vapaa-aika vapaan ajan, toiminnan ja asenteen poikkileikkauksena

Lähde: Csikszentmihályi, 1980 Zuzanekin, 2006, s. 186 mukaan.

Mihály Csikszentmihályi (1980, Zuzanekin, 2006, s. 186 mukaan) määrittelee vapaa-ajan (*leisure*) muodostuvan *vapaasta ajasta (free time)*, *toiminnasta (activity)* ja *asenteesta (attitude)* (kuva 1). Csikszentmihályi tarkoittaa vapaalla ajalla aikaa, joka jää jäljelle päätoimisen palkkatyön jälkeen. Tästä vapaasta ajasta vain osa on vapaa-aikaa, sillä tiettyjen velvollisuuksien hoitaminen vähentää sitä. (Csikszentmihályi, 1980, Zuzanekin, 2006, s. 186 mukaan.) Todellisuudessa vapaa-ajan ja muun ajan rajat eivät ole selkeät. Sapattivapaalla esimerkiksi arjen rutiinit ja velvollisuuksien hoitaminen muodostavat rytmin päivään ja voivat olla merkityksellisiä henkilölle.

Toimintoja ovat muun muassa urheilutapahtumaan osallistuminen, kavereiden luona käyminen ja teatteriin meneminen. Asenteella tarkoitetaan psykologisia kykyjä ja odotuksia, kuten sisäistä motivaatiota ja vapautta valita vapaa-ajan tekeminen. (Csikszentmihályi, 1980, Zuzanekin, 2006, s. 186 mukaan.) Määritelmän perusteella aitoa vapaa-aikaa on muun muassa itselle tärkeiden urheiluharrastusten harjoittaminen tai kahvilla käyminen ystävien kanssa. Oma käsitykseni vapaasta ajasta eroaa siinä, että vapaa-aika voi olla myös ei-toiminnallista. Vapaa-aika ei aina ilmene tekemisenä, vaan

pikemminkin vapaa-aika näyttäytyy vapautena jostakin. Vapaus on arvokasta, koska se vapauttaa meidät jostakin johonkin. Vapaus on valintaa tehdä ja olla sitä mitä haluaa. (Goodale & Godbey, 1995, s. 6.) Määritelmässä hyödyllistä on asenteen huomioiminen; asenne ilmenee siinä, miksi henkilö käyttää vapaa-aikaansa tiettyihin asioihin. Tutkielmassani asenne tarkoittaa vapaa-ajan valintojen taustalla vaikuttavia henkilökohtaisia tekijöitä ja motivaatiota. Lisäksi näihin valintoihin vaikuttavat kulttuuriset käsitykset siitä, mikä on hyvää ja mikä huonoa vapaa-ajan käyttöä (Valtonen, 2004, s. 72). Esimerkiksi oletus siitä, että kaikki aika tulisi käyttää tehokkaasti hyödyksi, näkyy suomalaisten kokemana lomastressinä (ks. Rastamo, 2007). Ihmiset kokevat painetta käyttää kaikki vapaa-aikansa mahdollisimman hyvin. He etsivät sosiaalista hyväksyntää vapaa-ajan valinnoillaan. Sapattivapailla olevat henkilöt ovat näennäisesti vapaita tekemään valintoja vapaa-aikansa suhteen, mutta samanaikaisesti laajemman sosiaalisen ja kulttuurisen kontekstin oletukset vaikuttavat näihin valintoihin. Nimitän sapattivapaalla olevaa henkilöä *sapattivapailijaksi*. Vapailija tasapainoilee sen välillä, millaisia asioita hän haluaa kokea ja millaisia asioita muut odottavat hänen kokevan. Seuraavaksi tarkastelen sapattivapaan määrittelyä aikaisemmissa tutkimuksissa.

1.2 Aikaisempi tutkimus

Suomessa tutkimusta *sapattivapaista* on tehty 1980-luvulta asti. Erilaisissa työryhmissä alettiin tällöin pohtia mahdollisuutta erityisen sapattivapaaajärjestelmän perustamiseen (esim. Työvuorottelutyöryhmä, 1994; Sapattivapaatoimikunta, 1990). Järjestelmän mahdollisuuksista keskusteltiin myös Lapin yliopistossa pidetyissä Sapattiseminaareissa vuosina 1988 ja 1989. Ensimmäisessä seminaarissa pohdittiin sitä, miten sapattivapaa voisi olla jokaiselle mahdollisuus rikastuttaa elämäänsä irrottautumalla työstä (Aho, 1989a). Toisessa seminaarissa esiteltiin laajemmin sapattivapaan vaikutuksia, ja sapattivapaa nähtiin mahdollisuutena uudistaa työelämää (Aho & Ilola, 1990). Raila Kangasperkon (1990, s. 12) mukaan kiireinen työtahti ei mahdollista riittävää uudistumista, mitä työn hoitaminen edellyttäisi. Sapattivapaalla olisikin psyykinen ja fyysinen elvyttävä vaikutus. (Kangasperko, 1990, s. 12.) Keijo Tahkokallio (1990, s. 57–59) totesi samassa seminaarissa, että ihmiset ovat juuttuneet tiettyihin rutiineihin,

joista heidän on ensin päästävä eroon nauttiakseen sapattivapaasta. Työssä opittu rutiini on vaikea jättää taakseen, ja sapattivapaalle lähtevä saattaa tuntea tarvetta luoda jonkinlainen päivärhythmi myös vapaalle. Voi olla vaikeaa vain rentoutua ja toipua työelämän rasitteista.

Ideat sapattivapaajärjestelmästä johtivat käytännön toimiin vuonna 1996, kun sapattivapaan ehdot määriteltiin tarkemmin ja kokeilulaki astui voimaan (Nätti, Manninen, Väisänen & Anttila, 2005, s. 8–9). Siitä lähtien sapattivapaata alettiin yleisemmin nimittää *vuorotteluvapaaksi*. Vuorotteluvapaiden lähdettyä liikkeelle Suomessa ryhdyttiin systemaattisesti tilastoimaan vuorottelijoiden taustatietoja, ajankäyttöä ja kokemuksia vapailta (Nätti, Ruuskanen & Virmasalo, 1997; Nätti ym., 2005). Uusimmassa seurantatutkimuksessa yleisimmät syyt jäädä vapaalle olivat halu pitää taukoa työelämästä, halu saada lisää aikaa harrastuksille, matkustelulle tai virkistäytymiselle ja levon tarve. Lisäksi tutkimuksessa todetaan vuorottelijoiden kokeneen työssään kiirettä ja painetta sekä vaikeuksia jaksaa. (Nätti ym., 2005, s. 60.) Vapaalle lähdetään siis lepäämään ja hakemaan uutta voimaa työhön. Seurantatutkimus on osa työministeriön työpoliittista tutkimusohjelmaa ja sen tavoitteena on ollut "selvittää vuorotteluvapaan vaikutuksia vuorottelijoiden työssä jaksamiseen ja kokonaistyöuran kestoon, sijaisten valikoitumiseen ja työllistettävyyteen sekä työorganisaatioiden toimintaan" (Nätti ym., 2005, s. 172).

Seurantatutkimukset tuovat näin ollen vahvasti esiin yhteiskunnalliset vaikutukset. Tutkimus on keskittynyt pitkälti tilastointiin, mutta hyvin vähän on kerrottu itse vuorottelijoiden vapaa-ajasta. Yhteiskuntatieteissä tutkimusta on tehty muun muassa vapaan vaikutuksista urakehitykseen (ks. Takala, 2008), opettajien vuorotteluvapaakokemuksista (ks. Korhonen, 2000), harrastusmuotoisesta opiskelusta sapattivapaalla (ks. Raatikainen, 2006). Ulkomailla tutkimusta sapattivapaista on tehty muun muassa sapattivapaakokemuksista, vaikutuksista työelämässä jaksamiseen ja hyödyistä työnantajalle (ks. Carr & Tang, 2005; Hubbard, 2002; Thompson & Louth, 2003). Cheryl Brown (2009, s. 125–126) tarkastelee sapattivapaata (*sabbatical*) innovatiivisen tutkimuksen mahdollistajana. Henkilökohtainen innostuneisuus ja luovuus ajavat tutkimusta eteenpäin akateemisessa maailmassa. Brownin mukaan professorit ja tutkijat voivatkin saada sapattivapaalta uusia ideoita ja motivaatiota

tutkimuksentekoon. (Brown, 2009, s. 125–126.) Andrew Carr ja Thomas Tang (2005, s. 163) pohtivat myös sapattivapaan vaikutuksia työmotivaatioon. Heidän mukaansa vapaalle ei lähdetä pelkästään lepäämisen takia, vaan myös löytämään uudestaan kiinnostus omaan työhön. Työntekijä voi näin saada uutta energiaa työssä jaksamiseen. (Carr & Tang, 2005, s. 163.)

Edellä mainituissa tutkimuksissa korostetaan hyödyllisen tekemisen tärkeyttä sapattivapaalla. Vapaa onkin suunniteltava tarkoin, jotta hyödyt olisivat maksimaaliset työhön palatessa. Nykyään oletetaan, että jokaisella vapaa-ajan hetkellä pitäisi olla oma tarkoituksensa. Sapattivapaalle lähtevän henkilön oletetaan käyttävän aikansa mahdollisimman tehokkaasti ja samalla palaavan työhön virkistäytyneenä. Marlis Hubbard (2002, s. 603–604) pohtii myös sapattivapaiden tehokasta käyttöä artikkelissaan kirjastonhoitajien sapattivapaista. Hänen mukaansa sapattivapaa antaa mahdollisuuden kehittää ja soveltaa yksilön ammattitaitoja. Hänen mukaansa hyvän suunnitelman teko etukäteen maksimoi sapattivapaasta saatavan hyödyn. (Hubbard, 2002, s. 603–604.) Vapaata ei voi viettää vain leväten vaan pitää kehittää itseään tai oppia jotain uutta. Sapattivapaasta saatavat hyödyt ovat sidoksissa konkreettiseen tekemiseen. Kuitenkin seurantalutkimuksen tulokset luovat kuvaa erilaisesta sapattivapaasta. Suomessa sapattivapaa käytetään useimmiten lepoon, virkistäytymiseen ja mietiskelyyn. Erilaiset aktiviteetit, kuten osallistuminen vapaaehtoistyöhön, opiskelu ja remontointi, tulevat vasta näiden jälkeen. (Nätti ym., 2005, s. 66.) Näin ollen tärkeintä on voimien kerääminen ja itsetutkiskelu pikemminkin kuin toimeliaisuus. Kuten Carr ja Tang (2005, s. 163) toteavat, sapattivapaa voi olla mahdollisuus motivoida itseään jaksamaan työssä. Vapaa antaa henkilölle mahdollisuuden pohtia, mikä on itselle tärkeää elämässä ja mikä alun perin motivoi työn tekemiseen.

Ajattelen sapattivapaan tärkeimpänä tarkoituksena olevan henkilön elämän rikastuttamisen. Vapaa tarjoaa henkilölle tilaisuuden irrottautua työelämästä, pysähtyä hetkeksi ja nauttia itselle tärkeistä asioista. Tutkielmallani haluan tuoda esiin vapaa-ajalle annettujen merkitysten moninaisuutta ja yksilöllisiä merkityksenantoprosesseja, enkä yleistyksiä. Sapattivapaalla vietettyä aikaa ja kokemuksia ei voida kuvata pelkästään toimintojen avulla, vaan vapaalle annettu merkitys muodostuu erilaisissa vuorovaikutustilanteissa, joissa henkilön minä ja sosiaalinen todellisuus kohtaavat.

Mediassa vuorotteluvapaat ovat nousseet puheenaiheeksi viime vuosina. Televisiosarjoissa kerrotaan henkilöistä, jotka päättävät jättää arkiset kuviot taakseen ja matkustavat ulkomaille viettämään vapaataan (esim. Fuengirola...; Liv D...). Myös internetin keskustelupalstoilla ja blogeissa kerrotaan vapaan vietosta ulkomailla (esim. Umbrian laakson arkipäivää...; Sapattivapaa – irti arjesta...). Sapattivapaat ovat aihe, josta tarvitaan lisää tutkimusta nimenomaan vapaa-ajan kokemusten näkökulmasta. Suomessa tuetaan vuorotteluvapaakorvauksin taloudellista pärjäämistä vapaalla, ja sopimuksin varmistetaan, että henkilöllä on mahdollisuus palata entiseen työpaikkaansa vapaan jälkeen. Viime vuonna politiikassa ovat puhuttaneet ehdotukset vuorotteluvapaakorvausten leikkauksesta, jolloin korvaus laskisi nykyisestä 70 tai 80 prosentista 60 prosenttiin työttömyyskorvauksen määrästä (Vuorotteluvapaan ehdot heikkenevät..., 2011). Näiden keskustelujen valossa tarvitaan tutkimusta, joka tuo esiin sapattivapaiden tärkeyden ihmisten hyvinvointia edistävinä tekijöinä. Tutkielmallani pyrin avaamaan sitä, miten naiset antavat vapaalleen erityisiä merkityksiä ja miten vapaat rikastuttavat heidän elämänsä.

1.3 Tutkimusasetelma

Tutkimuskohteeni on sapattivapaalla olevat naiset, jotka päättävät jäädä kotiin ja nauttia vapaasta tutussa asuinympäristössä. Tarkastelen, miten he puhuvat vapaa-ajan kokemuksistaan ja millaisia merkityksiä he antavat vapaalleen.

Päätutkimuskysymykseni on, *millaisina vapaa-ajalle annetut merkitykset ilmenevät suomalaisten naisten sapattivapailla*. Jaan tämän kysymyksen kolmeen alakysymykseen. Ensimmäiseksi tarkastelen, *miten naiset antavat merkityksiä vapaa-ajan kokemuksilleen minuudestaan käsin*. Toiseksi pohdin, *millä tavoin sosiaaliset suhteet ja ympäröivä todellisuus vaikuttavat näissä merkityksenannoissa*. Kolmanneksi kysyn, *millaisia nämä merkityksenannot ovat matkakokemuksissa, ja eroavatko ne vapaa-ajalle annetuista merkityksistä*. Tutkielmani mahdollistaa matkailun ja sapattivapaiden välisten yhteyksien pohtimisen. Sekä matkailussa että vapaa-ajalla ihmiset hakevat kokemuksia, jotka koskettavat heitä ja ovat heille aidosti merkityksellisiä. Tavoitteenani on kuvailla niitä monimuotoisia

vuorovaikutusprosesseja, joissa sapattivapailla olevat naiset antavat kokemuksilleen yksilöllisiä merkityksiä. Teoreettinen viitekehyseni perustuu Betsy Wearingin (1998) kehittämiin *henkilökohtaisen vapaa-ajan tilan* teoriaan. Wearingin teorian juuret ovat sosiologiassa, feminismissä ja interaktionismissä. Hän näkee naisten antavan vapaa-ajalleen merkityksiä tilassa, jossa he voivat vastustaa ja reagoida ympäröivästä todellisuudesta tuleviin oletuksiin. (Wearing, 1998.) Näin naiset voivat tuoda esiin omaa minuuttaan vapaa-ajan valinnoillaan.

Tutkielmani valaisee, millaista on sapattivapaalla vietetty aika. Kyseisestä tiedosta voi olla monenlaista hyötyä monella alalla kohdennetusta matkailumarkkinoinnista matkailuelämysten suunnitteluun. Esimerkiksi esiin nousevia vapaa-ajan merkityksiä voitaisiin hyödyntää matkailijoihin vetoavina viesteinä markkinoinnissa.

Matkailuelämysten suunnittelussa on tärkeää tuntee, millaisia asioita matkailijat etsivät matkoiltaan ja miten nämä asiat voidaan heille tarjota (ks. Komppula, 2005, s. 4).

Sapattivapailla olevat naiset saattavat lähteä vaikkapa ulkomaille pidemmäksi aikaa ja etsiä näin irtiotta arjesta. Loma voi saada merkityksensä pienistä asioista, kuten mahdollisuudesta rentoutua ja nauttia elämästä. Mielikuvien markkinointi ja erilaisten mahdollisuuksien korostaminen on tällöin tärkeämpää kuin tiettyjen konkreettisten pakettien tarjoaminen. Tutkielmani tarjoaa uudenlaista näkökulmaa myös sapattivapaan vaikutusten tutkimukseen. Asiat, joille annetaan erityinen merkitys sapattivapaalla, ovat todennäköisesti sellaisia, jotka auttavat jaksamaan myös työelämään palattua.

Tutkielmani auttaa ymmärtämään paremmin sapattivapailijoiden tekemiä vapaa-ajan valintoja, mikä lisää ymmärrystä heidän henkilökohtaisista kokemuksistaan.

1.4 Aineisto ja menetelmät

Haastattelin tutkielmaani varten kuutta suomalaista naista, jotka viettivät kirjoitushetkellä sapattivapaata, eli vuosina 2011–2012, tai olivat olleet vapaalla aikaisemmin. Haastateltavien valinnassa käytin *lumipallo-otantaa*, jossa aloitetaan yhdellä haastattelulla, ja häneltä kysytään muita mahdollisia haastateltavia. Näin edetään kunnes haastateltavia on joko riittävä määrä tai haastateltavia ei enää enempää löydy. (ks. Hirsjärvi & Hurme, 2008, s. 59–60.) Sain ensimmäiset haastateltavani

hyödyntäen henkilökohtaisia kontakteja, ja nämä haastateltavat ehdottivat minulle muita haastateltavia. Toiset haastateltavista olivat minulle tutumpia ja toisia en tuntenut etukäteen. Yksi haastateltavistani oli oma äitini. Tiedostankin haastattelusuhteiden vaikutuksen tulkintani syvyyteen haastateltavasta toiseen.

Keräsin haastattelut joulukuussa 2011 ja tammikuussa 2012. Yhden haastattelun tein haastateltavan kotona, yhden kahvilassa ja muut haastattelin heidän työpaikoillaan. Haastattelutilanteessa kerroin, että tulisin käyttämään haastatteluja ainoastaan tutkielmassani ja että mahdolliset tunnistetiedot häivyttäisin niistä. Tein haastattelut käyttäen puolistrukturoitua teemahaastattelua, jossa haastattelijä käy läpi tietyt teemat, mutta kysymysten muotoilu ja järjestys voi vaihdella (ks. Ruusuvuori & Tiittula, 2005a, s. 11). Lähdin liikkeelle tietyistä teemoista, mutta en määritellyt lopullisia kysymyksiä etukäteen. Näin pystyin reagoimaan haastateltavan puheeseen esittämällä olennaisia jatkokysymyksiä. Haastattelijana tehtäväni oli kuunnella aktiivisesti haastateltavaa ja asettaa oikeaan suuntaan ohjaavia kysymyksiä (ks. Kvale & Brinkmann, 2009, s. 138). Haastateltavien vapaa-ajan kokemukset sapattivapaalla toimivat hyvänä lähtökohtana merkitysten selvittämiseksi. Haastatteluteemoina olivat päätös lähteä sapattivapaalle, vapaan käyttö, kokemukset ja muistot vapaalta sekä vuorotteluvapaasta saatu hyöty. Lisäksi kysyin, olivatko haastateltavat tehneet matkoja vapaansa aikana, millaisia ne olivat ja millainen olisi täydellinen matkakohde sapattivapaalla. (ks. Liite 1. Haastattelurunko.)

Haastatteluissa käytin mahdollisimman arkista sanastoa ja pyrin näin saamaan haastateltavan vapaasti kertomaan kokemuksistaan vapaalta. Haastattelu eroaa kuitenkin arkikeskustelusta, koska haastattelijana ohjaan keskustelun etenemistä tiettyä päämäärää kohti (ks. Ruusuvuori & Tiittula, 2005b, s. 29). Ohjailulla en tarkoita vaikuttamista haastateltavan vastauksiin, vaan lähinnä keskustelun ohjaamista teemoissa pitäytymiseen. Käytännössä tämä tarkoitti sitä, etten tuonut esiin omaa asiantuntijuuttani aiheesta (ks. Ruusuvuori & Tiittula, 2005b, s. 33–34). Sen sijaan keskityin kuuntelemaan haastateltavaa ja rohkaisin häntä kertomaan omin sanoin kokemuksistaan. Toki jotkin tilanteet vaativat aktiivisempaa osallistumistani, jotta haastattelu etenisi. Tarvittaessa käytin esimerkkinä omia kokemuksiani, jos ne auttoivat henkilöä kertomaan asiasta enemmän. Tässäkkin tapauksessa haastateltavan puhe oli

edelleen tärkein päämäärä. Lisäksi diskursiivisessa haastattelussa vaihtelun ja moninaisuuden suosiminen korostuivat. Minun oli osallistuttava aktiivisemmin keskusteluun haastateltavan kanssa, jotta erilaiset puhetavat tulisivat paremmin esiin. (ks. Kvale & Brinkmann, 2009, s. 155–158; Jokinen, Juhila & Suoninen, 2004, s. 29–30.) Ymmärrän oman asemiani haastattelijana vaikuttaneen siihen, millaisia asioita haastateltavat kertoivat ja millaiset asiat he kokivat liian henkilökohtaisina. En voi näin ollen sanoa pysyneeni neutraalina, vaan haastattelut muodostuivat pikemminkin yhteisessä vuorovaikutuksessa. Usein vuorovaikutus jätetään huomioimatta, koska sen ajatellaan vaikuttavan kielteisesti kerättävien tietojen luotettavuuteen (Ruusuvuori & Tiittula, 2005b, s. 31). Ajattelen haastattelun olevan aina sosiaalinen vuorovaikutustilanne, jossa roolit ja taustaoletukset vaikuttavat kerättyyn tietoon.

Haastattelujen keruun jälkeen litteroin haastattelut, eli muutin nauhoitetut haastattelut mahdollisimman tarkasti tekstiksi, jota lähdin luokittelemaan ja analysoimaan. Litteroinnissa huomioin tauot, äänenpainot sekä puheen päällekkäisyydet. Lisäksi kirjasin ylös jotkin äänet, kuten naurahdukset, äänen hiljenemisen sekä syvät ulos- ja sisäänhengitykset. (ks. Liite 2. Litterointimerkit.) Litteroitua aineistoa tuli yhteensä noin 51 sivua. Tietyt piirteet yhdistävät haastateltaviani, vaikka ainoana valintakriteerinä aluksi oli vain henkilökohtainen kokemus sapattivapaista. Kaikki haastateltavani ovat naisia ja iältään he ovat kaikki yli 40-vuotiaita. Heidän keski-ikänsä on noin 55 vuotta. Haastateltavat työskentelivät joko viestintä- tai opetusalailla. Heidän tekemäänsä työtä voidaan siis nimittää tietotyöksi. Tällä tarkoitan aktiivista *aivotyötä*, jossa painottuvat informaatiovirtojen ja nykyteknologian hallinta. (Holvas & Vähämäki, 2005, s. 99–124.) Haastattelut kestivät noin 30–45 minuuttia. Aineistonäytteistä kaikki henkilötiedot ja tietyt paikannimet onkin poistettu, jotta haastateltavien anonymisuus säilyisi. Käytän otteissa pseudonyymejä eli olen vaihtanut haastateltavien alkuperäiset nimet toisiin. Haastateltavista Heidi ja Maria olivat vapaalla kirjoitushetkellä ja muut olivat olleet aikaisemmin.

Anna (42 v., toimistovirkailija, 3 kk vapaalla)

Heidi (51 v., toimistovirkailija, vapaalla vuoden)

Liisa (60 v., ylempi toimihenkilö, vapaalla kahtena erillisenä vuotena)

Maria (60 v., ylempi toimihenkilö, vapaalla syksystä kevääseen)

Riitta (58 v., toimistovirkailija, 4 kk vapaalla)

Sari (57 v., ylempi toimihenkilö, 4 kk vapaalla)

Tutkielmassani tukeudun diskurssianalyysin näkökulmaan puheista ja teoista toimintana, joka ylläpitää tai muuntaa sosiaalista todellisuutta. Diskurssianalyysin metodologisteoreettista pohjaa esittelen perusteellisemmin kolmannessa luvussani esitellessäni teoriani. Nyt keskityn siihen, miten diskurssianalyysi ohjasi käytännön analyysin tekoani. Diskurssianalyysissä huomio kiinnittyy siihen, miten kielenkäytöllä rakennetaan erilaisia merkitysjärjestelmiä. Merkitysjärjestelmällä tarkoitan yhtenäistä, säännönmukaisten merkityssuhteiden järjestelmää, joka muodostuu sosiaalisissa käytännöissä ja luo samalla sosiaalista todellisuutta. Merkityssystemejä voidaan nimittää diskurssiksi tai tulkintarepertuaareiksi kontekstista riippuen. Diskurssin käsite sopii parhaiten ilmiöiden, valtasuhteiden ja instituutioiden tarkasteluun. (Jokinen ym., 2004, s. 27.) Tutkielmassani en kuitenkaan keskity tarkastelemaan laajempia ilmiöitä ja valtasuhteita, vaan käytän tulkintarepertuaarien määritelmää puhuessani diskurssista. Tulkintarepertuaarit sopivat erityisesti arkisen kielen käytön vaihtelevuuden yksityiskohtaiseen käsittelyyn (Jokinen ym., 2004, s. 27–28). Luen merkityksiä ensin käyttöyhteydessään, minkä jälkeen voin tehdä johtopäätöksiä yleisemmin kulttuurin merkityksellistämisen tavoista (Jokinen, Juhila & Suoninen, 2002, s. 63).

Annamme asioille merkityksiä puhumalla, ja kulttuuri rakentuu tämän toiminnan tuloksena. Mikko Lehtosen (1996, s. 15) mukaan merkitykset ovat inhimillisen elämän olennaista ainesta ja merkit pitävät yllä päivittäistä elämäämme. Merkityksillä on myös kulttuurinen luonne ihmisten etsiessä elämälleen ja olemiselleen merkitystä.

Merkitykset saavat konkreettiset hahmonsä toiminna ja käytännöissä, ja todistavat henkilön kuuluuudesta tiettyyn kulttuuriin. (Lehtonen, 1996, s. 17.) Merkitysten tarkastelussa on täten olennaista kontekstisidonnaisuuden huomioiminen. Ihmiset osoittavat kuuluvansa tiettyyn kulttuuriin antamalla asioille merkityksiä. Vapaa-ajalle annetut merkitykset kertovat jotain ympäröivästä kulttuurista. Ne kertovat myös siitä, millaiset asiat ovat henkilölle tärkeitä ja miten ihmiset käyvät keskustelua merkityksistä vuorovaikutuksessa muiden kanssa. Kielenkäyttö toimintana antaa mahdollisuuden tarkastella näitä merkityksiä – ei pysyvinä – vaan muuttuvina sosiaalisissa prosesseissa. Ymmärrän myös olevani sidottu tiettyihin merkitysjärjestelmiin (Jokinen ym., 2004, s.

37), mikä vaikuttaa tulkintaani. Haastateltavien puheet näyttäytyvät erilaisina diskursseina tutkijan taustatekijöiden mukaan. Tutkijan arvot, elämäkokemus ja tapa ajatella ovat muun muassa näitä taustatekijöitä. Näin ollen haastattelujen analyysissä ei ole kyse haastattelujen ominaisuuksien mekaanisesta kirjaamisesta vaan tulkinnasta (Jokinen ym., 2004, s. 28).

Tutkielmassani yhdistän diskurssianalyysiin myös elementtejä keskusteluanalyysistä, jossa keskityn vuorovaikutuksen tarkasteluun (ks. Wooffitt, 2001, s. 52).

Keskusteluanalyysissä tulkinta lähtee aineistosta. Siinä tarkastellaan sitä, millaisia ketjuja ja linkkejä lauseet muodostavat. Se on puhdasta rakenteen tarkastelua, jossa sisällön tarkastelu jää vähemmälle. (ks. Wooffitt, 2001.) Keskusteluanalyysille ominainen aineiston tarkempi litteraatio, taukojen ja äänien tarkastelu ovat asioita, joita huomioin analyysissä siinä määrin kuin se on mahdollista. Esimerkiksi naurahdukset ja äänen painot ovat tärkeänä osana puheen tulkintaa. Taukojen merkitseminen auttaa hahmottamaan puheen rakennetta. En kuitenkaan tarkastele puhetta ainoastaan teknisesti, vaan noudatan diskurssianalyttista tapaa tarkastella asioita. Tarkastelen puheesta muodostuvaa kokonaisuutta yksittäisten rakenteiden sijaan. Huomioin tietyt puheen rakenteet niissä kohdin, kun ne muuttavat puheen sävyä tai sisältöä olennaisesti.

Diskurssianalyysin tekoon ei ole yhtä oikeaa tekniikkaa, sillä puhetta toimintana voidaan tutkia hyvin monella tapaa. Haastattelujeni analysointi jakautui kahteen osaan: kielen käytön vaihtelevuuden havainnointiin sekä haastateltavan ja haastattelijan välisen vuorovaikutukseen tarkkailuun. Analyysin alkuvaiheessa auttoivat Ilkka Pietilän (2010, s. 221) esittelemät kysymykset haastattelujen analyysin avuksi. Etsin kielen *vaihtelevuutta eli tulkintarepertuaareja* käyttämällä seuraavia kysymyksiä: Missä määrin haastateltava pitäytyi teemoissa? Miten haastateltava poikkesi annetuista teemoista ja mistä hän silloin puhui? Millaisista asioista haastateltava puhui paljon? Millaisista asioista haastateltava puhui vähän? Seuraavat kysymykset auttoivat kartoittamaan *vuorovaikutusta*: Millaiset asiat yhdistivät haastateltavaa ja haastattelijaa? Millaisista asioista haastateltavat puhuivat eri tavoin? Mitä haastateltavan ja haastattelijan yhteiset kokemukset toivat esiin? Tällainen aineiston alustava hahmottaminen auttaa saamaan yleisen kuvan aineistossa esiintyvistä diskursiivisista variaatiosta, minkä avulla aineisto on helppo järjestää järkevempään muotoon

tarkempaa analyysia varten. (Pietilä, 2010, s. 224.) Järjestelyllä tarkoitan aineiston luokittelua teoriaani pohjautuen. Analyysiluvuissa käyttämäni aineistonäytteet valitsin sen mukaan, mitkä näyttivät mielenkiintoisilta ja merkityksellisiltä. Jos olisin halunnut tehdä typologioita, olisin luokitellut aineistoni tarkemmin ja laskenut erilaisten asioiden esiintymiskertoja.

Lopuksi haluan tuoda esiin tutkielmani eettiset lähtökohdat, jotka perustuvat Lapin yliopiston tutkimuseettisiin ohjeisiin. Ensimmäiseksi tiedeyhteisön jäsenenä olen velvoitettu tekemään hyvää, huolellista ja ammattitaitoista tutkimusta (ks. Hyvä tieteellinen käytäntö...). Tieteellisessä tutkimuksessa luotettavuuteen pyritään perustelemalla informaatio kriittisesti (Pietarinen, 2002, s. 59). Tutkijana velvollisuuteni on antaa tunnustus muiden tutkijoiden työlle ja käyttää sitä oikealla tavalla hyödyksi (ks. Hyvä tieteellinen käytäntö...). Näin osoitan lukijalle tutkijan pätevyyteni, ja samalla näytän tutkielman luotettavaksi. Toiseksi vastaan tutkimusaineiston oikeasta käsittelystä, mikä tarkoittaa haastateltavien henkilötietojen suojelua ja haastatteluaineistojen vastuullista hävittämistä (ks. Hyvä tieteellinen käytäntö...). Kolmantena ymmärrän oman vaikutukseni tutkimustuloksiin eli suhtaudun niihin refleksiivisesti. Jo haastattelukysymyksiäni suunniteltaessa tutkimusasetelmani ja aikaisempi tietämykseni aiheesta vaikuttivat aineiston muodostumiseen. Reflektointi on tärkeää erityisesti haastattelujen analysoinnissa, koska minulla on ollut aktiivinen rooli niiden tuottamisessa. Tärkein tehtäväni on tuoda tekemäni valinnat rehellisesti esiin, ymmärtää tekemieni valintojen vaikutukset ja esittää tulokset yhtenä kuvana todellisuudesta. Tutkielmani kuuluu matkailun tutkimukseen, jossa elävää kokemusta tarkastellaan osana moniulotteisia todellisuuksia. Ei ole olemassa yhtä ainoaa totuutta vaan pikemminkin monia totuuksia. (Goodson & Phillimore, 2004, s. 30–34.) Minun tekemäni tulkinnat ovat näin ollen henkilökohtaisia ja kenenkään toisen tulkinnat eivät voi olla täysin samoja.

1.5 Tutkielman rakenne

Johdantoluvussa olen esitellyt lyhyesti tutkielmani lähtökohdat. Luvussa kaksi määrittelen tarkemmin sapattivapaata ja esittelen sapattivapaanjärjestelmän kehitystä Suomessa sekä naisten kokemuksia vapailta. Luvun lopussa pohdin, millaisia tulevaisuuden sapattimatkoilijat voisivat olla. Kolmannessa luvussa esittelen teoreettisen viitekehysten, joka perustuu Betsy Wearingin (1998) henkilökohtaisen vapaa-ajan tilan käsitteeseen. Luvut neljä, viisi ja kuusi ovat tuloslukuja, joissa vastaan tutkimuskysymyksiini. Aineistosta etsimäni asiat eroavat toisistaan eri analyysiluvuissa. Esittelen jokaisen analyysiluvun alussa lyhyesti, millaista diskursiivista kielenkäyttöä tarkastelen kyseisessä luvussa. Neljännessä luvussa tarkastelen subjektipositioita ja identiteetin muodostumista naisten puheissa vapaa-ajan kokemuksista. Tarkastelen, miten naiset kertovat identiteetistään ja minuudestaan puhuessaan vapaa-ajan valinnoistaan. Viidennessä luvussa pohdin sosiaalisten suhteiden vaikutusta vapaa-ajalle annettuihin merkityksiin. Diskurssianalyysin tasolla katson, millaisia toimijoita aineistosta on löydettävissä ja millaisin diskurssein näistä toimijoista puhutaan. Kuudennessa luvussa tarkastelen, millaisin diskurssein naiset puhuvat matkakokemuksistaan ja antavat niille merkityksiä. Viimeisessä eli seitsemännessä luvussa kokoan tulokseni yhteen ja esitän johtopäätökseni niistä. Samalla pohdin, mitä hyötyä tuloksistani on matkailun ja vapaa-ajan tutkimukselle sekä Acapella Village -hankkeelle.

Hankkeessa visioidaan, millaisia tulevaisuuden ekologisesti ja kulttuurisesti kestävä matkailukylät voisivat olla (Veijola & Falin, 2011). Läpi tutkielman tarkastelen vapaa-ajan kokemuksia matkailun näkökulmasta: sapattivapaalla olevat naiset tekevät matkaa mielissään ja ajatuksissaan vaikka eivät konkreettisesti minnekään matkustaisikaan. Naiset voivat kokea matkailuelämyksiä oman elämänpiirin rajojen sisällä. Samalla tuon uutta näkökulmaa matkoilijoiden tarkasteluun pohtimalla millaisia tulevaisuuden sapattimatkoilijat voisivat olla.

2. SAPATTIVAPAAT SUOMALAISTEN NAISTEN KOKEMANA

Suomessa sapattivapaat ovat yleistymässä, ja niistä puhutaan mediassa. Viime kesäkuussa (2011) vapaalla oli vajaat 8000 suomalaista (Hassinen, 2011). Sapattivapaa tarjoaa mahdollisuuden pidempään irtiottoon työelämästä, missä työnantaja ei ole määritellyt vapaan käyttötarkoitusta etukäteen (Aho & Ilola, 1989, s. 13).

Vuorotteluvapaa on virallisempi termi työnantajan ja valtion tukemalle vapaalle, kun taas sapattivapaa on puhekielinen ilmaisu pidemmälle vapaalle. Tutkielmassani molemmat käsitteet viittaavat suomalaiseen vuorotteluvapaajärjestelmän. Aloitan luvun tarkastelemalla vuorotteluvapaajärjestelmän kehitystä Suomessa 1990-luvulta nykypäivään. Sen jälkeen esittelen naisten kokemuksia sapattivapailta käyttäen apuna aikaisempia tutkimuksia. Lopuksi pohdin, millaisia ovat henkilöt, jotka viettävät sapattivapaaan matkustellen. Väitän, että näillä sapattimatkoilla on omat erityiset odotukset lomiltaan, ja heitä yhdistävät tietyt ominaisuudet. Näin ollen potentiaalisena, uutena kohderyhmänä, he ovat tärkeä tutkimuksen kohde matkailussa.

2.1 Sapattivapaat Suomessa 1990-luvulta nykypäivään

Suomessa keskustelu sapattivapaista alkoi 1980-luvulla työelämän uudistusten myötä. Erityisesti varhaiseläkkeiden yleistymisen, työelämän paineet ja työssä jaksaminen eläkeikään asti puhuttivat 1980-luvun lopulla. (ks. Aho, 1989a.) Jaakko Uotila ja Paavo Uusitalo (1984, s. 195–196) ehdottivat tällöin sapattivapaajärjestelmää, joka rahoitettaisiin kansalaispalkalla. Lisäksi Rovaniemellä Lapin yliopistossa järjestetyissä sapattiseminaareissa keskusteltiin järjestelmästä, joka mahdollistaisi irtioton työelämästä ja edistäisi työssä jaksamista. Sapattiseminaareissa puhuttivat muun muassa sapattivapaalle lähdön syyt, työpaikalle jäävien asema ja laajemmat yhteiskunnalliset vaikutukset. (ks. Aho, 1989a; Aho & Ilola, 1990.) Seppo Aho (1989b, s. 18) totesi vuoden 1988 sapattiseminaarissa, että aikaisemmin sapattivapaa oli nähty vain harvojen etuoikeutena. Suuri yleinen kiinnostus herätti monet pohtimaan sapattivapaajärjestelmän mahdollisuuksia. Lisäksi ensimmäisessä sapattiseminaarissa pohdittiin, miten vapaa voi rikastuttaa ihmisen elämää, millaisia ovat sapattivapaan

toteuttamisen vaikutukset eri tasoilla ja voiko vapaalla olla ilman valvontaa (Aho, 1989a).

Toisessa sapattiseminaarissa Kangasperko (1990, s. 12) tarkasteli sapattivapaata luovana tapana uudistaa työelämää. Hänen mukaansa kiireinen työtahti ei mahdollista riittävää uudistumista, mitä työn hoitaminen edellyttäisi. (Kangasperko, 1990, s. 12.) Vapaa nähtiin keinona palautua työympäristön rasitteista. Raija Kalimo (1990, s. 34) esitti sapattivapaan vähentävän työstä aiheutuvaa rasitusta, jolloin se edistäisi työikäisen väestön hyvinvointia. Tahkokallio (1990, s. 57–59) käsitteli samaa asiaa hieman eri näkökulmasta puhumalla ihmisestä, joka on juuttunut tiettyihin kuvioihin ja rutiineihin. Hän totesi, että sapattivapaa ei välttämättä tarjoa helpotusta uupumukseen, koska henkilön on päästävä ensin irti juuttuneista kuvioistaan nauttiakseen vapaasta. (Tahkokallio, 1990, s. 57–59.) Erityisesti toisessa sapattiseminaarissa nostettiin esiin näkökulmia ja arvioita sapattivapaasta työelämän uudistuksena (Aho & Ilola, 1990).

Vuoden 1988 lopussa Sosiaali- ja terveysministeriö asetti Sapattivapaatoimikunnan, jonka tehtävänä oli selvittää sapattivapaajärjestelmästä saatuja kokemuksia, järjestelmän tarvetta ja toteuttamismahdollisuuksia Suomessa sekä yhteiskunnallisia vaikutuksia. Toimikunnan puheenjohtajana toimi Elisabeth Helander Suomen Akatemiasta, ja jäseninä olivat muun muassa Seppo Aho Pohjois-Suomen tutkimuslaitoksesta, Raija Julkunen Jyväskylän yliopistosta ja Antti Kasvio Tampereen työelämän tutkimuskeskuksesta. Toimikunnan jäsenet osallistuiivat myös edellä mainitsemiini sapattiseminaareihin. Varhaisen eläköitymisen ehkäisy, aikuisten opiskelun tukeminen ja työkyvyn ylläpitäminen olivat esillä järjestelmän perustamisen puolesta. (Sapattivapaatoimikunta, 1990.)

Ideat uudesta järjestelmästä jäivät aluksi pitkälti toteutumatta Suomessa, kunnes 1990-luvun alkupuolen talouslamaa herätti kiinnostuksen uudestaan (Nätti ym., 2005, s. 7). Työttömyysaste nousi nopeasti vuoden 1990 3.5 prosentista 18.0 prosenttiin vuonna 1994 (Julkunen & Nätti, 1999, s. 19), ja tarvittiin uusia rakenteellisia ratkaisuja työttömyyden hallitsemiseksi. Suomi selvisi lamasta, mutta ongelmat eivät kadonneet. Erityisesti pitkäaikaistyöttömyys, kasvavat koulutusvaatimukset ja kova kilpailu työpaikoista olivat ongelmia, joihin ei ollut kestäviä ratkaisuja. Ekonomit ehdottivat

verojen ja työttömyystukien laskemista sekä työmarkkinoiden joustavuuden kehittämistä. Lisäksi uutena ongelmana oli riittämättömyyden ja kiirehtimisen tunne työpaikoilla ja yksityisessä elämässä. (Julkunen & Nätti, 1999, s. 28–30.)

Vuoden 1993 kesällä Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö asetti Työvuorottelutyöryhmän selvittämään mahdollisuuksia "työllistää työtön henkilö nykyiset toimeentulojärjestelmät huomioon ottaen" (Työvuorottelutyöryhmä, 1994). Lähdettiin uudestaan herättelemään ajatusta järjestelmästä, joka mahdollistaisi irrottautumisen työelämästä työntekijälle ja joka tarjoaisi työttömälle työtä hetkellisesti. Samalla sapattivapaan rinnalle syntyi uusi termi työvuorottelu ja myöhemmin kyseisen termin korvasi käsite vuorotteluvapaa. Työryhmä määritteli työn vuorottelun tärkeimmäksi tavoitteeksi estää työttömiä syrjäytymästä työelämästä. Toisena tavoitteena oli säilyttää työelämässä olevat työkykyisinä ja -kuntoisina. Vapaan ottaminen työstä esitettiin investointina tulevaisuuteen, koska se mahdollisti oman työkyvyn ja tietojen ylläpitämisen. (Työvuorottelutyöryhmä, 1994, s. 10–11.) Näin yhteiskunta hyötyisi työn vuorottelusta suuntaamalla osan työttömyyden hoitoon tarkoitetuista tuista suoraan tai välillisesti työtaitojen ylläpitämiseen ja kehittämiseen (Nätti ym., 2005, s. 8).

1980- ja 1990-luvun vaihteessa alkanut tutkimus ja ajatukset sapattivapaista johtivat vuorotteluvapaajärjestelmän kokeiluun vuonna 1996, jolloin vapaan ehdot määriteltiin tarkemmin. Kokeilulain ehtoissa todettiin muun muassa, että työntekijällä oli mahdollisuus lähteä vapaalle työskenneltyään vähintään vuoden kokoaikatyössä, hänellä oli oikeus vuorottelukorvaukseen, joka oli 60 prosenttia työttömyyspäivärahasta, ja hänen tilalleen oli palkattava työvoimatoimistosta työtön henkilö. Kokeilulaki oli voimassa vuoden 2002 loppuun saakka, ja vuoden 2003 alussa uusi vuorotteluvapaalaki astui voimaan. (Nätti ym., 2005, s. 8–9.) Uudessa laissa vuorotteluvapaan tavoitteet määriteltiin yleisemmin kuin aiemmin. Vuorotteluvapaan tärkeimmiksi tavoitteiksi määriteltiin työssä jaksamisen edistäminen työntekijöille ja työllistymisedellytyksien parantaminen työttömille. Vaikutuksista yhteiskunnalle tai yrityksille ei enää ollut mainintoja. (Nätti ym., 2005, s. 9.) Uusi laki nostaa esiin vuorotteluvapaan vaikutukset työntekijöihin ja työttömiin. Välillisesti vuorotteluvapaa auttaa hallitsemaan työttömyyttä ja pidentämään työuria, jolloin sen vaikutukset yhteiskunnalle ovat edelleen merkitykselliset.

Vuorotteluvapaalla tarkoitetaan "järjestelyä, jossa työntekijä työnantajansa kanssa tekemän vuorottelusopimuksen mukaisesti määräaikaisesti vapautetaan palvelussuhteeseen kuuluvien tehtävien suorittamisesta ja jossa työnantaja samalla sitoutuu vastaavaksi ajaksi palkkaamaan työvoimatoimistossa...työttömänä työnhakijana olevan" (Vuorotteluvapaalaki, 2002). Virallisessa määritelmässä korostetaan ehtoja, joihin työnantaja ja työntekijä sitoutuvat vuorottelusopimuksella. Määritelmässä ei ole mainintaa sapattivapaan käyttötarkoituksesta, vaan se on vapaalle lähtevän henkilön päätettävissä. Sapattivapaa eroaa näin esimerkiksi äitiyslomasta tai opintovapaasta, joille on määritelty tietty tarkoitus. Toki sapattivapaalla oleva henkilö voi käyttää ajan edellä mainittuihin asioihin, mutta se on henkilön oma päätös, ei työnantajan. Toiset omistavat ajan perheelle ja kodinhoidolle. Toiset lähtevät pidemmäksi aikaa ulkomaille vaikkapa vapaaehtoisiin. Työ- ja elinkeinotoimiston (TE-toimisto...) mukaan vuorotteluvapaa tarjoaa työntekijälle mahdollisuuden pitempikäiseen vapaaseen, jonka hän voi käyttää haluamallaan tavalla. Pentti Harjumaan (1989, s. 108) sanoin: "sapattivapaa on keino hypätä työelämän tuoksinasta sivuun vähän pitemmäksi ajaksi rauhoittumaan, latautumaan, miettimään kunnolla elämän perusteita ja olemista. Se antaa mahdollisuuden oman itsensä etsimiseen, oman äänen ja sisäisen minän kuulemiseen."

Vuorotteluvapaalle voi jäädä henkilö, joka on ollut saman työnantajan palveluksessa vähintään 12 kuukautta, ja hänellä on oltava työeläkettä kartuttavaa työhistoriaa vähintään 10 vuotta. Vapajakso voi olla 90–359 kalenteripäivää, ja vapaan voi käyttää myös osissa. (Vuorotteluvapaalaki, 2002.) Kokeilulain ehtoihin verrattuna ehdot muuttuivat ainoastaan työhistorian kohdalla. Uutena ehtona vaadittiin vähintään 10 vuoden työhistoriaa ennen lähtöä vapaalle. Henkilöllä on oikeus vuorottelukorvaukseen, joka on 70 prosenttia kunkin henkilön työttömyyspäivärahasta ja 80 prosenttia, jos henkilöllä on työhistoriaa vähintään 25 vuotta. Vuorottelun loputtua henkilöllä on oikeus palata aikaisempaan työhönsä tai hänelle on tarjottava aikaisempaa työtä vastaava työsopimus. (Vuorotteluvapaalaki, 2002.) Vuorotteluvapaalle lähtevä henkilö onkin varmallalla pohjalla saadessaan korvausta vapaalla vietetystä ajasta ja voidessaan palata takaisin työhönsä vapaan jälkeen. Sapattivapaa eroaa näin työttömänä olemisesta, jolloin henkilö ei voi olla varma taloudestaan, eikä tulevista työmahdollisuuksistaan.

Työnantaja ja työntekijä tekevät yhdessä sopimuksen, jossa työnantaja sitoutuu palkkaamaan työntekijän sijaiseksi työvoimatoimistosta työttömän henkilön. Nykyisessä laissa määritellään, että sijaiseksi on ensisijaisesti valittava nuori tai äskettäin korkeakoulu- tai ammattitutkinnon suorittanut henkilö taikka pitkäaikaistyötön (Vuorotteluvapaalaki, 2002). Aikaisemmin sijaiseksi kelpasi kuka tahansa työtön henkilö työvoimatoimistosta. Järjestelmä tukee nimenomaan nuorten työllistymistä. Usein ikäiseni yliopisto-opiskelijat kokevat valmistumisen ahdistavana, koska olisi löydettävä niin sanottuja "oikeita töitä". Opiskelijat etsivät työtä, jossa he pääsevät hyödyntämään omaa osaamistaan ja taitojaan. Erityisesti opiskelijoiden, joilla on heikko työkokemus, on vaikea saada työtä. Vuorotteluvapaiden tullessa yhä suositummiksi sijaisuuksia avautuu yhä enemmän "oikeata työtä" etsiville nuorille. Vuorotteluvapaajärjestelmä on ratkaisu moniin suomalaisen yhteiskunnan ongelmiin. Se auttaa katkaisemaan pitkäaikaistyöttömyyttä ja ehkäisemään nuorten syrjäytymistä. Lisäksi sapattivapaalle lähtevälle henkilölle se on mahdollisuus palautua työstä, mikä auttaa jaksamaan työelämässä pidempään. Edellä olen esitellyt yleisesti suomalaista sapattivapaajärjestelmää. Seuraavaksi esittelen lähemmin naisten kokemuksia sapattivapailta hyödyntäen aikaisempia tutkimuksia ja tilastoja.

2.2 Naisten kokemuksia sapattivapailta

Suomessa vuorotteluvapaalla olevista henkilöistä keskimäärin 71 prosenttia on naisia. Vuorotteluvapaan seurantatutkimuksen mukaan naisten osuus vuorottelijoista on pysynyt lähes samana vuodesta 1996 vuoteen 2004. Sen sijaan ikärakenne on muuttunut jonkin verran: 45–64-vuotiaiden osuus on kasvanut ja 25–44-vuotiaiden osuus on laskenut. Vuonna 2004 vuorottelijoiden keski-ikä oli naisilla 46 vuotta. Yleisimmät ammattiryhmät olivat vuonna 2003 terveyden- ja sairaanhoitotyö, opetusalan työ sekä sihteeri- ja toimistotyö. (Nätti ym., 2005, s. 44–46.) Toisin sanoen vuorottelija on yleisimmin 46-vuotias nainen, joka on terveys- ja sosiaalialan työssä. Haastattelemani naiset sopivat hyvin tähän kuvaukseen keskivertovuorottelijasta. He ovat kaikki yli 45-vuotiaita. Heistä puolella on työkokemusta opetusosalta (kolme kuudesta) ja loput tekevät töitä julkisella puolella. Tarkastelen, millaisia kokemuksia naiset hakevat

vuorotteluvapailta, mikä auttaa ymmärtämään haasteltavieni kuvailuja vapailta. Näin voin verrata, eroavatko keskivertovuorottelijan kokemukset haastateltavieni kokemuksista. Käytän vuorotteluvapaan seurantatutkimuksen tuloksia vuosilta 1996–2004 kuvaillakseni vuorottelijoiden kokemuksia (ks. Nätti ym., 2005).

Vuorotteluvapaan seurantatutkimuksen mukaan yleisin syy lähteä vuorotteluvapaalle oli halu pitää taukoa työelämästä. Seuraavaksi yleisimmät syyt olivat halu saada lisää aikaa harrastuksille, matkustelulle tai virkistäytymiselle sekä tarve levätä. Kuitenkin kysyttäessä vuorotteluvapaan tärkeintä motiivia vastaukset jakaantuivat laajemmin. Motiiveiksi mainitaan edellisten lisäksi lisää aika perheelle ja työpaineiden aiheuttaman stressin purkaminen. (Nätti ym., 2005, s. 58–59.) Ilmeisesti vapaalle lähdetään, koska halutaan taukoa työstä ja halutaan aikaa itselle tärkeille asioille. Seurantatutkimuksen mukaan vuorottelijat kokivat työssään kiirettä ja painetta sekä jaksamisvaikeuksia (Nätti ym., 2005, s. 60). Tulokset antavat vihjeitä siihen, miksi työstä halutaan irrottautua ja miksi vuorottelijat kaipaavat lepoa. Uupuminen työssä ja loppuun palaminen eivät kuitenkaan ole ainoita syitä lähteä vapaalle.

Carr ja Tang (2005, s. 163) mieltävät sapattivapaan tilaisuutena motivoida itseään jaksamaan työssä. Hubbard (2002, s. 604) toteaa omien ammattitaitojen kehittämisen ja soveltamisen olevan tärkeintä sapattivapaalla. Näissä kirjoituksissa sapattivapaa on tehokkaasti käytettyä aikaa, mistä on konkreettista hyötyä työhön palatessa. Sapattivapaalla olevan henkilön oletetaan järjestävän sapattivapaansa mahdollisimman hyvin ja saavan siitä maksimaalisen hyödyn. Seurantatutkimuksen tulokset kertovat vuorottelijoista, jotka tiedostavat nämä vapaasta saatavat hyödyt mutta jotka eivät lähde ainoastaan niiden takia vapaalle. Kuten aikaisemmin totesin, heille vapaa voi näyttäytyä myös tilaisuutena rentoutua ja virkistäytyä. Kokemuksia ei voida siis muuttaa suoraan hyödyiksi. Vuonna 2003 suomalaiset vuorottelijat käyttivät eniten aikaa lepoon, matkusteluun, harrastuksiin ja virkistäytymiseen sekä mietiskelyyn ja elämänarvojen pohdintaan. Ajankäyttöön liittyvissä kuvailuissa vastaajat kertovat mahdollisuudesta pysähtyä ja vapaudesta tehdä mitä haluaa. (Nätti ym., 2005, s. 64–66.) Voimien kerääminen ja itsetutkiskelu ovatkin tärkeimpiä tavoitteita suomalaisten sapattivapailla. Henkilö saa tilaisuuden laittaa elämänarvonsa järjestykseen ja pohtia mikä itselle on tärkeää elämässä.

Edellä esitellyissä seurantatutkimuksen tuloksissa ei ole eroteltu miesten ja naisten kokemuksia vuorotteluvapailta. Naisten kokemukset ja syyt sapattivapaalle lähtöön ovat henkilökohtaisia. Toinen saattaa kokea merkitykselliseksi harrastuksiin keskittymisen, kun toiselle vain oleminen ja lepääminen ovat tärkeimpiä. Jokisen ja Veijolan (1990, s. 109) mukaan arjesta irrottautuminen on vapautta siitä, mikä on normaalia. Työstä irrottautumiseen liittyy myös vahvasti vapauden kokeminen. Ajattelen, että vapauteen liittyvät kokemukset eivät välttämättä ole mitään dramaattisesti normaalista poikkeavia. Naiset voivat kokea arjen eri tavalla, ja pienistäkin asioista saattaa tulla heille merkityksellisiä. Mahdollisuus valita ja omistaa aikaansa haluamilleen asioille ilmentääkin vapauden tunnetta vuorotteluvapaakokemuksissa. Samalla ymmärrän tiettyjen tekijöiden, kuten tulotason ja perhevelvollisuuksien, rajaavan tätä vapautta (ks. Nätti ym., 2005, s. 88). Yhtäältä naiset voivat kokea vuorotteluvapailta merkityksellisenä pienistä arjen iloista nauttimisen. Toisaalta he voivat rikkoa perinteisiä roolejaan kotiäiteinä ja vaimoina etsimällä uusia vapaa-ajan kokemuksia tai matkustamalla muualle hakemaan erilaisia kokemuksia. Jokinen ja Veijola (1990, s. 78) toteavat, että "suomalaisen naisen vapauden valtakunnaksi on helpompi mieltää kesämökkielämä – missä kodin askareet jatkuvat entisenlaisina mutta alkeellisemmissä oloissa – tai sukulointimatkat kotimaassa". Analyysiluvuissa palaan tähän ajatukseen vapauden valtakunnan luonteesta ja rajoista naisten kokemuksissa.

Tutkielmaani varten haastattelemani naiset viettivät vapaansa Suomessa muutamia ulkomaanmatkoja lukuun ottamatta. Käytän heidän kokemuksiaan selvittääkseni, millaisia merkityksiä he antavat vapaa-ajalleen. Ajattelen, että nämä merkitykset voivat olla hyvin samanlaisia kuin matkailukokemuksissa. Matkailija voi löytää vapauden matkan luonteesta ja siitä, mitä matkalla tehdään. Samalla matka voi olla vapautta arjesta, kodista, perheestä, työstä. (Jokinen & Veijola 1990, 109.) Sapattivapailija on vapaa työstä, ja hän saa omistaa aikansa haluamilleen asioille. Sapattivapailija on ikään kuin *lomalla omassa elämässään*. Yhtenä tavoitteeni on visioida, millaisia voisivat olla tulevaisuuden sapattimatkaajat, jotka matkustavat pois kotoaan viettämään vuorotteluvapautta vieraisiin paikkoihin. Viimeisessä analyysiluvussa käytän haastatteluaineistoni luodessani kuvaa näistä sapattimatkaajista, mutta seuraavaksi tarkastelen näitä sapattimatkaajia matkailukirjallisuutta käyttäen.

2.3 Tulevaisuuden sapattimatkailijat

Suomessa vuorotteluvapaa käytetään siis toiseksi yleisimmin matkusteluun, harrastuksiin ja virkistäytymiseen (Nätti ym., 2005, s. 66). Kuitenkaan matkailusta ja sapattivapaista yhdessä ei ole tehty kovinkaan paljon tutkimusta. Matkailijan luonteen tuominen keskusteluun tarjoaa uuden, erilaisen näkökulman sapattivapaalla olevien henkilöiden tarkasteluun. Sapattivapaiden suosio ja monipuolisemmat käyttötavat kertovat myös nousussa olevasta yhteiskunnallisesta keskustelusta. Ihmiset etsivät irtiotoja vaativasta työympäristöstä ja haluavat toteuttaa pitkäaikaisia unelmiaan. Keskiöön nousee itse *sapattivapailija*, kun aikaisemmin puheen aiheena ovat olleet muun muassa sapattivapaan vaikutukset yhteiskunnallisella tasolla ja kokemukset sapattivapaajärjestelmästä. Haastattelemistani naisista suurin osa teki pidempiä ja lyhyempiä matkoja vapaansa aikana, mutta kukaan heistä ei viettänyt merkittävää osaa vapaastaan ulkomailla.

Mediassa ulkomailla vietettyjä sapattivapaita on esitelty eräissä televisiosarjoissa. *Fuengirola* -televisiosarjassa on pariskunta, joka viettää sapattivapaataan Espanjan auringon alla. He omistavat aikaansa harrastuksilleen, kuten kiipeilylle ja valokuvaukselle sekä nauttivat vapaasta elämästä. (ks. *Fuengirola*...) Toisessa televisiosarjassa, nimeltä *Sapattivuosi lasten kanssa* (jatkossa *Sapattivuosi*), seurataan kuutta brittiperhettä, jotka viettävät sapattivuotta maailmaa kiertäen (ks. Liv D...). Myös Internetin keskustelupalstoilla ja blogeissa kerrotaan sapattivapaakokemuksista ulkomailla. On tarinoita elämästä Italian maaseudulla, vapaaehtoistöistä Kambodžassa ja seikkailuista Thaimaassa (ks. Umbrian laakson arkipäivää...; Sapattivapaa – irti arjesta...). Edellä mainitut sapattimatkailijat ovat henkilöitä, joille pelkkä loma ulkomailla ei riitä, vaan he haluavat viettää pidemmän aikaa muualla tutustuen uusiin kulttuureihin ja eläen erilaisessa ympäristössä. Sapattimatkailijaa ei voida kuitenkaan luokitella tietynlaiseksi matkailijaksi, koska ihmisten kiinnostuksen kohteet ja motiivit eroavat toisistaan, ja ne vaikuttavat siihen, millaisia asioita matkoilta haetaan. Tietyt ominaisuudet voivat myös yhdistää heitä. Sapattivapaalle lähtevä huomaa olevansa tilanteessa, jossa työ ei rajaa vapaa-ajan määrää. Vapaalle lähtevällä henkilöllä on siis enemmän aikaa käyttää oleskeluun ulkomailla kuin normaalilla matkailijalla, jolla on

aikaa useimmiten vain muutama viikko. Kuten aikaisemmin totesin, muut rajoitteet voivat kuitenkin estää pidemmän matkan ja unelmien tavoittelemisen. Tarvitaan rahaa, täytyy miettiä kenen kanssa matkalle lähdetään ja miten asiat kotimaassa järjestetään. Esimerkiksi perheelliselle lähteminen vuodeksi ulkomaille ei olekaan niin yksinkertaista.

Jos henkilö pystyy järjestämään kaikki asiat kuntoon kotimaassaan, hänellä on ainutlaatuinen tilaisuus päästä kokemaan erilaista elämää toisessa kulttuurissa. Eläminen toisessa kulttuurissa mahdollistaa kokemuksia, joita ei lyhyemmillä matkoilla voisi saada. Yeomanin (2008, s. 167–177) mukaan tulevaisuuden sapattimatkailija voidaan nähdä henkilönä, joka etsii autenttisia kokemuksia, itsensä toteuttamista ja syvempiä merkityksiä. Sapattimatkailija haluaa tutustua uuteen ja tuntemattomaan, ja hän näkee jokapäiväiset asiat eri tavoin. John Urryn ja Jonas Larsenin (2011, s. 14–16) mukaan matkailijan katseen kohteena on jotakin, mikä poikkeaa normaalista tai näyttää erilaiselta toisessa kulttuurissa. Myös normaalit jokapäiväiset asiat vieraassa ympäristössä toteutettuna voivat olla katseen ja kokemisen kohteena. (Urry & Larsen, 2011, s. 14–16.) Sapattimatkailijan kokemukset voivat olla hyvinkin arkisia, mutta erilainen konteksti tekee niistä erityisiä. Matkailijan katse voidaan laajentaa käsittämään ruumis ja tunteet. Matkailu sisältää aina ruumiillista kokemista, milloin näiden ruumiillisten toimijoiden vuorovaikutus on myös katseen kohteena (Urry & Larsen, 2011, s. 195–199). Keholliset tuntemukset vaikuttavat näin matkakokemuksiimme. Lisäksi suhteemme muihin kanssamatkailijoihin ja toiseen kulttuuriin vaikuttavat merkityksien muodostumiseen lomilla.

Matkoilla asioita koetaan yhdessä, ja kokemuksille annetut merkitykset muodostuvat vuorovaikutuksessa. Esimerkiksi *Sapattivuosi* televisiosarjassa perheet tekevät asioita yhdessä; he kohtaavat erilaisia ihmisiä, joutuvat vaikeisiin tilanteisiin vieraissa kulttuureissa ja kokevat onnistumisen hetkiä (Liv D...). Perhe muodostaa yksikön *me* ja toinen kulttuuri on *muut*. Toinen kulttuuri kohdataan vieraana, ja näin syntyy raja meidän ja muiden välille. Matkailija kokee asioita ulkopuolisena, eikä pääse sisälle paikalliseen kulttuuriin. Sapattimatkailijan suhtautuminen muihin voi kuitenkin muuttua, kun eletään pidemmän aikaa toisessa kulttuurissa. Lisäksi median ja kuvien maailmassa ihmiset ovat yhä tietoisempia toisten kansakuntien käytännöistä ja

ajattelutavoista (Wearing, Stevenson & Young, 2010, s. 121–122). Meidän ja muiden välinen raja hämärtyy, ja matkailija voi kokea syvempää juurtumista toisen maan kulttuuriin.

Nykyään yhä useammat matkailijat etsivät keinoja erottautua massasta. Matkailijat haluavat *aitoja lomia (real holiday)*, joiden aikana he matkustavat jonnekin, minne useimmat eivät matkusta, ja he kustomoivat matkansa käyttäen pieniä erityismatkatoimistoja (Urry & Larsen, 2011, s. 107–108). Matkailijat kilpailevat näin yhä ainutlaatuisemmista kokemuksista. *Sapattivuosi*-ohjelma on hyvä esimerkki tämän suuntaisesta kehityksestä. Ensimmäisessä jaksossa esitellään perhe, joka lähtee purjehtimaan maapallon ympäri, ja seuraavassa jaksossa kerrotaan perheestä, joka tekee kiertomatkan Kapkaupungista Kairoon autollaan (Liv D...). Normaali elämä ei tarjoa enää tarpeeksi haasteita ja niin sanotut normaalit matkakokemukset eivät riitä. Matkailijat haluavat koetella omia rajojaan, toteuttaa unelmiaan ja uskaltavat tehdä yksilöllisiä valintoja. Tulevaisuuden sapattimatkailijat vaativatkin yhä omaperäisempiä ja uniikkeja kokemuksia.

Uniikkien kokemusten etsiminen voi tarkoittaa paluuta juurille ja yksikertaisiin asioihin elämässä. Merkittävä matkakokemus voi esimerkiksi syntyä siitä, että on aikaa miettiä ja arvottaa omia kokemuksiaan ja elämänarvojaan uusiksi (esim. Wilson & Harris, 2006). Sapattimatkailijat etsivät ainutlaatuisia kokemuksia, paluuta elämän perusarvojen lähteelle ja syvempää tutustumista toiseen kulttuuriin. Etelä-Suomen Sanomien artikkelissa (Hassinen, 2011) Soile Vejjola toteaa, että sapattivuotta ulkomailta viettävistä henkilöistä tulee ikään kuin ”oman elämänsä tutkimusmatkailijoita”, jotka haluavat jättää taakseen arjen ja työkiireet. Tehdessään matkaa omaan elämäänsä sapattimatkailijat voivat joutua vaikeidenkin kysymysten ääreen miettiessään elämäänsä taaksepäin. Normaalista elämänpöörästä irrottautuminen voi näyttäytyä kokemuksina, joilla on syvempiä vaikutuksia matkailijaan. Scott A. Cohenin (2010) tutkimuksessa elämäntyyli-matkailijat etsivät *aitoa itseään (true self)* matkustamalla. Cohenin mukaan näin ei tulevaisuudessa tule olemaan, vaan hän vetoaa Urryn (2002) teoriaan post-turisteista, joille matkailu on vain peliä ja itsen kehittyminen ei ole tarpeellista. (Cohen, 2010, s. 130.)

En ole täysin samaa mieltä Urryn enkä Cohenin kanssa. Uskon, että globalisoituvassa maailmassa arvojamme ravistellaan ja joudumme miettimään, keitä olemme ja millaisia asioita haluamme elämässämme tavoitella. Kuten johdannossa totesin, ihmiset etsivät elämäänsä sisältöä kiinnittymällä elämyksiin. Monet ovat väsyneitä elämäänsä, kun nykyinen elämäntapa jättää ihmisen sisäisesti tyhjäksi. Etsintä ei ole näin ollen loppunut, eivätkä elämän ydinkysymykset ole muuttuneet. (Salonen, 2002.) Naiset voivat lähteä sapattivapaille löytääkseen itsensä. Heidän elämänsä voi saada uutta sisältöä ja he voivat oivaltaa jotain uutta itsestään. Postmodernilla aikakaudella käsitys pysyvistä identiteetistä on hyljätty ja ympäröivän sosiaalisen todellisuuden ymmärretään vaikuttavan henkilön identiteettiin (ks. Kellner, 1992, s. 140–145). Ajattelen, että ihmisillä on tästä huolimatta tarve löytää jotain pysyvää. Ihmiset haluavat perustaa itsensä määrittelyn johonkin ja niin sanottu todellinen identiteetti voi löytyä itsetutkiskelun avulla. Naisten kokemukset sapattivapailla heijastavat tätä itsen etsintää, ja näin sapattivapaat saavat yksilölliset merkityksensä. Kolmannessa luvussa tulenkin tarkastelemaan sapattivapaille annettuja merkityksiä kokemuksissa.

3. MERKITYSTEN MUODOSTUMINEN VAPAA-AJAN KOKEMUKSISSA

Vapaa-aika kuuluu olennaisesti arkeen, ja sille annetaan monia merkityksiä erilaisissa konteksteissa. Se voi olla aikaa rentoutua, aikaa hoitaa kotia, aikaa perheen kanssa. Teoreettinen viitekehysesni muodostuu Betsy Wearingin (1998) henkilökohtaisen vapaa-ajan tilan käsitteelle, joka perustuu feministiseen postmodernismiin ja interaktionistiseen näkemykseen minuudesta. Esitän vapaa-ajan tilana, jossa naiset voivat tavoitella omia halujaan ja vastustaa ulkopuolelta tulevia oletuksia (ks. Wearing, 1998). Seuraavaksi tarkastelen minuutta ja sosiaalista todellisuutta vapaa-ajan kokemuksissa ja niiden muodostamaa kokemuksen tilaa. Luvun lopussa esittelen teoreettismetodologiset lähtökohdat, jotka ohjaavat analyysilukuja.

3.1 Minuus vapaa-ajan kokemuksissa

Henkilön minuuden ja identiteetin voidaan ymmärtää rakentuvan suhteissa, minkä takia minuutta ja sosiaalista kontekstia ei voida käsitellä täysin erillään toisistaan (Snow, 2002, s.7696). Aloitan tarkastelun avaamalla minuuteen vahvasti liittyviä näkökulmia ja toisessa alaluvussa tarkastelen minuuden rakentumista suhteissa. Wearingin (1998, s. 59) mukaan *subjektiminän (I)* käsite antaa naiselle vallan vastustaa kulttuurisia oletuksia luokasta, rodusta ja etnisyydestä. Ajatus subjekti- ja objektiminästä on alun perin George Herbert Meadin (1934) tekemä erottelu. *Subjektiminä* (englanniksi *I*) on yksilön oma määritelmä siitä, kuka hän on. *Objektiminä* (englanniksi *me*) on muiden määritelmä siitä, kuka yksilö on tai mitä hänen tulisi olla. Minuus on täten osittain pysyvää ja osittain sosiaalisesti rakentuvaa. (Mead, 1934, s. 173–177.) Kyseinen sosiologinen subjektikäsite käsittää sisäisen minän muodostuvan ja muokkautuvan jatkuvassa dialogissa ulkopuolisen kulttuurin kanssa. Nykyään postmoderni subjektikäsite on yleisempi sosiologiassa. Sen mukaan ei ole kiinteää, pysyvää minää, vaan henkilö omaksuu erilaisia identiteettejä, eikä niistä muodostuu eheää minää. (Hall, 1999, s. 21–23.)

Ajattelen, että vapaa-ajan kokemuksissaan naiset voivat representoida erilaisia identiteettejä, mutta subjektiminä kokoaa ne yhteen. Subjektiminä ilmenee

mahdollisuutena tehdä valintoja ja vastustaa kulttuurisesta sekä sosiaalisesta kontekstista tulevia oletuksia. Interaktionistisessa lähestymistavassa ihmiset esitetään aktiivisina toimijoina, jotka voivat vaikuttaa merkitysten muodostumiseen ja muutoksiin elämän organisoinnissa (Snow, 2002, s. 7696). Toisin sanoen ihmiset eivät ole passiivisia olentoja, joiden minuuus määrittyisi ainoastaan sosiaalisissa suhteissa. Henkilöllä on aktiivisena toimijana valtaa vaikuttaa prosesseihin, joissa hän määrittelee jokapäiväistä elämäänsä. Vapaa-ajan kokemuksissa valta tarkoittaa yksilön tietoista vaikutusta vapaa-ajan valintoihin. Ihmiset valitsevat tietoisesti, millaisia asioita he haluavat kokea vapaallaan. Samalla he keskustelevat muiden kanssa siitä, millaiset asiat ovat tavoittelemisen arvoisia.

Käsityksiin minuudesta liittyvät läheisesti myös *roolit*. John R. Kellyn mukaan roolit eivät ole annettuja, vaan rakentuvat sosiaalisessa kanssakäymisessä. Ihmiset toimivat eri rooleissa saamansa palautteen perusteella. (Kelly, 1983, s. 21.) Jos esimerkiksi matkustamme kaveriporukassa ulkomaille, henkilöiden erilaiset roolit tulevat esiin vuorovaikutuksessa toisten kanssa. Yksi saattaa olla hyvä lukemaan karttaa, jolloin hän ottaa oppaan roolin. Hän saattaa kokea kartan lukemisen ja muiden opastamisen jopa velvollisuutenaan. Voidaan puhua myös eri *identiteeteistä*, joita tuomme esiin käyttämällä symboleita ja merkkejä. Ihmiset tuottavat halutun mielikuvan itsestään muille, mikä kertoo vain osittain heidän todellisesta identiteetistään. (Kelly, 1983, s. 101; Goffman, 1959, s. 14.) Yksilö saattaa jättää kertomatta tiettyjä asioita ja antaa näin tietynlaisen kuvan itsestään. Ympäristö ilmenee tällöin sääntöinä tai kehyksinä, jotka määrittävät millainen toiminta on hyväksyttävää (Kelly, 1983, s. 101). Sosiaalisissa tilanteissa ihmiset tulkitsevat siis yhtä aikaa muita ja pyrkivät tuomaan omaa identiteettiään hyväksyttävällä tavalla esiin. Näenkin haastateltavieni puheen kertovan vapaa-ajalle annetuista merkityksistä, jotka muodostuvat symbolien ja ympäristön välisessä dialogissa (ks. Best, 2010, s. 43). Wearing (1998, s.157) kuitenkin väittää, että naiset voivat vastustaa heille annettuja rooleja vapaa-ajan valinnoillaan. Naiset eivät ota passiivisesti vastaan tiettyjä rooleja, vaan he muodostavat niitä vuorovaikutuksessa muiden kanssa.

Vapaa-ajan syvemmät merkitykset pohjautuvat henkilön minuuteen. Vapaa-ajan merkitykset ovat moniulotteiset ja monitahoiset. Maalauskurssille osallistuminen voi

esimerkiksi tarjota toiselle tilaisuuden sosiaaliseen kanssakäymiseen ja toiselle mahdollisuuden oppia uusia taitoja. (Kelly, 1983.) Vapaa-ajalle annettujen merkitysten luokittelu onkin haasteellista. Sapattivapailta olevat naiset antavat vapaa-ajalleen merkityksiä omista taustoistaan ja minuudestaan käsin. Kelly (1983, s. 94) määrittelee vapaa-ajan joksikin *tulemisen tilana (a state of becoming)*. Vapaa-ajan toiminnot voidaankin ymmärtää yksilön identiteettiä kehittävinä ihanteina, joihin konteksti vaikuttaa. Vapaa-aika kuvataan dialektisenä spiraalina, missä motivaatio vaikuttaa sekä fyysiseen että sosiaaliseen ympäristöön. (Rojek, 2005, s. 61.) Vapaa-ajasta tulee sosiaalinen ja fyysinen tila, jossa voimme kehittää omakuvaamme eli minuuttamme. Tiedyt asiat ovat meille tärkeitä riippumatta sosiaalisesta kontekstista, esimerkiksi halu omaan rauhaan vapaa-ajalla. Tämä ei tarkoita sitä, ettei sosiaalisella kontekstilla olisi merkitystä. Esimerkiksi elämänpäivissämme olevat ihmiset tekevät monista vapaa-ajan kokemuksista merkityksellisiä.

Ian Craibin (1998, s. 176) mukaan on vaarallista olettaa, että identiteetti ja minuus ovat vain yksinkertaisia sosiaalisuuden tuotteita. Tällainen ajattelu sulkee pois kokemuksellisuuden merkityksen identiteetille. Henkilö voi valita, kuinka tietoinen hän haluaa olla *sisäisestä tilastaan (inner space)*. Yhtäältä hän voi laajentaa tilaa tiedostamalla ja hyväksymällä tiedut identiteetin osat. Toisaalta hän voi suojella itseään määrittelemällä identiteettinsä muiden mukaan. (Craib, 1998, s. 169–176.) Kokemukset niin vapaa-ajalla kuin arjessa ovat ainutkertaisia, eikä kenelläkään toisella voi olla täysin samanlaisia kokemuksia. Ihmiset antavat kokemuksilleen erilaisia merkityksiä riippuen siitä, mitä he ajattelevat itsestään ja muiden mielipiteistä.

Wearing ja Wearing (2001) soveltavat Craibin (1998) esittelemää minuuden uudelleenmäärittelyä matkailukokemusten ymmärtämiseen. Heidän mukaansa ihminen voidaan nähdä kokevana, ajattelevana, tuntevana yksilönä, joka voi käyttää matkailukokemustaan laajentaakseen henkilökohtaista tilaansa tai identiteettiään. Vastavuoroisesti matkailija voi vahvistaa oman identiteettinsä rajoja ja sulkea psyykkisen tilan ulkoisilta vaikutteilta. (Wearing & Wearing, 2001, s. 146.) Vapaa-ajan kokemuksissa henkilöllä on myös mahdollisuus joko laajentaa tai sulkea sisäinen tilansa. Henkilö voi joko vastustaa muiden määrittelemiä sääntöjä siitä, mikä on merkityksellistä vapaalla tai etsiä muiden hyväksyntää noudattamalla näitä sääntöjä.

Voidaan todeta, että henkilön minuutta ja kollektiivista vapautta uhkaavat jatkuvasti laajemman yhteisön ideologiat ja rakenteet (Craib, 1998, s. 176).

Symbolisessa interaktionismissä asiat saavat merkityksensä vuorovaikutuksessa, jossa ihmiset tulkitsevat kieltä ja symboleita (ks. Snow, 2002; Mead, 1934). Käytännössä interaktionistinen ajattelu mieltää siis ympäröivän todellisuuden olevan jatkuvan muutoksen kohteena, jolloin se rakentuu pikemminkin kuin on olemassa valmiina löydettäväksi. Merkitykset ovat riippuvaisia ympäröivästä todellisuudesta, eikä niitä voida siitä erottaa (Mead, 1934, s. 80). Meadin ajatuksia mukaillen Wearing (1998, s. 39) toteaa, että symbolisessa interaktionismissä yksilö rakentaa minuuttiaan sosiaalisessa ympäristössä. Henkilön minuuks on näin ollen ainakin osittain kontekstisidonnainen ja rakentuu vuorovaikutuksessa muiden kanssa. Merkitysten antaminen vapaa-ajalle on täten prosessi, jossa henkilö tasapainottelee sen välillä, mikä on hänelle tärkeää ja mikä on sosiaalisesti hyväksyttävää.

3.2 Kokemusten sosiaalinen ulottuvuus

Ajattelen vapaa-ajan kokemusten sosiaalisen puolen jakaantuvan kahteen osaan. Ensimmäinen osa on tietoisuus siitä, että vapaa-ajalle annetut merkitykset rakentuvat vuorovaikutuksessa, ja toisen osa on se, millaisena vuorovaikutus näyttäytyy vapaa-ajan kokemuksissa. Ihmiset luokittelevat, nimeävät ja arvottavat asioita omassa elämässään kanssakäymisessä muiden kanssa. Interaktionismissä todellisuus on refleksiivinen, jatkuvasti rakentuva ja muuttuva kokonaisuus. (Snow, 2002, s. 7696.) Ihmiset rakentavat aktiivisesti todellisuutta symboleita käyttäen. Mead (1934, s. 78) toteaa, että merkitys ei tarkoita tietoisuuden tilaa tai joukkoa organisoituja suhteita kokemusten ulkopuolella vaan on olemassa niiden sisältä käsin. Ymmärrän tämän tarkoittavan merkitysten muodostumista kokemuksissa ja kanssakäymisessä. Ihmiset antavat asioille merkityksiä sosiaalisissa prosesseissa käyttäen kielellisiä symboleita ja eleitä.

Meadin mukaan (1934, s. 140) minuuks on pohjimmiltaan sosiaalinen rakennelma, mistä keskustelutilanne on konkreettinen esimerkki. Keskustelussa ihmiset seuraavat jatkuvasti toistensa reaktioita ja suuntaavat keskustelua niiden mukaan. He esittävät

asiat niin kuin haluavat toisten ne ymmärtävän. (Mead, 1934, s. 140.) Haluan kuitenkin huomioda, että henkilön minuus ei muodostu pelkästään sosiaalisesti. Esimerkiksi keskustelutilanteessa henkilö voi valita, haluaako hän miellyttää toista sanomalla sellaista, mikä on sosiaalisesti hyväksyttävää, vai uskaltaako hän olla eri mieltä asioista. Keskustelussa ihmiset tekevät jatkuvasti valintoja sen perusteella, millaisina he haluavat muiden heidät näkevän. He voivat esimerkiksi kertoa vapaa-ajan kokemuksistaan tiettyjä asioita, koska kokevat ne itselleen merkitykselliseksi tai ajattelevat toisen arvostavan kyseisiä asioita.

Kelly (1983, s. 6) toteaa vapaa-ajan olevan sosiaalinen tila, jossa ystävyys- ja perhesuhteet kehittyvät. Nykyään yhä useammat elävät hektistä elämää, jolloin hetket vapaalla ovat ainoita tilaisuuksia hoitaa sosiaalisia suhteita. Kelly (1983, s. 109) esitti jo 1980-luvulla, että massayhteisöt korvaavat perinteiset yhteisöt ja yhteisön jäsenistä tulee anonyymejä toisilleen. Kyseisissä yhteisöissä ei tunneta toista henkilökohtaisesti, ja yhteenkuuluvuuden tunnetta haetaan esimerkiksi samaistumalla median esittämiin henkilöihin. Myös henkilökohtaiset suhteet ovat epävarmoja, minkä takia niiden tärkeys korostuu – vapaa-ajalla halutaan viettää aikaa yhdessä. (Kelly, 1983, s.109.) Tuula Melkas (2009, s. 46) näkee saman ilmiön suomalaisessa yhteiskunnassamme tänä päivänä. Perinteisten kyläyhteisöjen kadotessa ihmiset arvostavat yhä enemmän läheisiä suhteita sukulaisiin ja ystäviin (Melkas, 2009, s. 46). Sapattivapailla suhteiden ylläpitäminen lähimmäisiin voi ilmetä haluna kokea asioita yhdessä ja tuntee yhteenkuuluvuutta. Naisilla on mahdollisuus viettää kaivattua laatu-aikaa lähimmäistensä kanssa.

Vaikka vapaa-ajan toiminta ei olisi luonteeltaan sosiaalista, se kuitenkin useimmiten tapahtuu sosiaalisessa tilassa. Se, minkälainen tila on, määrittää sen vaikutuksen toimintaan. (Kelly, 1983, s. 125.) Henkilö voi lähteä esimerkiksi vaellukselle ystävien kanssa mutta kokea retkellä yksilöllisiä, minuuteen vaikuttavia kokemuksia. Vapaa-ajan kokemuksissa ja matkailukokemuksissa sosiaalinen ulottuvuus on tärkeä, sillä kokemukset halutaan jakaa jonkun kanssa. Wearingin, Stevensonin ja Youngin (2010, s. 131) mukaan matkailussa sosiaalisuus tuodaan useimmiten esiin matkailijoiden aktiviteettien ja motivaatioiden luokittelussa, tai siinä, miten matkailu on edistänyt yhteisöjen hyvinvointia. Sosiaalisella ulottuvuudella on kuitenkin matkailuun ja vapaa-

aikaan paljon syvällisempi vaikutus. Dean MacCannell (1992, s. 4) toteaa, että aitoja sankareita ovat ne, jotka lähtevät matkalle tietämättä määränpäättään ja keiden tulevaisuus rakentuu dialogissa matkailijoiden ja muiden ihmisten kanssa.

Vuorovaikutus voi olla matkailijoiden välistä tai matkailijan ja *Toisen (The other)* välistä. Myös vapaa-ajan kokemuksissa yhteisten kokemusten muodostuminen voi tapahtua niin tuttujen kuin vieraiden kanssa. Matkailijoiden luomat suhteet eivät ole ainoastaan tiedonjakoa varten, vaan ne sisältyvät itse kokemuksiin. Omien sosiaalisten taitojen kehittäminen, ahdistuneisuuden lievittäminen vieraassa kulttuurissa tai yhteenkuuluvuuden tunteesta nauttiminen voivat olla syitä matkailijoiden väliseen vuorovaikutukseen. (ks. White & White, 2008; Wilson & Harris, 2006.)

Sosiaalinen ulottuvuus voi myös tarjota henkilölle mahdollisuuksia laajentaa omaa maailmankuvaansa ja muuttaa suhtautumistaan Toiseen. Matkailun ja vapaa-ajan toiminnoissa me ja muut on perinteisesti erotettu toisistaan, joka pohjimmiltaan ilmentää länsimaisen kulttuurin valta-asemaa (Wearing & Wearing, 2001, s.152; Wearing, Stevenson & Young, 2010, s. 54). MacCannell (1996) puhuu modernista kannibalismista, missä matkailija nostetaan toisen kulttuurin edustajan yläpuolelle. Eron teko johtaa lopulta siihen, että matkailija tuhoaa ja kuluttaa maan paikalliskulttuurin loppuun. (MacCannell, 1992, s. 66.) Jotta tämä vältettäisiin, on muutettava käsitystämme matkailukokemuksesta. Toisen aito kuuleminen ja ottaminen osaksi matkailukokemuksen muodostumista voi mahdollistaa henkilön sisäisen tilan laajentamisen (Wearing & Wearing, 2001, s.157). Avointa suhtautumista toiseen voidaan nimittää myös *globaaliksi kosmopolitanismiksi*. Sulkeutumisen sijaan toiseen suhtaudutaan ystävällisesti väärinymmärryksen riskit tiedostaen. (Lury, 1997, s. 80–85.)

Avoin tai sulkeutunut suhtautuminen ilmenee myös vapaa-ajalle annetuissa merkityksissä. Se, mitä näemme mediassa ja millaiset oletukset kulttuurissamme ovat vallalla vaikuttavat siihen, millä tavalla määrittelemme vapaa-aikaamme. Henkilö tekee kuitenkin omat päätöksensä siitä, haluaako hän laajentaa omakuvaansa vai pitää rajat selkeinä. On kyse tasapainottelussa, jossa henkilö haluaa tehdä vapaasti valintoja, mutta samalla kulttuuri ja ympäristö rajoittavat oletuksillaan tätä vapautta. Näin ollen vapaa-ajan kokemukset ovat esiintymislava, jossa voimme esittää itseämme ja saada palautetta rooleistamme sekä identiteetistämme (Kelly 1983, s. 93–94). Vapaa-aika ei näyttyäydy

vain pakenemisen paikkona vaan hetkinä, joina yksilö voi rakentaa minuuttaan vuorovaikutuksen avulla (Wearing, Stevenson & Young, 2010, s. 52). Vapaa-ajalle annetut merkitykset syntyvät tilassa, jossa henkilön subjektiminä on vuorovaikutuksessa ympäröivän sosiaalisen ja fyysisen todellisuuden kanssa.

3.3 Vuorovaikutuksellinen vapaa-ajan tila

Wearingin (1998, s. 134) mukaan ihmiset liittävät tiettyihin paikkoihin tiettyjä merkityksiä, ja näin paikoista tulee *tiloja* (*space*). Wearingin teoretisoimaa henkilökohtaista vapaa-ajan tilaa voidaan nimittää myös *choraksi*. Chora tarkoittaa turvallista sosiaalisen vuorovaikutuksen tilaa, jossa naiset ja miehet voivat oppia tuntemaan itsensä sen kadottamisen sijaan (Wearing, 1998, s. 127). *Tila* (*space*) voidaan määritellä liikkuvien elementtien risteykseksi, missä rajat ovat häilyvät. Sen sijaan *paikka* (*place*) viittaa tiettyyn sidottuun sijaintiin, mikä on vakaa ja pysyvä. (Wearing, 1998, s. 133.) Elisabeth Grosz (1995, s. 49–51) ymmärtää choran käsitteen Platonia mukaillen olemisen ja tulemisen välisenä tilana, jossa sen merkitys muodostuu siitä, ketkä tilaa käyttävät. Choralla ei ole itsessään määritteleviä ominaisuuksia, vaan se voidaan ymmärtää ikään kuin materiaalisen todellisuuden säilöntäpaikkana. (Grosz, 1995, s. 49–51.) Käsitteen käyttäminen tuo uuden ulottuvuuden kokemusten tarkasteluun. Vapaa-ajan ja matkailun kokemusten tarkastelussa chora viittaa vuorovaikutuksen kokemiseen tilassa, joka on sosiaalisesti rakentunut. Henkilö tuo tähän tilaansa oman minänsä ja taustansa, jotka kanssakäymisessä muiden kanssa muodostavat tilan tietynlaiseksi. (Wearing & Wearing, 1996.)

Matkailun tutkimuksesta tuttu *flaneur* ja feministiteoreetikoiden lanseeraama *choraster* ovat kaksi erilaista tapaa tarkastella kokemuksia. Maininnoissa *flaneurista* useimmiten viitataan Walter Benjamiin käsitteen luoja (ks. Jokinen & Veijola, 1997, s. 26; Wearing, Stevenson & Young, 2010, s. 7). Alkuperäinen *flaneur* oli urbaani kulkija, jolla oli aikaa katsella ja vaeltaa modernien kaupunkien julkisissa tiloissa (Benjamin, 1973, Wearingin, Stevensonin ja Youngin, 2010, s. 7 mukaan). Perinteisesti julkiset vapaa-ajan viettopaikat ovat maskuliinisen katseen määrittelemiä. Näissä paikoissa katselija, *flaneur*, kuljeskelee ja havainnoi asioita objekteina. (ks. Wearing, 1998, s. 127; Urry &

Larsen, 2011.) Matkailijan esittäminen passiivisena katselijana luo ontologisen yleistyksen universaaleista turisteista, jotka kokevat asioita samalla tavoin. Monimutkaiset suhteet matkailijan ja paikan välillä sekä matkailijoiden yksilölliset arvottamisprosessit tekevät kuitenkin luokittelusta mahdollottoman. Sen sijaan matkailija tulisi nähdä subjektiivisena kokijana. (Wearing & Wearing, 2001, s. 151.)

Vaihtoehtoinen *choraster* huomioi tämän vuorovaikutuksen. *Choraster* on matkailija, joka tuo mukanaan omat kulttuuriset taustansa kokemuksiinsa ja jonka kokemuksiin vaikuttaa kanssakäyminen paikallisten kanssa (Wearing & Wearing, 1996, s. 235). Näin chora ilmenee tilana, jossa kokemukset saavat merkityksensä.

Paikat, joissa vapaa-aika vietetään, voivat saada erityisen luonteen. Sapattivapaalla arkiset paikat, kuten oma takapiha, vanhempien koti tai läheinen puisto, voivat saada uusia merkityksiä erilaisissa vapaa-ajan kokemuksissa. Paikat eivät ole vain katseen kohteita vaan kokemusten kautta ne saavat ainutkertaisen merkityksensä. Ei voida puhua vain pysyvistä fyysisistä paikoista vaan on puhuttava muutoksen tiloista. Näen paikat sosiaalisesti muodostuneina tiloina, joissa ihmiset voivat antaa kokemuksilleen omat merkityksensä suhteessa itseensä, identiteettiinsä ja muihin ihmisiin (ks. Wearing & Wearing, 1996, s. 235).

Rojekin (1997, s. 53) mukaan myytit ja fantasia vaikuttavat merkittävästi matkakohteiden sosiaaliseen rakentumiseen. Siihen on kolme syytä. Ensimmäinen paikat ovat usein fyysisesti kaukana normaalista elinympäristöstä. Toiseksi matkatarinat, esitteet, elokuvat, televisio-ohjelmat näyttävät matkakohteet tietynlaisina. Kolmanneksi matkailija yhdistää faktaa ja fiktiota muodostaen oman kuvansa kohteesta. (Rojek, 1997.) Näkemämme kuvat ja kuulemamme tarinat vaikuttavat siihen, millaiseksi paikka muodostuu mielessämme. Samalla se, millaisia kokemuksia koemme paikassa, riippuu pitkälti etukäteen saadusta tiedosta. Henkilö voi esimerkiksi suunnitella etukäteen viettävänsä kesälomansa veneillen saaristossa ja odottaa näkevänsä leppoisa saaristolaiselämää satamissa. Kuvat rennoista päivistä saaristossa saattavat olla kuitenkin kaukana todellisuudesta, kun pienet venesatamat täyttyvät suurista matkailijamääristä. Matkailija saattaa pettyä, eikä loman alkuperäinen tarkoitus tule täytetyksi. Myös sapattivapailta naisilla on tietty kuva odotetuista vapaa-ajan

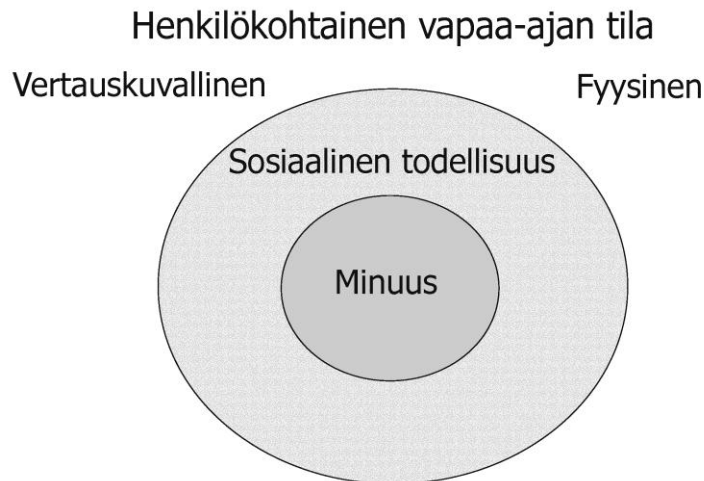
kokemuksista, mikä voi toteutua tai jäädä toteutumatta. Näin odotetut merkitykset ja koetut merkitykset voivat erota huomattavasti toisistaan.

Vapaa-ajan kokemusten voidaan nähdä muodostuvan *henkilökohtaisessa vapaa-ajan tilassa (personal leisure space)*, joka voi olla vertauskuvallinen tai fyysinen.

Henkilökohtaisessa vapaa-ajan tilassa naisella on mahdollisuus olla muuta kuin häneltä odotetaan. Vapaa-ajan tilan suhteellisessa vapaudessa naisilla on mahdollisuus vastustaa ja reagoida sekä sosiaaliin että kulttuurisiin oletuksiin. Tila voi olla muun muassa mentaalinen, ajallinen tai toiminnallinen. Mentaalinen tila tarkoittaa vapaata hetkeä ajatuksissa arjen keskellä. Ajallinen tila tarkoittaa hetkeä, joka on velvollisuuksista vapaata. Toiminnallinen tila on vapautta harrastaa itselle tärkeitä aktiviteetteja.

(Wearing, 1998, s. 143–161.)

Seuraava kuvio (kuva 2) on sovellus Wearingin (1998) henkilökohtaisen vapaa-ajan tilan käsitteestä. Sen ytimessä on minuus, mihin vapaa-ajalle annetut syvemmät merkitykset perustuvat. Sosiaalisen kontekstin muodostavat ne ihmiset, jotka vaikuttavat tavoiteltuihin kokemuksiin. Esimerkiksi tietyt mielipiteet ja hyväksyttävät ajankäyttötavat vaikuttavat vapaa-ajan valintoihin ja kokemuksiin. Henkilön persoona tietenkin vaikuttaa siihen, kuinka suuri vaikutus sosiaalisella ulottuvuudella on kokemuksiin. Nämä kaksi ulottuvuutta muodostavat tilan, jossa vapaa-ajalle annetaan merkityksiä. Se, missä vapaa-ajan kokemukset tapahtuvat, eivät ole vain fyysisiä, pysyviä paikkoja vaan niistä tulee kokemuksen tiloja, jotka ovat vuorovaikutuksellisia.

Kuvio 2. Henkilökohtainen vapaa-ajan tila

Wearing (1998, s. 158) luonnehtii vapaa-aikaa henkilökohtaisena vapaa-ajan tilana, jossa on vapaus olla (freedom to be). Valtonen (2004, s. 72) käyttää käsitettä *oma aika* (*me-time*) kuvatakseen erityistä vapaa-ajan osaa, johon ei liity taustaoletuksia. Oma aika on siis todellista vapaa-aikaa, jonka käytön henkilö voi itse määrittellä. Vapaa-ajan käsitteeseen liittyy selkeästi ajatus valinnan vapaudesta, mutta on ymmärrettävä, että täydellinen vapaus kaikista rajoitteista on mahdotonta. Rojekin (2010, s. 5) mukaan taloudellinen ja kulttuurinen konteksti vaikuttavat vapaa-ajan valintoihin.

Kelly (1983, s. 5) esittää myös valinnan mahdollisuuden vapaa-ajan yhtenä ominaisuutena, mutta hänen mukaansa vapaa-ajan määritelmä ei voi tukeutua ainoastaan valintaan. Hänen mukaansa jos jokin asia on tehtävä, silloin se ei ole vapaa-ajan tekemistä. Käytännössä vapaa-aikaa ei voida määrittellä näin. Esimerkiksi henkilö saattaa kokea velvollisuutenaan käydä vanhempiensa luona kerran viikossa, mutta samalla kokea sen miellyttävänä tapana viettää vapaa-aikaansa. Erityisesti naisten vapaa-ajan viettämisessä työn rooli ilmenee vahvana. Kotityöt ja perheestä huolehtiminen ovat perinteisiä naiselle kuuluvia tehtäviä työn ulkopuolella, mutta ne eivät välttämättä ole aitoa vapaa-aikaa. Yksi saattaa kokea kodinhoidon velvollisuutena, joka on hoidettava. Samalla toinen voi saada mielihyvää kodin hoitamisesta. Naisten arjessa vapaa-ajan ja työn rajat hämärtyvät. Se, millaisia merkityksiä naiset antavat muun muassa kotityölle vaikuttaa siihen kokevatko, he sen työnä vai miellyttävänä vapaa-ajan

tekemisenä. Wearingin (1998, 149) mukaan naisten vapaa-aika ei tarkoita aikaa työn ulkopuolella vaan aikaa, jolloin on mahdollisuus toteuttaa omia halujaan.

3.4 Vapaa-ajalle annetut merkitykset diskurssianalyysin näkökulmasta

Tutkielmani analyysiluvuissa tarkastelen aineistoani diskurssianalyysin näkökulmasta. Näen diskurssianalyysin olevan laajempi viitekehys, joka määrittelee pitkälti, miten sovellan teoriaani analyysiin. Diskurssianalyysin metodologinen pohjautuu sosiaaliseen konstruktionismiin (Jokinen, Juhila & Suoninen, 2002, s. 39). Kyseisessä lähestymistavassa todellisuuden ajatellaan rakentuvan vuorovaikutuksessa, eikä olevan valmiina löydettäväksi (Gergen, 1999, s. 46–50). Näin ollen vapaa-ajalle annetut merkitykset muodostuvat kanssakäymisessä. Sosiaalinen konstruktionismin lisäksi symbolisen interaktionismin perusoletukset ovat metodologisena pohjana analyysille. Erityisesti Meadin (1934, Mayn & Powellin mukaan, 2008, s. 71) ajatukset kielen ja symbolien vaikutuksesta minuuden rakentumiseen vaikuttavat lähestymistavan taustalla. Symbolisen interaktionismin mukaan yksilöä ja yhteisöä ei voida määritellä toisistaan eristyksissä, vaan ne voidaan määritellä ainoastaan suhteessa toisiinsa. Kun tapahtumat, ihmiset ja ympäristö saavat merkityksensä, niistä tulee symboleita eli tunteiden ja toiminnan kohteita. (Snow, 2002, s. 7696.) Näissä vuorovaikutusprosesseissa kieli tekee tilanteen tai objektin todelliseksi, eikä ainoastaan symbolisoi sitä (Mead, 1934, s. 78). Haastateltavieni kertoessa vapaa-ajastaan he käyttävät tiettyjä diskursseja kuvaillakseen näitä vuorovaikutusprosesseja. Heidän sapattivapaa kokemuksensa kertovat samalla minuuden ja sosiaalisen todellisuuden välisestä suhteesta. Kelly (1983, s. 94) toteaa vapaa-ajan perusmerkitysten ilmenevän tekemisen tavoissa, eikä niinkään itse tekemisessä. Diskurssit eivät myöskään ole luettavissa suoraan aineistostani, vaan ne ovat piilossa puheentapojen takana.

Fairclough (1992, s. 63) esittää diskurssin sosiaalisen toiminnan muotona. Hänen mukaansa diskurssi on tapa toimia ja representoida todellisuutta. Samanaikaisesti diskurssit myös rakentavat sosiaalista todellisuutta. (Fairclough, 1992, s. 63–64.) Ympäröivä sosiaalinen todellisuus määrittyy näin ollen yhä uudelleen ja uudelleen naisten puheissa. Puheillaan naiset voivat rakentaa käsitystä merkityksellisestä vapaa-

ajasta tuoden julki tiettyjä näkökulmia. On kuitenkin varottava tämän määrittelyn ylikorostamista. Vaikka naiset määrittelevätkin puheillaan vapaa-aikaansa, he ovat kuitenkin sidoksissa tiettyihin merkityssystemeihin. He käyttävät tiettyjä hyväksytyjä diskursseja kuvatakseen kokemuksiaan. Sosiaaliset rakenteet ja diskurssit on nähtävä suhteessa toisiinsa (ks. Fairclough, 1992, s. 65). Palataan ajatukseen merkitysten muodostumisesta sosiaalisissa suhteissa. Naiset hyödyntävät sosiaalisen todellisuuden määritelmiä siitä, mikä on tavoiteltavaa ja hyvää vapaa-ajan käyttöä. Tutkimassani diskurssit eli puhettavat ovat keino tarkastella vapaa-ajalle annettuja merkityksiä Fairclough (1992, s. 64) näkökulmasta sanat voivat saada monia merkityksiä, koska ne ovat osa sosiaalista todellisuutta. Näin ollen tekstit antavat aina ainutkertaisen, sosiaaliseen kontekstiin sidotun kuvan maailmasta. Tutkimassani minuus ja sosiaalisuus ovat keskeisimmät ulottuvuudet, jotka ilmenevät haastattelemieni naisten puheissa. Seuraavissa analyysiluvuissa tavoitteenani on esitellä aineistoni diskursiivista vaihtelua, joka tuo kyseiset ulottuvuudet esiin. Määrittelen jokaisen analyysiluvun alussa tarkemmin, millaisiin diskursiivisiin rakenteisiin huomioni on kiinnittynyt.

4. ITSEÄ ETSIMÄSSÄ SAPATTIVAPAILLA

Seuraavissa analyysiluvuissa pyrin todistamaan sen, että vapaa-ajalle annetut merkitykset ovat sekä minuuteen sidottuja että sosiaalisesti rakentuvia. Ensimmäisessä analyysiluvussani tarkastelen, miten haastattelemi naiset tuovat esiin minuuttaan ja identiteettiään puhuessaan vapaa-ajastaan. Ajattelen, että henkilön minuus muodostuu pysyvästä subjektiminästä vuorovaikutuksessa muiden määrittelemän objektiminän kanssa. Minuus on jotain pysyvämpää kuin identiteetti. Henkilöllä voi olla monia erilaisia identiteettejä eri elämänvaiheissa. Minuus on ikään kuin erilaisista identiteeteistä muodostuva kuva siitä, millaisena henkilö näkee itsensä. Analysoidessani aineistoni käytän identiteetin ja subjektiposition käsitteitä esitelläkseni diskursiivista vaihtelua aineistossani. Subjektipositiolla tarkoitan puhetapoja, joilla tietyt identiteetit tehdään näkyviksi. Positiot paikallistavat henkilön identiteetin tiettyyn sosiaaliseen kontekstiin. (Edley, 2001, s. 210.) Lisäksi identiteetit muodostuvat diskurssien sisällä, jolloin niitä on tarkasteltava tietyissä historiallisissa ja institutionaalisissa paikoissa tuotettuina (Hall, 1999, s 251).

4.1 Aikaa itselle

Vaikka en maininnut sanaa identiteetti haastatteluissa, monet haastateltavista puhuivat kuitenkin siitä joko suoraan tai epäsuorasti. Yksi haastateltavista kertoo hyvin avoimesti, kuinka sapattivapaalla hänen identiteettinsä on uudistunut. Heidi, 51-vuotias toimistovirkailija, vietti vuorotteluvapaata tutkielman kirjoitushetkellä (2011–2012). Hänellä on takanaan pitkä työura ja hengellinen kasvu oli hänelle tärkeimpiä syitä lähteä vapaalle. Hän vastaa kysymykseen *millaisia muistoja sinulta on vapaalta* näin:

semmonen itsensä löytäminen (.) et on itsessään arvokas et ei se työ määrittele sen ihmisen arvokkuutta eikä omanarvon tuntoa (.) työ on tosi tärkeä et identiteetissäkin mut tavallaan se ei sais niinkun määritellä (.) nykyajan maailmas se määrittelee aivan liikaa (.) et me eletään sellases suorituspainotteises yhteiskunnassa mis meitä koulutetaan jo ihan lapset asti niinkun siihen et se on se työ ja ammatti mikä määrittelee meidän identiteetin (.) ja se menee kyl vähän pieleen yksinkertaisesti (.) se menee pieleen se koko juttu koska sit jos ihminen kadottaa sen oman identiteettinsä sen mitä

hän on (.) mihin hän on syntynyt tänne ja sen (.) monet kadottaa jopa omat lahjansakin
(Heidi)

Erityistä yllä olevassa kohdassa on se, että Heidi määrittelee omaa identiteettiään suhteessa työhön. Hän puhuu prosessista, jossa oma identiteetti on löytynyt uudestaan. Viittaako hän tällä siihen, että hänen oma identiteettinsä on ollut kadoksissa aikaisemmin? Keskustelun edetessä tämä oletus vahvistuu. Hän kertoo siitä, kuinka nyky-yhteiskunnassa työ määrittelee henkilön identiteetin: *meitä koulutetaan jo ihan lapset asti niinkun siihen et se on se työ ja ammatti mikä määrittelee meidän identiteetin*. Heidi esittää työ määrittelevän roolin hyvin negatiivisessa valossa todetessaan, että *se menee pieleen se koko juttu*. Työ näyttäytyy puheessa myös hyvin hallitsevana osana elämää sen määritellessä henkilön omanarvon tunnonkin. Heidi puhuu yleisellä tasolla identiteetin kadottamisesta, mutta samalla syntyy kuva siitä, että näin on käynyt hänellekin. Kyseinen kuvaus työstä voidaan nähdä diskurssina, jossa *työ näyttäytyy velvollisuutena*. Työt on hoidettava, mutta samalla ihminen kadottaa oman todellisen identiteettinsä.

Diskurssit voidaan käsittää oletuksina tietyistä positioista, jotka ovat yleisesti hyväksytyjä, mutta samalla diskurssin luonne mahdollistaa näiden positioiden vastustamisen. Tietty diskurssi voi näin ollen sisältää monia mahdollisuuksia yksilölle paikantaa itsensä. (Weedon, 1997, s. 106.) Edellä olevassa otteessa näkyy hyvin perinteinen näkemys työstä, jonka yhä useammat kyseenalaistavat nykypäivänä. Monet keskustelut uudesta työstä tuovat esiin työn muuttuvan aseman yhteiskunnassamme (ks. Holvas & Vähämäki, 2005; Baldry ym., 2007). Ajatellaan, että työn pitäisi olla nautittavaa ja palkitsevaa. Yhtäältä vapaa-ajalle annetaan yhä suurempaa arvoa. Heidi kyseenalaistaa nimenomaan työn merkittävän rooliin hänen yksityiselämässään. Hänen puheissaan näkyvät myös kristilliset arvot, joista tulee ajatus todellisen identiteetin löytämisestä. Usein muu sosiaalinen ympäristö määrittelee helposti sen, keitä olemme, ja näin omat haaveet unohtuvat. Vuorotteluvapaalla olevat naiset voivat tehdä itsetutkiskelua ja löytää uudelleen tarkoituksen elämäänsä.

otetaan se konkretia niinku se työ on pois siit (.) et ettei se työyhteisö ole määrittelemäs sitä sun identiteettiäs niin silloin sä oletkin niinkun kahdestaan jumalan kanssa (.) et must tuntuu et se on sitä todellisen ident- se vast on sitä (.) eikä se vaan pelkästään tunnu vaan se on sitä todellisen kristityn todellisen identiteetin löytämistä se vasta et

sult riisutaan kaikki muut raamit siit ympäriltä pois muuten sä et pääse siitä totuuden tuntemiseen (Heidi)

Heidin kertoessa muistoistaan vapaalta, hän käyttää silloinkin työtä vertailukohteenä. Osittain tämä johtuu varmaankin siitä, että muotoilen kysymyksen sanoin; *tuleeko sinulle mieleen jotain kokemusta tai muistoa vapaalta, joka oli mahdollinen, koska olit vapaa työstä*. En kuitenkaan ohjaa haastateltavan puhetta sen enempää, joten työstä irrottautuminen on hänelle ilmeisesti merkityksellistä vapaalla. Oleminen vapaalla on ollut Heidille luopumista ja muuttumista. Vuorotteluvapaa näyttäytyy itsetutkiskelun aikana, jolloin on ollut aikaa miettiä syvemmin omaa identiteettiään ja elämän tarkoitusta. Puheen positiivinen sävy korostaa vastakkainasettelua vapaan ja työn välillä. Työ on ikään kuin vääristänyt omaa identiteettiä, ja nyt vapaalla todellinen identiteetti on löytynyt. Postmodernissa ajattelussa identiteetin määrittely nähdään ongelmallisena, koska identiteetti koostuu pienistä palasista ja se ei ole pysyvä. Media esittää rajattoman määrän erilaisia mahdollisia identiteettejä, jolloin ihmiset muuttavat ja rakentavat jatkuvasti uudestaan omakuvaansa. (Kellner, 1992.) Itsen etsiminen on halua löytää jotain aitoa ja merkityksellistä.

Aineistossani haastateltavat liittävät itsetutkiskeluun myös pysähtymisen hetket, jotka ovat mahdollisia pidemmällä vapailla. Riitta kertoo: *se et sai tehdä itselleen asioita*. Riitalla, 58-vuotiaalla toimistovirkailijalla, on monenlaista osaamista eri aloilta, ja hän oli vuorotteluvapaalla neljä kuukautta yhtenä syksynä. Kysyessäni häneltä mieleen jääneestä kokemuksesta vapaalta hän kertoo:

löysi taas et on olemassa itekin (.) et silloin ku joutuu kovasti antamaan itsestään ni sekin on viel just se (.) *meillä* pitäis itse asiassa olla pakollinen vuorotteluvapaa vähintään kerran viides vuodes koska se niin paljon sitä itsestään ulospäin antamist et pitäis välillä saada täyttää se malja jos (---) on läsnä ja must se oli kauheen eheyttävää (Riitta)

Riitta työskenteli opetustehtävissä ennen lähtemistään vuorotteluvapaalle ja viittaa katkelmassa tähän entiseen työhönsä. Hän käyttää työtä määritelläkseen, millaisena hän on kokenut vapaalla olon. Jälleen työ esitetään hyvin negatiivisesti ja vapaa positiivisesti. Riitta kertoo hänen työnsä olleen paljon *itsestään ulospäin antamista*. Sapattivapaa oli hänelle ikään kuin keino saada voimia mutta myös eheytyä. Erityisesti

kiinnitin huomiota sanoihin *on läsnä* ja *kauheen eheyttävää*, jotka luovat oletuksen, että työssä ollessa on ollut vastakohtaisesti rikki, eikä ole voinut olla läsnä. Eheytyminen voi viitata myös laajemmin eheytymiseen omassa elämässä. Haastateltava kertoo syiksi vapaalle lähtöön merkittävät muutokset hänen elämässään:

mä olin aika rasittunut...eli mul oli ollut suuri elämänmuutos silloin edellisenä keväänä
(.)mä olin eronnut ja mul oli uus parisuhde ja se oli tietenkin aika hurjaa kun oli näin iso perhe ja muutenkin kaikkee tällaista ((ääni hiljenee)) (Riitta)

Isot muutokset omassa elämässä ja voimia vievä työ näyttävät johtaneen päätökseen lähteä vapaalle. Kuvailun lopussa äänen hiljeneminen muminaksi kertoo minulle, että asiasta on edelleen vaikea puhua. Tulkitsen Riitan palaneen loppuun ja kaivanneen siinäkin mielessä aikaa eheytymiselle. Sekä Riitan että Heidin puheissa työ ja ympäröivä sosiaalinen ympäristö ilmenevät hyvin vaativina, jolloin lähtö vuorotteluvapaalle on hyvä keino irrottautua täydellisesti niistä. Edellä esitetyt kohdat osoittavat sen, että oman identiteetin pohdiskelu ja uudelleen rakentaminen ovat asioita, jotka saavat erityisen merkityksen vuorotteluvapaalla. Toisaalta Riitta viittaa myöhemmin ikäänsä ja toteaa, että oman identiteetin muuttaminen ei ole kuitenkaan realistista:

no tietenkin just se että pääsee taas lähemmäs sitä omaa perusjuttua niin sitten täytyy elää vaan nyt ja tässä (.) ja se et ei oo yhtää (.) töis koko ajan miettii mitä on seuraavaksi
(--)) se pysähtyneisyys osa (--)) ...sanoisko nyt et on niillä ikävuosilla et jos ei tähän mennessä oo niin sanotusti valmis ihminen sillä tavalla että (.) että olis pohtinu omat elämän arvonsa valmiiksi niin tuskinpa niitä sit enää ois pystynyt muuttamaan (Riitta)

Vuorotteluvapaalla halutaan päästä lähelle niitä asioita, jotka ovat henkilölle tärkeitä. Riitan viittaukset *pysähtyneisyyteen* kertovat halusta ottaa etäisyyttä työhön ja pyrkiä elämään nykyhetkessä, eikä menneisyydessä tai tulevaisuudessa. Halu palata omille juurille kertoo ilmiöstä nimeltä *downshifting*. *Downshifitajat* pyrkivät pelkistetympään elämään tehden vähemmän vaativaa työtä, jolloin heille jää enemmän vapaa-aikaa. Lisäksi he vähentävät tavaroiden ja palveluiden kulutusta helpottaen jokapäiväisen elämän monimutkaisuutta ja stressiä. (Wearing, Stevenson & Young, 2010, s. 39.) Heidi kertoo keskittyneensä vain muutamaan asiaan vapaallaan. Kysyessäni häneltä, miksi hän halusi keskittyä vain tiettyihin asioihin, hän vastaa:

mä uskon siihen et ihmisel ei pitäis olla ainakaan niinku mitään kymment asiaa mihin se yrittää (.) et ehkä mullaki meni tosiaan ensimmäiset kuukaudet vähän semmoseen sääntäilyyn ja menikin (.) et ei oikeen tienny ku ei ollu mitään suunnitelmii eikä mitään ohjelmoituu et mitä mä nyt rupeen tekemään ja se oli aivan auki (.) ni sit loppujen lopuks siin kesän aikana (.) tä alko niinku heinäkuussa niin rupes valkenemaan et ei kannata kymmenii asioita yrittää tehdä yhtä aikaa (.) et kahteen kolmeen asiaan keskittyä ja nyt se on alkanu löytyä niinku pikkuhiljaa se tie (Heidi)

Lähtiessään työstä naiset saattavat kokea haasteellisena vain vapaasta nauttimisen. On kyse prosessista, jossa vähitellen oikea rytmi päivään löytyy, ja silloin löytyvät myös ne asiat, jotka tekevät sapattivapaasta merkityksellisen. Vuorotteluvapaa näyttäytyykin *pysähtymisen hetkinä ja paluuna juurille*. Jokisen ja Veijolan (1990, s. 116) mukaan matkustamisen voidaan nähdä olevan kaipuuta takaisin omaan luontoon, siihen lapsuuden tilaan, jossa leikki oli sallittua. Oman identiteetin etsintä voi auttaa kestämään epäoikeudenmukaisuutta ja tasa-arvottomuutta yhteiskunnassamme. (Jokinen & Veijola, 1990, s. 116.) Sapattivapailijat voivat vastustaa heille annettuja rooleja ja kokea oivaltamisen hetkiä löytäessään uusia puolia itsestään. He ovat vapaita toteuttamaan omia halujaan. Wearing (1998, s. 157–159) toteaa, että vapaa-ajan henkilökohtaisessa tilassa naisella on tilaisuus tulla siksi mitä hän aidosti haluaa olla. Seuraavaksi esittelen sitä, millaisena tämä vapaus toteuttaa itseään näyttäytyy naisten puheissa.

4.2 Vapaus toteuttaa omia haluja

Aineistoni perusteella väitän, että haastatteleman naiset voivat antaa arkisillekin asioille uusia merkityksiä sapattivapaalla. Sari, 57-vuotias ylempi toimihenkilö, kertoo tyypillisestä päivärytmistään sapattivapaalla näin: *sekinhän alussa tuntui varsinkin ihan juhlalliselle mennä keskellä päivää kauppaan jota ei normaalisti tee työaikana koskaan (.) että iltasella sitten työn jälkeen poikkeaa kaupassa*. Sari käyttää sanaa *juhlallinen* kuvatakseen kaupassa käynnin erityistä luonnetta. Sanavalinta on ehkä jopa tarkoituksella liioiteltu, mikä korostaa arkisten asioiden merkityksellisyyttä vapaalla.

Sarin puheessa korostuu muissakin kohtia se, että hänen tekemänsä asiat vapaalla eivät olleet mitenkään radikaalisti erilaisia tai normaalista arjesta poikkeavia. Kokemuksista

puhuttaessa hän kuvailee, millaisen merkityksen arkiset asiat saivat vapaalla: *tämmöiset arkiaskareet jotka pysty tekemään (.) että päivällä kaupassa niinkun sanoinkin jo tai joku ihan tämmönen sinänsä mitättömältä tuntuva asia*. Oteessa on mielenkiintoinen oletus, että kaupassa käynti päivällä on *mitätön* asia. Tavallisesti kaupassa käynti on vain osa arkipäivän rutiineja. Kuitenkin Sari koki sen henkilökohtaisesti erityisenä kokemuksena, koska hän pystyi poikkeamaan normaalista tavastaan käydä kaupassa. Vapaa-ajalle annetut merkitykset eivät näin ollen muodostu eristyksissä arkisesta elämästä. Matkailusta ja vapaa-ajasta puhutaan usein pakenemisen tapoina, vaikka todellisuudessa pakenemisyrietykset ovat keinotekoisia. Pikemminkin matkailun ja vapaa-ajan kokemukset näyttävät jokapäiväisen elämän jatkeena dramaattisessa ja vaikuttavassa muodossaan. (Rojek, 1993, s. 212–213.)

Arkisista asioista puhuminen erityisinä vapaa-ajan kokemuksina kertoo naisten yksilöllisistä vapaa-ajan merkityksistä. Liisa, 60-vuotias ylempi toimihenkilö, kertoo olleensa vuorotteluvapaalla kahtena vuotena. Kun kysyn häneltä *mitä hän kokee saaneensa vuorotteluvapaistaan*, hän vastaa:

se oma aika et sä sait niinkun sen päiväsi periaatteessa itse järjestää omien halujen ja toiveiden mukaan ja miltä tuntuu (.) kiinnostaisiko nytten lähtee käymään vaikkapa vaateostoksilla (.) jos ei niin ei ole mikään pakko vaan tai kävitkö kahvilassa tai otitko aurinkoa tai ((nauraa))...lähitkö ajelemaan johonkin tai mitä nyt tehtiinkin sitten (Liisa)

Liisa määrittelee *omaksi ajaksi* vapaa-ajan, jolloin ei ollut *mikään pakko* tehdä mitään ja jolloin saa järjestää päivänsä *omien halujen ja toiveiden mukaan*. Oma aika voidaan määrittellä myös ajaksi, jolloin yksilö on vapaa velvoitteista ja oletuksista (Valtonen, 2004, s. 74). Vapauden tunne ja mahdollisuus tehdä vapaita valintoja tuleekin lähes kaikissa haastatteluissa esiin. Riitta kertoo siitä, kuinka hänelle jäi mieleen vapaus sekoittaa vuorokaudenrytmiiä:

sai esimerkiksi sekottaa sitä vuorokauden aikaa (.) et jos vaikka heräs yöllä ni sai ottaa sen kirja eikä yhtään tarvinu huolehtia siitä että ahh (.) nyt mä en voi lukee neljään viiteen asti aamuun ((molemmat nauraa)) (Riitta)

Riitta ja Liisa kuvaavat molemmat vapautumista velvoitteista merkityksellisinä. Kun naiset lähtevät vuorotteluvapaille, työ ei määritä enää heidän päivärytmiiään.

Haastateltavat kertovat näennäisestä vapauden tunteesta, jolloin omien halujen toteuttaminen on mahdollista. Tulkitsen Liisan ja Riitan naurahduksien kertovan siitä, kuinka ihanalta tämä vapaus tuntui. Wearingin (1998, s. 157–159) mukaan henkilökohtaisessa vapaa-ajan tilassa yksilö vapautuu normeista ja rajoitteista. Vuorotteluvapaa vapauttaa naiset työympäristön velvoitteista, jotka usein määrittelevät päivärytmin. Lisäksi vapaa-ajan määrä ei ole enää sidottu työhön. Monet haastateltavista toteavat, että oli vapaus tehdä asioita mutta ei mitään pakkoa tehdä mitään. Anna, 42-vuotias toimistovirkailija, kertoo: *annan niinku aikaa itselleni mun miehelle mul ystäville mun harrastuksille (.) et mä en niinku ota mitään simmosta et mun täytyy niinku suorittaa jotain rasteja*. Anna oli sapattivapaalla yhden kesän (kolme kuukautta), ja hänen puheessaan harrastaminen ja tekeminen korostuvat monesti haastattelun aikana. Edellä oleva kohta kuitenkin vahvistaa sen, että aktiivinen elämäntyyli ei ole hänelle mikään rasittava velvollisuus. Hän valitsee itse millaisiin asioihin käyttää aikaansa ja nauttii niistä. Kuitenkin täydellinen vapaus velvollisuuksista ja rajoitteista on mahdotonta. Haastateltavat kertovat myös asioista, kuten rahasta ja perheestä, jotka vaikuttivat vapaan käyttöön. Ajatus valinnan vapaudesta ja mahdollisuus toteuttaa sitä jossain määrin nousee esiin merkityksellisenä aineistossani.

Sarin puhuessa marjastuksesta ja sienestyksestä pakon ja vapauden vastakkainasettelu korostuu. Hän kertoo harjoittavansa miehensä kanssa keräilytaloutta, ja hän kuvailee, kuinka erilaista oli poimia marjoja ja sieniä vapaalla:

tietää että haluaa kerätä marjoja mut et jos ei ole aikaa niin sitähan joutuu sitten iltasin tai viikonloput panostaa jos ei muuta ole (.) kuitenkin jossakin väleissä käymään niin (---) sen voi hoitaa tällä tavalla päiväsaikaan ja eikä tarvii niinkun stressata missään mielessä vaan saattaa löytyykö niitä tai ei ja ehtiiko illalla töiden jälkeen väsyneenä sit lähtee (.) ihan siinä mielessä tosiaan mustikoitakin keräsin aika reilun määrän (.) mm mökillä kesällä oltiin niin kyl se sieltä ja tuota siinä lähituntumas ku saatto käydä aina pikku lenkin ja tulla taas sitten (.) et ei tuu semmosta niinkun suorituspainetta et pitäis sanko kaupalla kerrallaan niitä kerätä vaan voi nauttia siitäkin asiasta (.) et se joskus sit kun tuntuu et sit ku menee (.) tietysti tulee tämmönen pakko et se pitäis nyt saada just kerralla kaikki (.) kiire ja aikataulut on tiukat (..) ihan tämmönen hyvin pieni asia mikä tekee siitä sit sellasen merkityksellisen tavallaan (Sari)

Katkelma kertoo paljon marjojen ja sienien poiminnan luonteesta sapattivapaalla ja muina aikoina. Sari korostaa, että ennen marjojen kerääminen oli jonkinlainen suoritus,

ja marjastaminen näyttäytyy pikemminkin työnä kuin vapaa-ajan aktiviteettina. Marjastaminen ja sienestäminen ilmenevät velvollisuutena, joka on hoidettava vaikka aikaa ei olisi. Vastakohtaisesti keräily sai täysin uusia merkityksiä vuorotteluvapaalla. Sari kertoo, kuinka hän pystyi vapaasti valitsemaan milloin lähtee metsälle. Myöskään työ ja muut kiireet eivät häirinneet taustalla. Marjastusta ja sienestystä ei tarvinnut tehdä pakolla vaan sai valita, kuinka paljon kerää ja milloin kerää. Kuten Sarin kertoessa kaupassa käymisestä päiväsaikaan, tässäkin arkinen asia saa uuden merkityksen toisessa kontekstissa. Itse keräilyharrastuksen motiivit eivät muutu, mutta luonne muuttuu. Velvollisuus muuttuu vapaudeksi nauttia harrastuksesta.

Monet naisista puhuvat siitä, että he halusivat aikaa itselleen ja mahdollisuuden keskittyä omiin kiinnostuksenkohteisiin. Liisa halusi keskittyä opiskeluun, mutta hän ei kokenut sitä velvollisuutena. Hän kertoo, että *sitten kun tuntui siltä niin sitten tein sen minkä tein*. Kun kysyn häneltä miltä se tuntui kun pystyi keskittymään muun muassa opiskeluun, hän vastaa:

no se oli hyvin tärkeä että mua ei rajottanu (.) että piti aina niinku ajatella että aha nyt työssä on sitä ja tätä (.) ja venyy niinkun iltaan ja oli viikonloput töitä ja niin edelleen (.) ja nyt se kaikki aika sä voit itse käyttää sen ja suunnitella sen niinkun susta itsestä tuntuu ja omiin tarpeisiin (Liisa)

Kuten muissakin otteissa velvollisuudet eivät määrittäneet enää tekemistä, vaan henkilöllä oli tietynlainen oma päätäntävalta siitä, miten ja milloin tekee asioita. Työministeriön vuorotteluvapaiden seurantatutkimuksessa todetaankin, että vuorottelijoiden ajankäyttöön liittyvissä kuvailussa mahdollisuus pysähtyä ja vapaus tehdä mitä haluaa korostuvat (Nätti ym., 2005, s. 64–66). Sekä tässä että edellisessä otteessa on vertailuja myös työn ja sapattivapaiden välillä. Työstä puhutaan valinnan vapautta rajoittavana tekijänä, joka estää omien halujen ja harrastusten toteuttamisen. Naisten puheissa vapaa-ajan kokemuksista huomaa yhdistävänä tekijänä sen, että merkitys ei muodostu ainoastaan tekemiselle. Pikemminkin vapaa-aika saa merkityksensä siitä, että naisilla on vapaus määritellä ja järjestää vapaa-aikaansa omien halujensa mukaan. Tämä *vapausediskurssi* ilmenee erilaisissa subjektipositioissa, joissa naiset tuovat identiteettiään esiin. Yhdelle nauttiminen arjen pienistä iloista on merkityksellistä ja toiselle omien tavoitteiden saavuttaminen harrastuksissa on tärkeintä. Seuraavaksi esittelen tarkemmin näitä erilaisia subjektipositioita tai identiteettejä.

4.3 Tosiharrastajat, nautiskelijat ja oman elämänsä turistit

Haastatteluissa naiset kertovat sellaisista asioista, jotka he kokevat itselleen tärkeinä. He myös pohtivat, millaisia asioita haastattelija haluaa kuulla ja millaisen kuvan vapaa-ajastaan he haluavat näyttää. Seuraavaksi haluan keskittyä siihen, kuinka naiset rakentavat puheillaan identiteettiään tietynlaiseksi ja mitä se kertoo vapaa-ajalle annetuista merkityksistä. Haastatteluissa yhtenä kysymyksenäni oli *millaisiin asioihin käytit aikaasi vapaalla*. Vastaukset paljastavat, mitkä asiat ovat heille tärkeitä ja samalla kertovat jotain henkilöstä. Anna kertoo viettäneensä vapaata eräänä kesänä, ja hänen ajastaan suurin osa kului golfatessa. He kävivät miehensä kanssa golfaamassa useita kertoja viikossa ja päivärytmi rakentui harrastuksen ympärille. Hän oli suunnitellut jo etukäteen käyttävänsä aikaansa golfaamiseen, ja ilmeisesti siihen tuli käytettyä aikaa yllättävän paljon. Joillekin harrastaminen voi olla hyvin keskeinen osa elämää. Jotkut jopa suunnittelevat elämänsä harrastamisen ympärille (ks. Kelly, 1983, s. 105). Anna ei mene harrastamisessaan niin pitkälle mutta mainitsee, että harrastamisessa täytyy olla jokin päämäärä. Kun kysyn häneltä *ovatko harrastukset hänelle vain leppoisaa vapaa-ajan tekemistä*, hän vastaa:

ei kyl mä otan sen aika vakavasti ((molemmat nauraa)) mut en liian mä en oo kilpaillu vielä yhtää mut ensi vuonna voisi jotain seurakilpailuja kokeilla...sama se oli silloin kun mä ratsastin ni kyl mä silloinkin kilpailin (.) et tavallaan kyl mul sit aina tulee siihen niinku se tavoitteellisuus ja päämäärä (Anna)

Hän vertaa golfin pelaamista entiseen harrastukseensa eli ratsastamiseen. Haastateltava kertoo toisessa kohtaa harrastaneensa ratsastamista monta vuotta ennen golfia, ja siihen kuuluivat myös treeni ja tavoitteiden asettaminen. Nämä haastatteluotteet rakentavat kuvaa, jossa harrastaminen on turhaa, jos sillä ei ole päämäärää. Harrastuksen pitää tarjota haasteita mutta olla myös mukavaa, kuten Anna myöhemmin toteaa: *mä osaan myös nauttii siitä samalla*.

Henkilö voi käyttää harrastamista määritelläkseen omaa identiteettiään ja erottautuakseen tietyistä rooleista (Kelly, 1983, s.105). Anna esittäytyy puheillaan naiseksi, joka on päämäärätietoinen ja joka nauttii muiden ihmisten seurasta. Ratsastus ja golf ovat yksilölajeja, mutta hän liittää molempiin sosiaalisen kanssakäymisen.

Vapaa-ajalle annettu merkitys voi syntyä joko siitä, että henkilö nauttii tekemisestä tai siitä, että hän nauttii yhteisöön kuulumisesta (Kelly, 1983, s. 105). Annan kohdalla molemmat pitävät paikkansa. Käsittelen harrastamisen sosiaalisuutta tarkemmin seuraavassa analyysiluvussa, mutta tässä haluan tuoda esiin kuinka yksilöllisiä vapaa-ajalle annetut merkitykset ovat. Annalle golf on tärkeä harrastus, koska siihen sisältyy sosiaalista vuorovaikutusta ja tavoitteiden saavuttamista. Harrastuksille annetut merkitykset ovat sidoksissa näin henkilön identiteetistä tuleviin mielenkiinnonkohteisiin. Toisin sanoen vuorotteluvapaalla olevat naiset antavat erilaisia merkityksiä hyvin erilaisille kokemuksille vapaa-ajalla suhteessa heidän persoonaansa. Liisa mainitsee, kuinka erään televisiosarjan katsominen aamulla oli ihana kokemus. Keskustellessamme ajan käyttämisestä vapaalla hän kertoo:

se oli tietysti ihanaa muistan silloin (--) oli televisiossa yks semmonen (.) semmonen televisiosarja joka oli aamupäivisin (.) ja olikohan se nyt kymmenestä johonkin mutta siinä aamupäivän puolella (.) ja tuota se oli oikeen semmonen mukava joku meri meriaiheinen 1700–1800 -luvulta niin sen mä katsoin tai sit pyrin (hh) katsomaan (.) että en sit niinkun televisiosta just jos ajattelee niin vakituisesti seurannu mitään muuta mutta se oli yks ain semmonen joka siinä että oli lupa (.) nyt oli mahdollisuus katsoa aamullakin televisiota ((nauraa)) (Liisa)

Televisionsarjan katsominen aamulla oli Liisalle siis jotenkin erityistä. Hän on ylemmässä virassa ja erityisyys viitanee hänen työnsä kiireisyyteen; arjessa ei ole aikaa nauttia aamuista, eikä voi valita aikatauluja itse. Ajatus valinnan vapaudesta toistuu jälleen. Kuvailu kertoo myös jotain Liisan persoonasta; hän on todennäköisesti kiinnostunut historiasta ja kulttuureista. Hänen työssään vaaditaan jatkuvaa oppimista, mikä ilmenee haluna sivistää itseään myös vapaa-ajalla. Maria, 60-vuotias ylempi toimihenkilö, puolestaan päätti keskittyä musiikin kuuntelemiseen vuoden kestäväällä vapaallaan. Maria kertoo musiikin olevan merkittävä osa hänen elämäänsä, mikä näkyy hänen vapaa-ajan käytössään:

kuuntelen erilaista musiikkia ja tuota sit se oli hauska kun mul on tuolta musiikkikirjastosta (--) kysy sitten että niin että minkälaista musiikkia sä nyt aiot kuunnella (.) no mä sitten et mä ajattelin nyt ensimmäisenä ottaa noi Beethovenin jousikvartetit et (--) tähän et mitäh (.) ai onks se niinkun erilaist vai aijaa ((molemmat nauraa)) niinku mä olin halunnu et mä perehdyn Beethovenin jousikvartettiin jo kauan aikaa (.) et se mul tavallaan putkahti et mä haluan sitä tehdä (.) en oo kyllä vielä (.) oon

kyllä kuunnellu muutamia mutta en niin hyvin kun mä haluaisin ja klassista musiikkia oon kuunnellu edelleenkin...ne on mulle sit sitä jazzmusiikkia (.) näin sitten tosin näitä minun nuoremmat sukulaiset saattaa tuoda jotakin uutta suomalaista rokkia jota on mun mielest ihan hauska kuunnella ja tosi yllättäviä (.) et kun mä jysähdin sinne jonnekin sieluelviin ni se on nyt sitten hyvä hypätä vähän eteenpäin (Maria)

Keskustelun edetessä Maria täsmentää tarkoittavansa erilaisella musiikilla *jazzmusiikkia*. Hänen kuvailunsa on mielenkiintoinen, koska hän tietää selkeästi millaista musiikkia hän haluaa kuunnella. Kiinnostus musiikkiin tulee puheenaiheeksi myös puhuessamme hänen matkakokemuksistaan vuorotteluvapaalla. Liisaa ja Mariaa voisi kuvailla näiden otteiden perusteella *nautiskelijoiksi*, joiden vapaa-ajalla painoarvo on kokemisella, eikä niinkään tekemisellä. Annaa voisi sen sijaan nimittää *tosiharrastajaksi*, joka etsii uusia haasteita vapaa-ajaltaan. Hänen vapaa-aikansa merkitys näyttäytyy tekemisen ja toiminnan kautta. Sapattivapaalla olevilla naisilla onkin erilaisia vapaa-ajan identiteettejä (ks. Kelly, 1983). Ajattelen, että henkilöllä voi olla monia erilaisia identiteettejä erilaisissa tilanteissa, mutta yhdessä nämä identiteetit muodostavat yhtenäisen minän. Craibin (1998) ajatteluun perustuen subjektiminä (*I*) on se rationaalinen osa minuutta, joka sisältää henkilön kiinnostuksenkohteet ja joka tekee valintoja.

Modernin identiteettikäsitteen mukaan yksilöllä on pysyvä identiteetti, joka on rationaalisesti muodostunut. Nykyään postmodernissa ajattelussa sen sijaan korostetaan identiteetin epävakautta ja sosiaalisen todellisuuden vaikutusta siihen. (Kellner, 1992, s. 140–145.) Naisten puheet itsen etsimisestä sekä vapaa-ajalle annetuista merkityksistä kertovat identiteetistä, joka ei muodostu vain sosiaalisen todellisuuden vaikutuksesta vaan myös henkilön sisäisestä arvomaailmasta. Näin ollen merkitysten luokittelu ja typologioiden muodostaminen naisten puheiden perusteella onkin lähtökohdiltaan mahdotonta. Jos naisten vapaa-ajan kokemukset perustuvat uniikkiin minuuteen, miten merkitykset voitaisiin jakaa yleistäviin luokituksiin? Sen sijaan olennaista on huomioida ne ominaisuudet, jotka yhdistävät erilaisia vapaa-ajan identiteettejä. Vapaa-ajan valinnoillaan naiset voivat joko laajentaa tai sulkea identiteettiään (ks. Wearing & Wearing, 2001). Sapattivapaa näyttäytyy pysähtymisen hetkinä, jolloin voi antaa aikaa itselleen, harrastuksilleen sekä muille. Vapaa-aika näyttäytyy henkilökohtaisena tilana, jossa naisilla on mahdollisuus laajentaa identiteettiään sen yli, miksi muut sen määrittelevät (Wearing, 1998, s. 146).

Jokisen ja Veijolan (1990) esittelemää oman elämänsä turistia voidaan soveltaa näihin vuorotteluvapaalla oleviin naisiin. Turistit kuluttavat elämyksiä ja kokemuksia, he pakenevat arkeaan ja etsivät vapautta. He löytävät todellisuuden, autenttisuuden ja itsensä vierailta mailta. (Jokinen & Veijola, 1990.) Naiset lähtevät matkalle omaan elämäänsä, ja he voivat järjestää elämänsä uusiksi. He ovat vapaita tekemään valintoja omaan identiteettiinsä perustuen. Heillä on mahdollisuus tehdä aloitteita ja vaikuttaa sosiaalisiin prosesseihin, joissa minuus rakentuu (Wearing & Wearing, 2001, s. 145). Kuten aiemmin totesin, täydellinen vapaus rajoituksista ja velvoitteista on mahdotonta. Seuraavassa luvussa tulenkin käsittelemään sitä, miten naisten sosiaaliset suhteet vaikuttavat sapattivapaan käyttöön ja millaisia merkityksiä he antavat yhdessä koetulle vapaa-ajalle.

5. SOSIAALISET SUHTEET SAPATTIVAPAILLA

Tehdessäni haastatteluja huomasin sosiaalisten suhteiden olevan merkityksellisiä kokemuksissa. Haastateltavat puhuivat eheytyneistä perhe- ja sukulaissuhteista, sosiaalisista verkostoista harrastuksissa ja tarkastelivat työyhteisöjään uusin silmin. Keskityn seuraavassa siihen, millaisina nämä moninaiset suhteet näyttäytyivät haastateltavien puheissa ja millainen merkitys niillä oli vapaa-ajan kokemuksille. Näen haastateltavat ja haastateltavien puheissa esiintyvät henkilöt *sosiaalisina toimijoina* (*social actor*), jotka kuvaavat sosiaalisia tapahtumia puheillaan (ks. Fairclough, 2003, s. 145–150). Haastateltavat tekevät valintoja kertoessaan toisista henkilöistä ja jättäessään mainitsematta toiset henkilöt. Analysoinnissa olen huomoinut sen, millä tavalla he puhuvat näistä henkilöistä. Toisin sanoen tarkastelen millaisia diskursseja haastateltavat käyttävät kertoessaan sosiaalisista suhteistaan.

5.1 Yhdessä koettu vapaa-aika

Naisten kertoessa perhe-, ystävä- ja sukulaissuhteista velvollisuus huolehtia perheestä toistuu. Samaan aikaan he kertovat yhdessäolosta nauttimisesta. Sapattivapaalla oli mahdollista antaa aikaa lähimmäisille. Ennen porvaristoyhteiskunnassa ajateltiin, että naisen tulee järjestää vapaa-aikansa miehen ja lasten tarpeiden mukaan, ja elää heidän kauttaan (Rojek, 1993, s. 62). Nykyään nämä perinteiset naisen ja miehen roolit ovat murentumassa. Aineistossani perheestä huolehtiminen saattaa heijastaa naisen perinteistä roolia hoivaajana ja huolehtijana. Kyse ei kuitenkaan välttämättä ole roolien esittämisestä vaan siitä, että perhesuhteita halutaan vaalia sukupuolesta riippumatta. Heidi (51-vuotias toimistovirkailija) kertoo, kuinka omasta pojasta huolehtiminen oli hänelle yksi syy lähteä vapaalle:

sit tietysti ihan tällänen et mun poikani on nyt viimisel (.) viimistä vuotta peruskoulussa et hän ehkä kans vähän kaipais sellasta et huolehtii (..) vähän niinku perään katsomista ja vähän siihen ammatinvalintaankin ehkä siinäkin tukee (Heidi)

Heidi kuvailee, miten hänen poikansa ei osaa vielä täysin huolehtia itsestään. Peruskoulun viimeisellä luokalla olevat pojat eivät ole vielä itsenäisiä aikuisia, mutta eivät enää lapsiakaan. Ehkä tämän takia nainen kokee poikansa tarvitsevan *perään*

katsomista. Kyseinen viestintäsihteeri mainitsee perheen ja kodin useasti haastattelun aikana. Hän esittää itsensä äidin roolissa, kenellä on vastuu lapsensa kasvatuksesta ja ohjaamisesta. Muilla haastateltavilla lapset ovat muuttaneet jo kotoa pois, joten heillä ei ole mainintoja tällaisesta velvollisuudentunnosta lapsiaan kohtaan. Tällöin huolehtijan rooli ilmenee toisissa suhteissa, kuten seuraavan haastateltavan kertoessa vapaan käytöstään:

tietysti yks on semmonen mikä tuota niin koko jaksoa ni ehkä vaikutti siihen (.) ja oli tämmönen joka vei aikaa (.) oli se että synty ensimmäinen lapsenlapsi heinäkuun alussa niin hänenkin sit tuota tähän asiaan meni paljon (.) useita viikkoja sit ihan tämmöseen (Sari)

Ilmeisesti ensimmäisen lapsenlapsen syntymä oli Sarille (57-vuotias ylempi toimihenkilö) merkittävä tapahtuma, koska hän mainitsee lapsen useaan otteeseen haastattelun aikana. Hän kertoo varanneensa aikaa lapsen hoitamiseen, mihin kuluikin useita viikkoja. Toisessa kohtaa hän mainitsee, että vuorotteluvapaa mahdollisti ajan viettämisen lapsenlapsen kanssa. Lisäksi hän kertoo haluavansa viettää aikaa lapsenlapsen kanssa myös seuraavana kesänä. Sari kertoo kuitenkin hyvin vähän siitä, millaisena hän kokee lapsen hoitamisen. Onko se vastuuta jälkikasvua kohtaan vai muuten merkityksellinen osa vapaa-ajan käyttöä? Naiset saattavat kokea tyhjyyttä omien lapsien lähtiessä kotoa, jolloin hoivaamisen halu voidaan kohdistaa lapsenlapsiin. Lapsenlapsista huolehtiminen voi olla myös omien lapsien auttamista kasvatustyössä.

Edellä esitetyt otteet äidistä, joka hoitaa poikaansa ja naisesta, joka omistaa aikaansa lapsenlapselleen kertovat *vanhemmuuden diskurssista*. Vanhemmuus viittaa molempien, äidin ja isän, tehtäviin perheessä (Jokinen, 2005, s. 129). Tarkastelen vanhemmuuden diskurssia nimenomaan naisen näkökulmasta. Perinteisesti vanhemmuus tarkoittaa äitinä ja isänä olemista, mutta vanhemmuuden diskurssi voidaan laajentaa käsittämään isovanhempana olemisen. Vanhemmuus ilmenee haastattelemini naisten puheissa tarpeena huolehtia jälkikasvusta ja tukea perheenjäseniä kasvatustyössä. Toinen näkökulma vanhemmuuteen on ajallinen ulottuvuus. Naiset kertovat, että vuorotteluvapaalla heillä on aikaa keskittyä lapsiin ja lapsenlapsiin. Nykyään vanhemmuus on hukassa, kun aikuiset ovat urasuuntautuneita ja lasten hoito jätetään ulkopuolisten hoidettavaksi (ks. Jokinen, 2005, s. 122–139). Sapattivapaalla merkittävää

voi olla juuri se, että vanhemmat voivat korvata menetettyä aikaa lapsilleen ja löytää vanhemmuuden uudestaan.

Tulevasta jälkikasvusta huolehtimisen lisäksi osalle haastateltavista oli tärkeää huolehtia ikääntyvistä vanhemmistaan. Heidi kertoo omien vanhempiansa luona käymisestä näin:

semmost vähän niinku ystäväpalvelua ((nauru)) siin mieles että et kuitenkin kun he on niinku vähän vanhoina siellä (.) et ei pääse mihinkään liikkumaan ni kunnolla (.) ni kyl sit aina toivottavasti vähän piristää sielläkin pääs sitten nää (Heidi)

Sana *ystäväpalvelu* ja naurahdus siihen yhdistettynä kertovat minulle siitä, että suhteiden ylläpitäminen omiin vanhempiin on mukavaa, eikä velvollisuus ole pääsy siihen. Ilmeisesti hän haluaa tuottaa iloa vanhemmilleen ja auttaa heitä siten. Myös toinen haastateltava mainitsee vanhempansa puhuessamme syistä lähteä vapaalle:

on jo ikääntyneet vanhemmat niin he toivat omat juttunsa siinä (.) että sitten pysty vähän niinkun molempina vuosina nyt sitten heitä (.) heidän tilannetta seuraamaan ja auttamaan (Liisa)

Otteessa puheen sävy on hieman erilainen kuin edellisessä. Liisa (60-vuotias ylempi toimihenkilö) puhuu neutraaliin sävyyn, että oli tärkeää auttaa ja seurata vanhempiansa tilannetta molemmilla vuoden vapaajaksoilla. Helposti ajattelee, että tässä vanhempien auttamisen perimmäinen syy on velvollisuus. On kuitenkin mahdollista, että haastateltava ei halua kertoa suhteestaan vanhempiinsa tarkemmin, koska se on hänelle liian henkilökohtaista haastattelijalle kerrottavaksi. Lisäksi voi olla, että hän ei koe asiasta kertomista olennaisena haastattelulle. Haastateltavien keski-ikä on noin 55 vuotta, joten on ymmärrettävää, että huoli ikääntyvistä vanhemmista nousee esiin heidän puheissaan. Sapattivapaalla vietetty aika voi olla ainutlaatuisia aikoja omien vanhempien kanssa. Suhde vanhempiin voi syventyä ja voidaan kokea yhteisiä ilon hetkiä. Huolehtimisen tarve tulee siis esiin yleisesti lähimmäisistä puhuttaessa. Naiset haluavat huolehtia läheisistään olivat sitten kyseessä omat vanhemmat, omat lapset tai lapsenlapset.

Vaikka esittelemissäni aineistokatkelmissa naiset käyttävät aikaansa lähimmäisistään huolehtimiseen, perinteinen hoivaajan rooli voidaan kyseenalaistaa. Jokisen ja Veijolan

(2012) mukaan nykyään hoivaaminen ei rajoitu enää kotiin, vaan työssäkin naisilta vaaditaan kykyä toimia emäntinä, jotka huolehtivat asiakkaistaan. Veijola (2010) toteaa toisessa artikkelissaan matkailutyöstä, että konkreettisten taitojen oppiminen ei riitä. Matkailutyöntekijöiden on muun muassa ennakoitava asiakkaidensa tarpeet ja täyttää ne. (ks. Veijola, 2010.) Toisin sanoen työntekijän on oltava hyvä ihmistuntija pärjätäkseen työssään. Jokinen ja Veijola (2012) heittävät ilmaan kysymyksen: ”kuinka kauan naiset jaksavat olla hoivaajina?” Hoivaaminen tunkeutuu kaikille elämän osa-alueille ja on jopa taakkana naisille. (ks. Jokinen & Veijola, 2012.) Veijola (2010) kysyy myös ”haluavatko naiset todella tätä?” Useimmat haastattelemistani naisista kuvaat lähimmäisistä huolehtimista heille tärkeänä asiana, joka tuo merkitystä ja iloa heidän elämäänsä. Kuitenkin voin pohtia, ovatko naiset omaksuneet tämän roolin laajemmasta sosiaalisesta kontekstista. Hoivaamisen tarpeen puuttuminen esitetään epänormaalina. Itse ajattelen, että ihmisillä on perustarve huolehtia toisistaan, ja naisilla tämä tulee selkeämmin esiin jokapäiväisessä elämässä. Sen sijaan hoivaamisen rajat vaihtelevat henkilöstä toiseen. Jollekin voi olla luonnollista toimia huolehtijan roolissa myös työpaikalla ja jollekin hoivaaminen kuuluu kodin rajojen sisäpuolelle.

Vapaa-ajan kokemuksissa parisuhteet ja ystävyysuhteet nousevat myös merkittävään arvoon. Seuraavassa otteessa Maria (60-vuotias ylempi toimihenkilö) kertoo suunnitelmistaan lopulle vapaalle. Haastatteluhetkellä hän oli ollut jo syksyn vapaalla ja vielä kevät oli jäljellä vapaasta.

mä oon vähän miettinyt että helmikuussa silloin mä ehkä tekisin lopulta tämän työhuoneen loppujärjestelyn ((naurua)) ja tuota kävisin ehkä tuolla muutaman ystävän luona tossa lähellä Ruotsissa tai Sveitsissä tai sillai (.) ja muuten sitten ehkäpä kotona voisin käydä morjestamassa vanhaa äitiä ja että tämmösiä pienempiä juttuja (.) ja maaliskuussa sitten taas ehkä joku pitempi reissu kaverin kanssa (Maria)

Otteesta muodostuu kuva menevästä henkilöstä, jolle erilaisten ihmissuhteiden ylläpitäminen on tärkeää vapaalla. Maria kertoo suunnittelevansa matkaa ystäviensä luokse ja pidempää matkaa maaliskuussa ystävänsä kanssa. Hän mainitsee myös, että *vanhaa äitiä* voisi käydä tervehtimässä. Vaikuttaa siltä, että monet vapaa-ajalla tehdyt asiat saavat merkityksensä yhdessä tekemisestä. Aineistossani korostuu se, kuinka tärkeää oli antaa omaa aikaansa myös muille. Esimerkiksi Riitta (58-vuotias toimistovirkailija) kertoo, että *puoliso oli kauheen tyytyväinen ku (..) meil oli aikaa sit*

käytiin jossain lähikapakas istuu juotiin parit oluet ja mietittiin syntyjä syviä ((nauru)). Esittelemäni katkelmat kertovat tärkeiden ihmissuhteiden vaalimisesta sapattivapailla. Syyt tämän *sosiaalisen diskurssin* takana ovat moninaiset. Yhdessäolosta nauttiminen, velvollisuudentunto ja halu jakaa kokemuksia erottuvat haastateltavien puheista.

Kelly (1983, s. 129) toteaa, että perheen yhteinen vapaa-aika nostetaan korkeaan arvoon, vaikka se rajoittaa yksilön vapautta. Perheen jäsenten erilaiset odotukset voivat rajata tekemisen mahdollisuuksia, mutta samalla yhdessä tekeminen koetaan miellyttävänä ja tärkeänä. (Kelly, 1983, s. 129) Kellyn ajatuksiin vaikuttivat todennäköisesti perinteiset arvot ydinperheen pysyvyydestä ja lasten kasvattamisesta 80-luvulla. Nykyään ei voida näin vahvasti väittää, että perheen jäsenet mukauttaisivat oman vapaa-aikansa muiden mukaan ja nauttisivat yhdessäolosta. Yhä useammat nuoret viettävät aikansa kaupungilla omissa kaveripiireissään, ja vanhemmilla on omat sosiaaliset verkostonsa. Kuitenkin yhteenkuuluvuuden kaipuu tulee esille myös minun aineistossani. Naisille huolehtiminen muista perheenjäsenistä ei ole vain velvollisuus vaan myös tärkeää henkilökohtaisten suhteiden ylläpitämistä. Vaikka perinteiset arvot ovat nykyään hukassa, silti ihmisillä on tarve kuulua johonkin ja pitää yllä heille tärkeitä suhteita. Yhdessä vietetyllä ajalla olennaista on vuorovaikutus muiden kanssa, tämän jälkeen tulee oman identiteetin kehittyminen ja viimeiseksi itse kokemus (Kelly, 1983, s. 132). Vuorovaikutus on keino pitää yllä ja vahvistaa naisen omaa identiteettiä. Edellä esitellyissä otteissa naiset esiintyvät muun muassa hoivaajina, äiteinä ja puolisoina. Nämä roolit kertovat yhdessä jaetun ajan merkityksellisyydestä. Rooleihin liitetään velvollisuus ja halu omistaa aikaansa lähimmäisille. Yhdessä jaetut kokemukset vahvistavat myös yhteenkuuluvuuden tunnetta. Seuraavaksi tarkastelen laajempia sosiaalisia verkostoja, joissa henkilöt ovat mukana muun muassa vapaa-ajan aktiviteettien kautta.

5.2 Vapaa-ajan sosiaaliset verkostot

Yhteisöllisyys ja pyrkimys kuulua johonkin ovat tarpeita, jotka ovat saaneet uusia muotoja nyky-yhteiskunnassa. Ennen sukulaisuus- ja naapuruussiteet olivat vahvoja. Asuttiin lähellä toisia ja arjen rutiinit jaettiin yhteisöissä. Nykyään perheiden tuntema yhteisöllisyys on hajoamassa, kun yhä useammat viettävät aikaa omissa oloissaan. Perheen jäsenillä on omat ystävänsä, joiden kanssa vietetään aikaa. Perheen ja

sukulaisten kanssa kokoonnutaan yhteen monesti vain juhlapyhinä. Aikaisemmin totesin perhesuhteiden olevan edelleen tärkeitä, mutta yhteenkuuluvuuden tunnetta etsitään myös muualta. Vapaa-ajan aktiviteetit ja harrastukset ovat naisille vuorovaikutuksellisia tiloja, joissa yhteenkuuluvuutta voi kokea. Heidille seurakunta ja hengelliset tapahtumat tarjoavat tilaisuuden vaihtaa ajatuksia samanhenkisten ihmisten kanssa:

meil on oma raamattupiiri ja...se on joka toinen viikko siellä käynti ja sit sitten käydään jonkun verran noissa hengellisis tilaisuuksis niinku täällä seudulla...semmonen tuttavapariskunta joitten kans me sit ollaan käyty keväisin ja syksyisin siel hengellisissä tapahtumissa (---) et ne on aivan mahtavat...semmoses niinku hoitavas ilmapiiris ja siel on keskusteluryhmiä ja sit saa tietysti myös henkilökohtaista tukea...tässä täällä on toi erään kristityn yhdistyksen kokouksessa mis ollaan käyty (---) niinku monien vuosien ajan (Heidi)

Heidi mainitsee käyvänsä raamattupiirissä joka toinen viikko, erään kristityn yhdistyksen kokouksessa kerran viikossa ja erilaisissa isommissa hengellisissä tapahtumissa. Tietyissä tilaisuuksissa käyminen on hänelle ilmeisesti säännöllistä. Mielenkiintoista näissä otteissa on se, että haastateltava puhuu *meistä*. Nainen kertoo *meil on oma raamattupiiri ja ollaan käyty*. Näin haastateltava viittaa selkeästi yhteenkuuluvuuteen. Hän representoi itsensä osana laajempaa sosiaalista verkostoa, joka muodostuu läheisimmistä ystävistä ja seurakunnan jäsenistä. Yhden tapahtuman kohdalla Heidi puhuu henkilökohtaisesta tuesta ja hoitavasta ilmapiiristä. Sosiaalinen verkosto tarjoaa hänelle tukea ja mahdollisuuksia eheytyä. Haastattelun toisessa kohtaa hän tiivistää *tuli hoidettuu niin niinku paljo niinku tätä omaa sisintä ja ihmissuhteita myös*. Yhteenkuuluvuus ilmenee siis itsestään huolehtimisena ja muille antamisena.

Annalle (42-vuotias toimistovirkailija) yhteenkuuluvuus näyttäytyy hieman erilaisena. Kysyessäni sapattivapaan käytöstä, hän kertoo golf-harrastuksestaan näin:

no mä käytin itse asiassa siihen golfiin tosi paljon (.) et kun se kierros kestää neljä tuntii ja sit matkat kentälle ja sit siel vähän niinkun verryttelyy (.) sit ehkä lounas sen jälkeen niin sanotaan et mä kävin siel ehkä viis kertaa viikossa (.) mun mies pelaa kans golfii (.) me käytiin yhdes siellä niin se oli semmoinen kuus tuntii (.) sit joskus jää suustaan kiinni niin se oli semmoinen seitsemän tuntii et se oli aika paljon sitä (Anna)

Golf on ilmeisesti harrastus, joka vie paljon aikaa. Lisäksi otteet *me käytiin yhdes ja jää suustaan kiinni* kertovat harrastuksen sosiaalisesta puolesta. Kun kysyn miksi hän kiinnostui golfista, hän vastaa yhtenä syynä: *mun mies harrasti sitä niin mä kävin aina silloin tällöin hänen mukana (.) sit mä totesin et tää näyttää aikaa kivalta*. Näissä katkelmissa golf näyttäytyy Annan ja hänen miehensä yhteisenä harrastuksena. Golfin pelaaminen on Annalle laatu-aikaa miehensä kanssa. Pariskunta on kuitenkin myös osana laajempaa sosiaalista verkostoa, joka muodostuu heidän golfia pelaavistaan ystäväistä.

Puheillaan Anna rakentaa kuvaa sosiaalisesta identiteetistään, joka ilmenee yhteenkuuluvuutena tietynlaiseen golfharrastajien yhteisöön. Kysyessäni häneltä, pelaako hän kahdestaan miehensä kanssa vai oliko heillä muitakin ystäviä kentällä, hän vastaa, että heillä oli *sellainen suuri sosiaalinen verkosto siel kentällä*. Sama intohimo yhdistää näitä harrastajia ja kokemukset jaetaan yhdessä. Mielenkiintoista on se, että harrastaminen ei viittaa pelkästään golfin pelaamiseen, vaan siihen sisältyvät myös matkat, lounaat, treenit ja niin edelleen. Golfin harrastamiseen liittyy näin ollen tiettyjä rutiineja, joilla henkilö osoittaa kuuluvansa yhteisöön. Golfin harrastajan tulee esimerkiksi tuntea säännöt, hän pukeutuu tietyllä tavalla ja tietää käytännöt kentällä. Yleisesti yhteisöllisyyttä tuotetaan yhteisön käytännöissä, jotka muuttuvat rakenteiksi antaen yhteisölle pysyvyyden (Tuomi, 2005, s. 160). Vaikka yhteisö olisi pysyvä, se ei tarkoita sitä, että jäsenyys olisi pysyvä. Annan kertoessa golfista hän mainitsee harrastaneensa ratsastusta aiemmin, mistä hänellä on edelleen monia ystäviä. Moderni yhteisöllisyys ei ole pysyvää vaan liikkeessä. Harrastuksia vaihdetaan ja uusia sosiaalisia verkostoja luodaan jatkuvasti. Annan kuvaama golf-harrastus kertoo minulle siitä, että yksin oleminen ei ole toivottavaa vaan johonkin on kuuluttava. Taustaoletus jaetuista kokemuksista ikään kuin parempina kokemuksina toistuu Annan puheissa, ja hän mainitsee moneen otteeseen, kuinka tärkeitä sosiaaliset kontaktit ovat hänelle:

ihminen on kuitenkin sosiaalinen eläin et mä en oo semmoinen et mä tykkäisin olla yksin...mä en haluaisi edes omaa työhuonetta...kyl mä nään et siitä saa niin paljon ja sit sitä antaa niin paljon kun on muitten kans tekemisissä (Anna)

Ihmisestä puhuminen *sosiaalisena eläimenä* viittaa siihen, että sosiaalisuus on sisäänkirjoitettuna meihin. Yhteisistä kokemuksista saa siis enemmän irti kuin yksin koetuista. Monissa kohdin haastattelua Anna määrittelee omaa identiteettiään ja kokemuksiaan muiden avulla, myös kertoessaan päätöksestään lähteä vapaalle. Anna

kertoo, että traagiset tapahtumat omassa lähipiirissä saivat hänet miettimään omaa elämäänsä uusiksi. Kahden tutun äkillinen kuolema sai hänet miettimään, voisiko hänenkin elämänsä päättyä yhtäkkiä. Hän samaistui näihin tapahtumiin, mikä peilautui myös hänen oman identiteetin määrittelyyn. Hän kertoo ymmärtäneensä elämän olevan tässä ja nyt, ja siitä kannattaa nauttia. Mielenkiintoista on se, että Anna kertoo muista kysyessäni hänen päätöksestään lähteä vapaalle. Ihmiset voivat suojella itseään samaistumalla johonkin toiseen, muuttamalla sosiaalinen identiteetin omaksi identiteetiksi (Craib, 1998, s. 170). Ajatus itsen suojelusta saattaakin pitää paikkansa Annan kohdalla. Toisaalta ehkäpä tämä on hänen tapansa kertoa omasta identiteetistään ja vapaalla koetuista asioista.

Edellä esittelemäni otteet kertovat *yhteisöllisyyden tai yhteenkuuluvuuden diskurssista*. Suzanne Skevington ja Dedorah Baker (1989, s. 195) toteavat, että naiset voivat esittää eri puolia sosiaalisesta identiteetistään eri elämän vaiheissaan ja antaa erilaisille suhteille erilaisia merkityksiä. Sapattivapaalla olevat naiset tuovat esiin omaa identiteettiään liittymällä joihinkin yhteisöihin, ja samanaikaisesti he tekevät eroja itsen ja muiden välille. Yhteisöön kuulumisen saa merkityksensä suhteessa henkilön minuuteen ja identiteettiin. Heidille osallistuminen seurakunnan tapahtumiin ilmentää parhaiten hänen identiteettiään. Taas Annalle golfin harrastaminen on merkityksellistä, koska siinä hänen sosiaalinen identiteettinsä tulee esiin. Molemmissa merkityksellistä on yhteenkuuluvuuden tunne ja yhteisten kokemusten etsiminen. Yhteisö antaa yksilölle mahdollisuuden kokea yhteenkuuluvuutta, samanlaisuutta muiden, erilaisten kanssa (Tuomi, 2005, s. 160). Yhteisöön kuulumisen on keino erottautua massasta. Naiset rakentavat puheillaan sosiaalista identiteettiään, joka on muiden hyväksymä mutta heidän määrittelemänsä. He ikään kuin tasapainottelevat oman minän (*I*) ja muiden määrittelemän minän (*me*) välillä (ks. Mead, 1934).

5.3 Kaipuu työhön

Työ ja vapaa-aika ovat kaksi pääluokkaa, jotka toistuvat haastateltavien puheissa. Vapaa-aikaa verrataan työelämään ja sapattivapaalle annetaan merkityksiä työ avulla. Lopuksi haluan huomioida sen, millaisena työyhteisö näyttää haastateltavien puheissa. Kysyessäni sapattivapaan hyödyistä haastateltavilta työ nousi useimmin puheenaiheeksi. Haastateltavat kertoivat asioiden näkemisestä uudella tavalla ja

sosiaalisista suhteistaan työpaikalla. Anna kertoo silmien aukenemisesta vapaan jälkeen näin:

mä katon (..) tääl töissä montaa asiaa eri silmin (.) mä nään tavallaan et ihmiset hermostuu ja stressaa vähän semmosist turhista asioista...mä olin itse ennen siin samas mukana ja mä pystyn nyt kattoo niit keskusteluja vähän kauempaa ja miettii et hei nyt kannattaisi tehdä noin (.) et antaa nyt pari päivää mennä niin se asia saattaa muuttuu ja hoituu itellään...mä en nähny sitä silloin kun mä olin ollut monta vuotta tääl putkeen (.) et mä olin ihan siin samas (.) samas juoksin ja hakkasin sähköposteja ihan kauheel kiireellä (Anna)

Anna oli vuorotteluvapaalla noin kolme ja puoli kuukautta, ja jo näin lyhyessä ajassa suhtautuminen työhön muuttui. Hän on ymmärtänyt, että monet tekevät vain työtä päivästä toiseen, eivätkä näe työn laadun samalla kärsivän. Kuvailu kertoo paljon työn stressaavuudesta ja haastavuudesta nykyään. Joka päivä on uudet tavoitteet, jotka on saavutettava ja aina on kiire. Myöhemmin haastattelussa hän kertoo: *tää on vaan työtä ja tottakai tää tehdään hyvin mut et ei täst nyt kannata hermoja menettää*. Toisin sanoen hän näkee velvollisuutenaan hoitaa työ kunnolla edelleen mutta erilaisella asenteella kuin ennen. Hänelle työ ei ole enää kaikki kaikessa. Ilmeisesti konkreettisen etäisyyden ottaminen työstä mahdollisti työyhteisön näkemisen uudella tavalla.

Myös toinen haastateltava kuvailee samanlaista silmien avautumista työhön palatessa. Maria vietti vuoden sapattivapaataan haastatteluhetkellä ja näki selkeämpien rajojen asettamisen tärkeänä töihin palatessa. Vastauksena kysymykseen *miten sä koet sun suhtautumisen työhön muuttuvan tän vuoden aikana*, haastateltava kertoo:

joo no tietysti mä nyt toivon et mä oon 30 vuotta koko ajan aina ajatellut että mä pidän tiukasti työajoista kiinni ja mä yritän vielä kerran ((nauraa))...et en tee pitkiä työpäiviä enkä ota tuota ja ehkä tuota (..) pidän selvempiä rajoja siihen että mikä on mun työaika ja mikä on kotiaika (.) että tuota lyön työpuhelimen kiinni kun tuun kotia (.) et mulla ei oo tähän asti ollut semmosia rajoja ollenkaan (Maria)

Ensimmäisenä Maria kertoo velvollisuuden tunteesta sanoen pitäneensä työajoista kiinni aikaisemmin ja niin hän aikoo jatkossakin pitää. Naurahdus kertoo minulle itseironisesta sävystä, että totta kai työt on hoidettava kunnialla. Kyseisen kuvailun jälkeen hän kertoo uutena tavoitteena selkeämpien rajojen pitämisen ja jatkaa

kuvaukseen työstään. Haastattelun edetessä hän kertoo, että hänen työaikansa alkaa kahdeksalta. Varsinaisen työpäivän jälkeen ihmiset saattavat soitella hänelle, joten työaika venyy kahdeksaan tai yhdeksään illalla. Rajojen asettaminen ei olekaan niin yksinkertaista, kun on *se tunnollisuus et pitää olla tavattavissa (Maria)*. Näin ollen työn ja vapaa-ajan rajat ovat olleet epäselvät. Työtä on tehty työpaikan ulkopuolellakin mutta samalla kerrotaan syyt tähän.

Yleisesti haastateltavien kuvaillessa työtään, se esitetään jopa negatiiviseen sävyyn ja siihen verrattuna vuorotteluvapaa näyttäytyy ihanana täyden vapauden aikana. Ehkäpä tämä kertoo siitä, että haastateltavat haluavat säilyttää jonkinlaisen vapauden tunteen myös palatessaan töihin:

ne tunteet kun illalla menee nukkumaan niin tietää et saa nukkua ihan yhtä kyytiä (.) ei tartte herätä aamusta et mistä rahat mihinkin ((nauraa)) tai jotakin ongelmaa (.) se tunne ja sit kun aamulla herää niin että aah enpä tiedä ollenkaan että mitä kellon on mutta mitä kivaa tänään (.) eli siis tämmöset niinkun ihan tommoset pienet yksittäiset hetket (.) että toivoo vaan että sen tunnelman vois sitten niinkun säilyttää (Maria)

Edellisessä analyysiluvussa esittelemäni *vapausdiskurssi* tulee esiin myös näissä kuvailuissa. Maria toteaa, että toivoo voivansa säilyttää *sen tunnelman*, kun ei tarvitse murehtia seuraavasta päivästä. Vapaus ilmenee omana päätäntävaltana päivän järjestämisessä. Kun naiset puhuvat työstä, he käyttävät sen sijaan *velvollisuusdiskurssia*. Nämä kaksi diskurssia ovat ikään kuin kolikon kääntöpuolina: vapaalla päätetään itse asioista, töissä työyhteisö sanelee tehtävät. Vapauden tunteen säilyttäminen myös työssä ei kuitenkaan kerro velvollisuuden häviämisestä. Useimmat haastateltavista haluavat tehdä työnsä edelleen kunnolla, mutta vapaudella tarkoitetaan sitä, että työ ei määrittele elämää niin kokonaisvaltaisesti.

Suurin osa haastateltavista ei kerro erityisesti odottaneensa töihin palaamista, mikä menee yhteen haastateltavien kuvauksien kanssa työympäristöstä. Ainoastaan yksi haastateltavista mainitsee töihin palaamisen positiivisemmassa valossa:

tuskin kyl hirveen monta vuotta tai pitkää jaksoo sit kotona loppu päiten viihtyisin...työssä on merkityksellistä kuitenkin sosiaalinen yhteisö (.) mukavat ihmiset jotka tääl on et sillä tavalla on kotona on niinkun on aika sitten (--) siihen suhteessa siihen työelämään niin on yksin (.) et onhan itel tietysti vanhemmat vielä elossa ja on

sukulaisia ja ystäviä mutta tuota aika paljon sitä jää sit paitsi jos jää työpaikan hyvästä sosiaalisesta yhteisöstä (Sari)

Sari kertoo, että vapaalla on enemmän tai vähemmän yksin ja vastakohtaisesti työpaikalla on sosiaalinen yhteisö. Hän lieventää argumenttiaan yksinäisyydestä sanomalla, että hänellä on ystäviä ja sukulaisia, mutta samalla hän mainitsee jääneensä paitsi *työpaikan hyvästä sosiaalisesta yhteisöstä*. Tässä otteessa Sari nostaa suhteet työpaikalla korkeaan arvoon ja kuvaa näin yhteenkuuluvuutta työyhteisöön. Haastateltava luo kuvaa sosiaalisesta identiteetistään, joka määrittyy suhteessa työyhteisöön. Taustaoletuksena vaikuttaa olevan ajatus työn ja arjen rutiinien merkityksestä elämän järjestämisessä: *tuskin kyl hirveen monta vuotta tai pitkää jaksoo sit kotona loppu päiten viihtyisin*. Palataan ajatukseen vapauden ja velvollisuuksien tasapainosta. Haastateltavat kertovat, että vapaalla oli ihanaa päättää itse asioista, ja toisaalta he kaipasivat työn tarjoamaa rytmiä. Kysyessäni Sarilta, kokeeko hän vuorotteluvapaalla olleen jotain vaikutuksia arkeen, hän vastaa *tasanen arki ollu tähän saakka ja niin se jatkuu ainakin ((nauraa)) ei se sillä tavalla oo mittään olellisesti muuttunu*. Paluu arjen rytmeihin on näin ollen myös merkityksellistä vuorotteluvapailla, koska jatkuva joutilaana olo kotona voi olla rasittavaa. Naisille vuorotteluvapaat ovat pieniä hengähdyshetkiä työstä. He voivat myös nähdä, kuinka arvokasta työn tuoma rutiini on ja saavat näin uutta voimaa työn tekoon.

Sosiaaliset suhteet työpaikalla rinnastetaan rytmeihin ja arkeen palaamiseen. Lisäksi niihin liitetään hyötynäkökulma. Haastateltavat näkevät työyhteisönsä eri tavoin palatessaan työpaikalle mutta kokevat, että heillä ei ole mahdollisuuksia vaikuttaa siellä asioihin. Työyhteisö kuvataan luovuutta ja uudistamista rajoittavana tekijänä, kuten Maria toteaa: *mun mielestä se vanha vitsi että tota et pomo tulee intoa puhkuen jostain seminaarista ja sitten muut työkaverit kattoo että kyllä se siitä kohta rauhoittuu*. Pikemminkin vaikutukset näkyvät henkilöiden omassa suhtautumisessa työhön. Työn näkökulmasta sapattivapaa nähdään merkityksellisenä, koska se avaa silmät näkemään asiat eri tavoin.

Tässä analyysiluvussa olen käsitellyt erilaisia suhteita, jotka nousivat esiin haastateltavien kertoessa sapattivapaistaan. Ensimmäiseksi haastateltavat puhuvat sosiaalisista suhteistaan hyvin monella tapaa mutta yhteenkuuluvuuden diskurssi yhdistää niitä kaikkia. Puheillaan naiset kertovat kuulumisestaan tiettyihin sosiaalisiin

verkostoihin ja erottautuvat toisista verkostoista. He kertovat velvollisuudestaan työyhteisöä kohtaan, yhdessäolosta nauttimisesta ja jaetuista kokemuksista vapaa-ajan harrastuksissaan. Toiseksi haastateltavat ilmentävät samalla identiteettiään ja muodostavat sen tietynlaiseksi aina kontekstin mukaan. Goffmanin (1959, s. 45) mukaan ihmisten esitellessä itsensä toisille, he liittävät mukaan elementtejä arvoista, jotka ovat hyväksytyjä yhteisössä. Toisin sanoen haastateltavat kertovat itsestään sellaisia asioita, jotka ovat yleisesti hyväksytyjä kulttuurissamme. Lähimmäisistä huolehtiminen ja töiden hoitaminen tunnollisesti nousevat muun muassa esiin ja kertovat suomalaisen yhteiskunnan arvoista. Naiset osoittavat puheillaan olevansa osa tätä yhteiskuntaa. Kuitenkin pienillä eroilla he representoivat itsensä yksilöiksi. Craib on kritisoinut Goffmanin ajatuksia identiteetin representoinnista. Craibin (1998, s. 84) mukaan Goffman jättää huomioimatta elävän kokemuksen moniulotteisuuden ja toisen vaikutuksen kokemusten muodostumiseen. Sen sijaan Craib toteaa, että kokemusta ei voida erottaa sosiaalisesta elävästä kontekstistaan. (Craib, 1998, s. 75–84.)

Sovellettuna vapaa-ajan kokemusten tarkasteluun kokemukset muodostuvat tilassa, jossa henkilön oma identiteetti on vuorovaikutuksessa sosiaalisen kontekstin kanssa. Wearingin (1998, s. 149) mukaan vapaa-aika voidaan ymmärtää henkilökohtaisena, fyysisenä tai vertauskuvausellisenä tilana, missä naiset voivat tutustua omiin haluihinsa ja tulla siksi, mitä he aidosti haluavat olla. Naisten kokemukset sapattivapailta saavat merkityksensä yksin ja yhdessä koetuissa vapaa-ajan kokemuksissa. Naiset tekevät valintoja, jotka nousevat heidän omasta identiteetistään, ja vuorovaikutuksessa muiden kanssa naiset rakentavat kuvaa omasta sosiaalisesta identiteetistään. Tässä sekä edellisessä analyysiluvussa olen halunnut tuoda esiin sen, että vuorotteluvapailta naiset etsivät tasapainoa sosiaalisen paineen ja omien halujen välillä. Se, kuinka vahva naisen oma identiteetti on tai kuinka riippuvainen hän on toisten hyväksynnästä vaikuttavat tähän tasapainoon. Näissä prosesseissa naiset tekevät erilaisia valintoja vapaa-aikansa suhteen ja antavat vapaa-ajan kokemuksilleen erilaisia merkityksiä. Viimeisessä analyysiluvussa tarkastelen tätä vapaa-ajan merkitysten muodostumista haastateltavien matkakokemuksissa.

6. MATKAKOKEMUKSET SAPATTIVAPAILLA

Sapattivapaiden suosio on viime vuosina kasvanut huomattavasti Suomessa, ja erityisesti sapattivapaista ulkomailla puhutaan mediassa. Tämän takia halusin vapaa-ajan kokemusten lisäksi tarkastella naisten matkakokemuksia sapattivapailta. Haastatteluissa keskustelin naisten kanssa heidän tekemistään matkoistaan sapattivapaiden aikana, ja pyysin heitä kuvittelemaan, millainen olisi heidän unelmien matkansa sapattivapaalla. Väitän, että jos vapaa-ajan kokemuksille annetut merkitykset ovat yksilöllisiä, niin merkitykset ovat yksilöllisiä myös naisten matkakokemuksissa. Wearing ja Wearing (1996, s. 237) toteavat, että matkailijan antamat merkitykset kokemuksille perustuvat muun muassa hänen omaan kulttuuriseen ja sosiaaliseen taustaansa, matkan syihin, markkinointikuviin kohteesta, sekä oletettuihin ja koettuihin arvoihin kohteen paikalliskulttuurista. Lisäksi medioituneessa yhteiskunnassa ihmiset ovat yhä tietoisempia toisten kansakuntien käytännöistä ja ajattelutavoista (Wearing, Stevenson & Young, 2010, s. 121–122). Monet muuttajat vaikuttavat näin ollen niihin merkityksiin, joita matkailijat antavat kokemuksilleen. Seuraavaksi tarkastelen millaisin diskurssein naiset puhuvat matkakokemuksistaan. Erityisesti kiinnitän huomiota siihen, miten naiset luovat puheillaan *matkailijan tilaa*. Tällä tarkoitan sosiaalisesti muodostunutta tilaa, jossa fyysiset paikat ja matkakohteet saavat merkityksensä. (ks. Wearing, Stevenson & Young, 2010; Wearing, 1998.) Tässä vuorovaikutuksellisessa tilassa naiset antavat kokemuksilleen erilaisia merkityksiä ja ilmentävät suhdettaan matkakohteeseen, matkaseuraan ja toiseen kulttuuriin.

6.1 Matkailijan katseen kohteet

Matkailijaa on kuvattu muun muassa *passiiviseksi katselijaksi (flâneur)* (Urry & Larsen, 2011) ja *pakenijaksi* (Rojek, 1993, s. 212–213). Kuten kolmannessa luvussa totesin, nämä määrittelyt eivät huomioi matkailijan kokemusten subjektiivisuutta ja vuorovaikutuksen merkitystä niissä. Näen, että matkailijoiden kokemukset muodostuvat dialogissa ympäröivän sosiaalisen todellisuuden kanssa. Näin he määrittelevät, millaisia asioita he haluavat kokea ja nähdä matkoillaan. Seuraavat kuvailut kertovat erilaisista matkailijan katseista. Sari (57-vuotias ylempi toimihenkilö) kertoo viikon matkastaan ystäväporukan kanssa Firenzeen:

porukalla oltiin Italian Firenzessa ja viikko (.) ja siellä tuota se oli kans oikeen mukava (.) käytiin erinäisiä taidemuseoita ja akateemia akateemica vai akateemia ja uffizia ja mitä siel on (.) siel on hienoja taidemuseoita ja kirkkoja (.) oli paljon maalauksia ja patsaista ja muuta (---) hyvien ystävien seura on aina (.) maailman parantaminen ja olihan siel yhdet kuusikymppisetkin siellä juhlittiin sitten (Sari)

Matkalla paino oli ilmeisesti taiteeseen ja korkeakulttuuriin tutustumisella.

Todennäköisesti matkaseurueella oli samanlaiset mielenkiinnon kohteet ja halu tutustua tarkemmin Firenzen taidearteisiin. Sari ei kerro tätä suoraan, joten seurueen jäsenillä saattaa olla myös erilaisia intressejä. Mielenkiintoista on se, kuinka ytimekkäästi faktoja käyttäen hän kertoo matkastaan. Pelkkien faktojen kertominen voi viitata siihen, että haastateltava olettaa haastattelijan haluavan kuulla vain näitä tosiasioita, eikä tarinointia. Tiettyjen lisäkysymysten esittäminen myös saattanut vaikuttaa haastateltavan kuvailuun. Kysyessäni häneltä millaisena matka jäi mieleen, hän vastaa: *ne sellasia mukavia (.) mukavia kohokohtia siellä on et se on aina ainutlaatuisia tän tyyppiset*. Syntyy kuva perinteisestä lomamatkasta, jonka tarkoituksena oli nähdä tiettyjä nähtävyyksiä ja nauttia yhdessäolosta. Keskustelemme naisen kanssa myös hänen unelmakohteestaan sapattivapaalle, ja tällöin hän mainitsee Ranskan ja Italian kulttuurikohteina, joissa olisi paljon nähtävää. Etsimistään kokemuksistaan hän kertoo:

tutustuisi edes hitusen siihen oikeaan paikalliseen kulttuuriin niin se on tärkeet (.) et tapais muitakin ihmisiä josta saa niinkun jotakin aitoa (.) et ei pelkät matkamuistomyymälät ei niinkun riitä että pitää päästä (.) sit toisaalta näitten museoitin ja näyttelyitten tämän tyyppisten kautta niin pääsee sit siihen menneisyyteen ja jonnekin keskiajalle (.) tai muuten 1500-luvun maalauksia kun kattelee ni sitä voi niinkun pohtia sitten (Sari)

Mielenkiintoista katkelmassa on se, miten Sari haluaa tutustua *oikeaan paikalliseen kulttuuriin*. Toisaalta matkamuistomyymälöissä käyminen ei ole hänelle tutustumista kulttuurin ja yhtäältä hän myöntää, että museot ja näyttelyt ovat hyvä keino tutustua paikkojen menneisyyteen ja historiaan. Sari pitää tietyn etäisyyden siis paikalliseen ja hänelle paikallinen kulttuuri näyttäytyy katseen kohteena. Yhdessä ensimmäisen katkelman kanssa voin päätellä, että Sarille matkoihin kuuluu nähtävyyksien kiertely ja katselu. Matkailija etsii mielenkiintoisia paikkoja nähtäväkseen ja käyttää katsetta määrittelläkseen kokemuksiaan. Katse kohdistuu korkeakulttuurin saavutuksiin, jotka luovat kuvaa paikallisesta elämästä.

Toinen haastateltava kertoo lomamatkastaan Yhdysvaltoihin hieman erilaisista lähtökohdista. Liisa (60-vuotias ylempi toimihenkilö) oli seitsemän viikon lomalla miehensä kanssa. Matkallaan he kävivät tapaamassa tuttavaperhettä ja näkivät erilaisia kulttuuripaikkoja. Hän mainitsee muun muassa San Franciscon, Las Vegasin ja Grand Canyonin. Erityisesti kiinnitin huomioita hänen kuvailuunsa Grand Canyonista:

toihan oli nyt sillä tavalla luksusta tuo voisi sanoa että kun meillä oli tämä (..) tässä Amerikan matkassa tämä Grand Canyonilla niin lennettiin tällaisella pienellä lentokoneella (..) matkustaminen niin sen se oli tietenkin niin sanottua luksusta jota nyt silloin tällöin kenties ehk(h)ä voi niinkun harrastaa (..) mutta että sillä tavalla et se oli täs niin iso vuoristo että ehkä sen pysty niinkun paremmin hahmottamaan ylhäältä kuin se että jos ois autolla ajanu jonnekin ja ehkä paremman kuvan sai (Liisa)

Hän perustelee, miksi he päättivät nähdä Grand Canyonin tällä tavoin sanoen *pysty niinkun paremmin hahmottamaan*. Toisin sanoen luksuksen kokeminen matkalla sallitaan, jos se on perusteltua. Kuvailu kertoo myös siitä, että haastateltava ei ehkä normaalisti välitä niin paljon luksuksesta. Juuri tästä kokemuksesta kertominen voi viitata siihen, että hän haluaa kertoa minulle kokeneensa jotain erilaista, johon kaikilla ei ole mahdollisuutta. Toinen mielenkiintoinen kohta hänen matkakertomuksessaan on Las Vegasin negatiivinen kuvailu:

siel on niitä hotelleja hirveesti ja kauheesti peliautomaatteja jotka ei kiinnosta meitä molem- meitä kumpaakaan (..) ja äärettömän kallista et esim majoitukset oli halpaa mut sitten kaikki muu oli aivan älyttömän kallista (..) mm ja ne pelit oli tietenkin aika halpoja loppujen lopuksi sitten (..) mutta se on niinkun se itse kaupunki tai hiekka kuumaan keitaaseen rakennettu kaupunki jossa on sitten kaikki villitykset kopioitu (..) kopioitu venetsiat ja eiffeltornit ja kaikki mahdolliset (---) kaikki oli tekaistua (Liisa)

Haastateltava esittää Las Vegasin kalliina, epäaitona kaupunkina, joka ei tarjoa mitään miellyttävää tekemistä hänelle tai hänen miehelleen. Vastakohtaisesti he kaipaavat aitoja kokemuksia. Se, millaisia nämä aidot kokemukset ovat, ei näistä otteista selviä, mutta koko haastattelun perusteella hän tarkoittaa tutustumista paikalliskulttuuriin. Liisan matkakertomuksissa esitetään epäsuorasti kritiikkiä siihen, millaisia matkailijoiden kokemukset ovat. Las Vegas kuvataan äärimmäisyyteen vietyinä aikuisten leikkikenttänä, jossa kaikki kulttuuri on lavastettua. Aidon kulttuurin kohtaaminen

näyttäytyy merkityksellisenä Liisan kuvailuissa. Sekä Liisan että Sarin kuvailuissa *kulttuurinen diskurssi* määrittelee sen, millaisia kokemuksia matkoilta haetaan. Naiset lähtevät toiseen maahan kokeakseen jotain uutta ja erilaista. Taideaarteiden ihastelu Firenzessä ja Grand Canyonin ihmettely yläilmoista näyttäytyvät näin *matkailijaobjekteina (traveller-objects)*. Nämä objektit saavat merkityksensä suhteessa alkuperäiseen kontekstiinsa. Esimerkiksi tietyt poliittisesti, kulttuurisesti tai uskonnollisesti merkittävät esineet ja kohteet ovat tällaisia. (Lury, 1997.)

Aineistossani matkoja kuvaillaan paikkoja käyttäen. Ensin luetellaan kaikki mainitsemisen arvoiset nähtävyydet, joissa on käyty. Sitten kerrotaan mitä tehtiin ja kenen kanssa matkalla oliin. On kyse *kulttuurisesta kerronnan diskurssista*, jossa tietyt kokemukset esitetään tavoittelemisen arvoisina. Naisten kuvailuissa matkoista Firenzeen ja Yhdysvaltoihin tietyt nähtävyydet esitetään merkityksellisinä kokemusten kohteina. Matkailun tutkimuksessa on pitkään nähty autenttisuuden etsiminen sosiaalisesti järjestäytyneenä toimintana, missä matkailijan katse kohdistuu tiettyihin asioihin. Kulttuurit ja paikat on ymmärretty pysyvinä katseen kohteina. Edelleen osa näistä objekteista on paikallaan pysyviä, mutta yhä useammat kohteet ovat muutokselle alttiita. (Lury, 1997.) Naiset tuovat esiin kokemuksia, jotka ovat yleisesti hyväksytyjä laajemmassa kulttuurisessa ja sosiaalisessa kontekstissa. Seuraavassa luvussa esittelen yhden haastateltavan matkakokemuksia, joiden esittämistapa eroaa edellä esitellyistä. Kyseinen maailmanmatkaja kertoo paikoista, jotka eivät ole perinteisiä matkailukohteita. Hänellä on myös muista eroava tapa kertoa paikallisesta kulttuurista.

6.2 Matkaseuran ja toisen kulttuurin representointi

Marian (60-vuotias ylempi toimihenkilö) kanssa puhuimme hyvin paljon matkailusta, koska se kuului hänelle olennaisesti vuorotteluvapaaseen. Hän oli puolen vuoden aikana käynyt jo Keski-Euroopassa ja Afrikassa. Haastatelllessani häntä joulukuussa 2011, hän oli lähdössä Karibialle seuraavalla viikolla. Afrikan matka oli kiertomatka, jonka tarkoituksena oli nähdä mahdollisimman erilaisia paikkoja. Matkakumppaninsa kanssa he kiersivät Timbuktusta Saharan alueelta Länsi-Afrikkaan Kameruniin ja Ugandaan, ja sieltä edelleen Viktorian putouksille. Kysyessäni millaisena hän koki matkan, haastateltava vastaa:

se oli kyllä todella hyvä oisin ja oon käyny niinkun Pohjois-Afrikassa aikaisemminkin (.) mutta nythän tietysti tämä eteläinen Afrikka (.) Saharan eteläpuoleinen Afrikka oli taas ihan erilaista (.) Afrikkahan on aivan valtava manner sitä ei niinkun ymmärräkään että (..) monenlaisia ihmisiä monenlaisia kohtaloita (..) et en mä usko et mul on nyt niin hirveesti mitään ihmeempiä ennakkoluuloja että en voi sanoo et mitkään ennakkoluulot karisi (.) että sitä vaan menee ja kattoo ja ihmettelee miten ne ihmiset touhuavat ja työskentelevät (.) jaa että se kuva mikä meillä yleensä Afrikasta annetaan niin se on hyvin yksipuoleinen et mä varsin keräsin parin viikon ajan lehdistä semmosia pikku juttuja mitä uutisia tuli Afrikasta (Maria)

Maria kertoo, että matkalla pääsi näkemään monenlaista elämäntapaa, mikä kertoo läheisyydestä paikalliseen. Hän lähti matkalle tutustuakseen paikallisten ihmisten elämään ja kulttuuriin syvemmin. Tämän jälkeen hän erottelee, että hänellä ei ollut ennakkoluuloja matkalle lähtiessään, mutta että mediassa näytetään hyvin yksipuoleista kuvaa Afrikasta. Nainen rakentaa kuvaa itsestään matkailijana, joka suhtautuu avoimesti toisiin kulttuureihin ja haluaa nähdä millaista elämää afrikkalaiset aidosti elävät. Vuorovaikutuksella on näin ollen merkittävä paino hänen kokemuksissaan.

Maria kertoo perehtyneensä maahan etukäteen keräämällä ja lukemalla lehtiartikkeleita Afrikasta. Haastattelussa hän mainitsee lukevansa usein sen maan kirjallisuutta, mihin hän on matkustamassa. Näin hän muodostaa mielikuvan sen maan tunnelmasta ja elämäntavasta. Etsimällä tietoa monenlaisista lähteistä haastateltava haluaa ehkä murtaa tiettyjä ennakkoluuloja tai stereotyyppioita. Hän ei tyydy siihen, millaisena massamedia asiat näyttää vaan lähtee matkaan avoimin mielin. Keskustellessamme Afrikan yksipuoleisesta kuvasta mediassa siirryimme nopeasti kysymyksiin turvallisuudesta. Nainen kertoo matkailun vähentymisestä Malilla, koska media pelottelee terroristeilla ja kaappauksilla. Kuitenkin haastateltavan omakohtaiset kokemukset ovat täysin erilaisia, ja hän perustelee niillä turvallisuudentunnettaan. Maria toteaa muun muassa, että *ei tarvinu kuule pittää käsilaukust kiinni sormet valkeena ei mitään semmosta (.) tosin tietysti liikkuu oikeissa paikoissa oikeaan aikaan ja on sitten ihmisten kanssa*. Nainen ei siis tuntenut turvattomuutta liikkeessaan kaduilla, mutta tervettä järkeä oli käytettävä. Maria ilmentää puheillaan avointa suhtautumista toiseen kulttuuriin.

Matkailijalla on joko mahdollisuus laajentaa omaa identiteettiään tai vahvistaa identiteettinsä rajoja matkallaan (Wearing & Wearing, 2001, s. 146.) Oman identiteetin

laajennus tarkoittaa sitä, että matkailija kokee muiden ihmisten olevan osallisina hänen matkakokemuksissaan, ja hän haluaa olla vuorovaikutuksessa paikallisten kanssa. Identiteetin rajojen vahvistaminen viittaa siihen, että matkailija näkee muut vain kokemusten mahdollistajana, mutta ei osana hänen kokemuksiaan. Edellä esitellyn Afrikan matkakertomuksen lopuksi Maria toteaa näin: *sehän se pitäis olla matkustamisen tai niinku vuorotteluvapaanki idea et tuota noi ni maailmankuva laajenee*. Maria haluaa päästä matkoillaan ikään kuin sisälle toiseen kulttuuriin, eikä vain kokea asioita ulkopuolisena. Voisi ajatella, että hän erottaa näin itsensä turisteista, jotka seuraavat massoja ja kohdistavat katseensa ennalta määrättyihin asioihin. Hän etsii uusia matkakohteita, jonne suurin osa ei matkusta, ja hän kustomoi matkansa omien mieltymystensä mukaan. Urry ja Larsen (2011, s. 107–108) nimittävät näitä *aidoiksi lomiksi*. Kysyessäni hänen unelmakohdettaan hän kertoo seuraavaa:

no se pitäisi olla ihan erilainen (.) ihan siis ei länsimaista kulttuuria (..) esimerkiks Bhutan (..) eli mä oon ollut tai oltiin tota aa (.) Intian osavaltio semmonen kun Sikkim joka on Himalajan vuoriston alkua ja siinä sitten naapurivaltiona on Bhutan (.) eli siellä ois siis vuoristoo mahtavaa kasvillisuutta (.) sitten siel on kulttuuriltaan uskonnoltaan erilainen (.) se ois sellanen paikka johon mä haluaisin mennä ja tosiaan sit tuota (..) aa tämä Nepal tai Tiibet että ne niinkun mua kiehtoo sit enemmän (.) että ei ei mua semmoset hienot yksinäiset rannat oo niinkun se mitä mä haluaisin (.) että mä oon kauheen utelias niinkun erilaisiin ihmisiin ja kulttuureihin et nä olisi ehkä niitä maita (Maria)

Toteamus *ei länsimaista kulttuuria* viittaa siihen, että häntä eivät perinteiset matkakohteet kiinnosta. Nainen kertoo olevansa kiinnostunut erilaisista ihmisistä ja kulttuureista. Hänen tapansa kuvailla matkojaan eroaa selkeästi muiden haastateltavien tavasta. Edellä olen esittänyt esimerkkejä haastateltavien matkoista, joissa puhuttiin kulttuurikohteista ja niin sanotuista pakollisista nähtävyyksistä. Niissä kuvailuissa paikallista kulttuuria ja ihmisiä esiteltiin hyvin vähän. Paikalliset tavallaan esineellistetään vain katseen kohteeksi, eikä ajatella kokemusten muodostuvan vuorovaikutuksessa heidän kanssaan. *Toiseudesta* puhutaan näin ollen kahta eri diskurssia käyttäen. Toisen kulttuurin edustaja esitetään joko kohteena tai kanssakokijana. *Yhteenkuuluvuuden diskurssin* näen laajemmin määrittävän sen, kuka suljetaan ulkopuolelle matkakokemuksista ja kuka otetaan niihin mukaan.

Urryn ja Larsenin (2011, s. 13–14) mukaan matkailun päämääränä ei ole autenttisten kokemusten etsiminen vaan pikemminkin erojen etsiminen. Matkailijan katseen kohteena ovat asiat, jotka poikkeavat normaalista. (Urry & Larsen, 2011, s. 13–14.) Maria esimerkiksi toteaa olevansa *utelias niinkun erilaisiin ihmisiin ja kulttuureihin*. Eron teolla on väliä, koska erot merkityksellistävät asioita ja rakentavat kulttuurista järjestystä (Hall, 1999, s.153–157). Aineistossani haastateltavat käyttävät eron tekoa eri tavoin. Toisaalta Maria erottaa itsensä turisteista etsimällä matkakokemuksia, joissa pääsee lähelle toisen kulttuurin elämäntapaa. Yhtäältä Liisa ja Sari kiertävät museoissa ja kulttuurikohteissa pitäen tietyn etäisyyden siihen, minkä ajattelevat olevan paikallista kulttuuria. Näin ajateltuna haastateltavani ovat subjektiivisia toimijoita, jotka rakentavat aktiivisesti yksilöllisiä kokemuksia toisten kanssa (ks. Wearing & Wearing, 2001, s. 152). Henkilökohtaisen vapaa-ajan tilan (Wearing, 1998) käsitettä soveltaen matkakokemukset muodostuvat matkailijan tilassa, jossa naisten oman halut ja toiveet kohtaavat ulkopuolelta tulevat odotukset. Maria maailmanmatkaaja ei todennäköisesti välitä siitä, mitä muut sanovat vaan matkustaa itsenäisesti häntä kiinnostaviin kohteisiin. Sen sijaan Sari kulttuurimatkailija etsii matkoiltaan juuri sellaisia kokemuksia, jotka ovat sosiaalisesti hyväksytyjä. Toisin sanoen se millaiseksi matkailijan tila muodostuu, on sidoksissa yksilön identiteettiin.

Se, miten haastateltavat puhuvat meistä ja muista, kertoo siitä sosiaalisesta todellisuudesta, jossa kokemukset saavat merkityksensä. Useimmat haastateltavat mainitsivat puolisonsa tai ystävänsä matkaseurakseen, mutta vain muutamissa otteissa matkaseura näyttytyy aktiivisena toimijana. Seuraavassa otteessa Liisa kertoo siitä, kuinka hänen puolisonsa oli vastuussa suunnittelusta:

mun mieheni sitä aika tarkkaan oli suunnitellut ja hyväksyttänyt ja kaikki meni hyvin ((nauraa))...et hän suunnitteli nämä reitit molemmissa tapauksissa ja tuota kaikki meni ajallisesti ihan okei eikä mitään haavereita sattunut (Liisa)

Hän viittaa *molemmilla tapauksilla* Yhdysvaltojen kiertomatkaan ja autolla tehtyyn Euroopan matkaan. Ote on vastaus kysymykseen *millaisia asioita halusit kokea matkalla*. Mielenkiintoista on se, että hän kertoo antaneensa päätösvallan matkalla koetuista asioista puolisolleen. Hän lieventää argumenttia kaiken päätösvallan antamisesta sanomalla itse hyväksyneensä lopulliset suunnitelmat. Maria kertoo myös matkaseuran vaikuttaneen hänen suunnitelmiinsa tulevalle Karibian matkalle. Hän

kertoo matkustavansa tapaamaan siskoaan Trinidadiin muutamaksi viikoksi. Kysyessäni millaisia asioita hän haluaa kokea matkalla, hän kertoo näin:

no yleensä mä sitten aina teen jos on isompi kaupunki niin teen siel sen sightseeingin koska siitä saa jos on pidemmäl tai lyhyemmäl ni sellasen kokonaiskuvan (.) sit mä oon niinkun miettiny sitten kun me mennään ehkä sitten siihen viereiseen saareen (.) samal valtiol siis Tobagoon (.) siellä voi käydä kattomas sitä et sit saa pikkusen erilaisempaa kulttuuria ja ne pitää kuitenkin itteään niinkun erilaisina erilainen identiteetti (.) jaa jaa en sitten vielä oo päättäny (.) pitää kysyä siskoltaki että käydäänkö me ihan joku luontoretki niin kun tässä Afrikan matkallakin oli aika lailla kävin mut onhan se sielläkin erilaista (Maria)

Nainen aloittaa kertomalla, että yleensä hän tekee *sightseeing*-kierroksen ja että olisi mukava käydä myös viereisellä saarella Tobagossa. Tämän jälkeen tulee maininta siskosta, jolta pitää myös kysyä suunnitelmista. Haastateltavalla on ilmeisesti jo mielessään tiettyjä asioita, joita hän haluaa kokea matkallaan, mutta lopullisissa päätöksissä siskonkin mielipide huomioidaan. Näissä kahdessa kuvailussa matkaseura asetetaan *asiantuntijan* rooliin. Ensimmäisessä naisen puoliso on pätevä suunnittelemaan reitin ja toisessa haastateltavan sisko tuntee parhaiten paikat, joissa kannattaa käydä. Yhdessä haastattelussa matkaseuran nähdään vaikuttavan matkalle lähtöön. Kysyessäni Heidiltä (51-vuotias toimistovirkailija) hänen unelmakohteestaan vuorotteluvapaalle, hän kertoo haluavansa matkustaa Israeliin. Yhtenä esteenä matkalle on kuitenkin sopivan matkaseuran puuttuminen. Heidi asettaa selkeät ehdot matkaseuralle kertoessaan, että ei lähtisi yksin matkalle mutta että tuttavapiiristä ei löydy välttämättä sopivaa matkaseuraa. Hän kertoo haluavansa ryhmämatkalle, jossa voisi tutustua uusiin ihmisiin:

mä tarkoitan nyt et jos ois kuitenkin suomalaisten kans niinku ni kyl Suomestakin löytyy tosi tota noi ni sellasii (..) niinku syvällisesti kristittyjä jotka on todella kasvanu siin uskossaan (.) et heil on niin paljon enemmän antaa just sitä semmost niinku jotain voi ihaila (.) myös niinku tavallaan myös saada sitä konkreettist tietoutta niinkun raamatun maasta ja raamatusta ja rukouksesta ja ylistyksestä ja kaikest tämmösest mikä liittyy niinku tähän kristittynä olemiseen (Heidi)

Nainen kertoo itsestään matkailijana, joka etsii turvallisuudentunnetta ryhmästä, mutta haluaa kuitenkin yksilöllisiä kokemuksia matkoiltaan. Hän kuvaa matkaseuraa

jonkinlaisina *opettajina*, joilta voi saada *konkreetista tietoutta*. Naiset representoivat matkakokemuksillaan tietynlaista identiteettiä ja suhdettaan muihin. Meidän ja muiden representaatio toistuu aineistoissa ja muodostaa merkityksiä. *Yhteenkuuluvuuden diskurssi* ilmenee sekä matkaseurasta että paikallisista puhuttaessa. Toisten haastateltavien puheessa yhteenkuuluvuutta koetaan ystävien kanssa ja näin korostetaan jakoa meihin ja muihin. Kolmannessa luvussa viittasin MacCanneliin (1992, s. 66), jonka mukaan eron teko johtaa lopulta paikalliskulttuurin tuhoon. Ilman aitoa kontaktia paikalliseen, matkailijat eivät näe hymyilevien kasvojen taakse. Jotkin haastateltavistani kuitenkin kertoivat kontaktista myös paikallisten kanssa ja ilmensivät näin erilaista näkemystä. Toinen aito kuuleminen ja avoin vuorovaikutus mahdollistavat henkilön sisäisen tilan laajentamisen (ks. Wearing & Wearing, 2001, s. 157). Näin myös konkreettisista paikoista voi tulla erityisiä vuorovaikutuksen tiloja, jossa matkailijat ja paikallisen kulttuurin edustajat voivat olla kanssakäymisessä. Seuraavaksi tarkastelen, miten paikoille annetut merkitykset muodostavat tämän tilan.

6.3 Vuorovaikutuksellinen kokemuksen tila

Matkailussa paikan arvo muodostuu sekä fyysisestä sijainnista että kohtaamisista, joita paikassa koetaan. Näin ollen matkakokemus tulkitaan ja hyväksytään tai hylätään *matkailijan tilassa (tourist space)*. (Wearing, Stevenson & Young, 2010, s.80.) Voidaan puhua myös *chorasta*, jota määrittelin tarkemmin kolmannessa luvussa. Matkailuun sovellettuna chora on tila, jossa matkailija antaa kokemuksilleen merkityksiä ja luo yhteyksiä merkitysten ja fyysisten paikkojen välille. Matkailija ei vain katsele objektiivisesti tiettyjä asioita tietyissä paikoissa, vaan hän antaa kokemuksilleen omat merkityksensä suhteessa itseensä, identiteettinsä ja muihin ihmisiin (Wearing & Wearing, 1996, s. 235). Seuraavissa kuvailuissa naiset kertovat lomakokemuksistaan Suomessa ja antavat fyysisille paikoille merkityksiä, jolloin niistä tulee subjektiivisia matkailijan tiloja.

Matkakohteiden fyysinen sijainti tulee aineistossani esiin matkasuunnitelmista puhuttaessa. Kahdessa haastattelussa sää yhdistetään matkakohteiden sijaintiin. Naiset esittävät Suomen kesän vaikuttavan mahdollisen ulkomaan matkan ajankohtaan. Heidi kertoo haluavansa matkustaa Israeliin kiertomatalle, jonka aikana voisi nauttia muun muassa Tiberiaan ja Eilatin rannoista. Kysyessäni rantojen tärkeydestä, hän vastaa näin:

N: jos menis johonki tollaseen rantakohteeseen ni olis tärkeet vai et ranta olis lähel sit siin?

H1: no se olis tosi tärkeet

N: et pääsis rannal

H1: joo kyllä et toki tääl *kaupungissa* sit pääsee jos on kaunis kesä ni tääl on aivan mahtavat rannat kyl kans et kaikki

(H1: Heidi, N: haastattelija)

Heidi vahvistaa esittämäni oletuksen, että rannan läheisyys on tärkeä näihin kohteisiin matkustaessa. Heti perään hän kuitenkin mainitsee, että kotimaassakin on hyvät rannat kesällä. Ulkomaille ei siis lähdetä vain hyviä rantoja etsimään. Haastattelun muissa kohdin hän vahvistaa tämän oletuksen kertomalla erilaisista tapahtumista ja historiallisista kohteista, missä hän haluaisi myös käydä matkallaan Israeliin. Naisen mainitessa oman kotikaupunkinsa *mahtavat rannat* hän esittää ehtona, että pitää olla *kaunis kesä*. Kuvailu, *jos on kaunis kesä*, kertoo epävarmuudesta säiden suhteen Suomessa. Sateet ja lämpötilan vaihtelut ovat yleisiä Suomessa kesäisin ja on hyvin vaikea ennustaa millainen tulevasta kesästä tulee. Matkakokemuksille annetut merkitykset ovat siis ehdollistettu; lomalla sään pitää olla tietynlainen, jotta se olisi onnistunut.

Toisen haastateltavan kanssa keskustelemme myös siitä, millainen olisi hänen unelmatkansa sapattivapaalla ja kuinka pitkäksi aikaa hän lähtisi. Anna (42-vuotias toimistovirkailija) aloittaa pohtimalla tulevaa sapattivapaajaksoa ensi kesänä (2012) ja miettii olisiko silloin mahdollista lähteä pidemmälle lomalle:

jos mä nyt ajattelen sitä ens kesää et mul on se kolme kuukaut plus kesäloma neljä kuukaut (.) no okei mun miehel ei oo niin pitkää lomaa mut jos se sais niin pitkän loman (.) niin sit kuitenkin kun meil on mahdollisuus käyttää kesämökkii niin kyl mä sit toisaalta sieläkin haluun käydä (.) et en mä olis kyl koko kesää täält pois (..) ja sit se on vähän semmoinen et ku suomen kesä on niin lyhyt et mä mieluummin matkustaisin sit kevääl syksyl talvel (Anna)

Hyvin nopeasti hän tulee siihen päätöksen, että Suomen kesä on niin lyhyt, ettei hän silloin mielellään matkustaisi. Heidn ja Annan kuvailussa tullaan siihen lopputulokseen, että Suomen kesästä kannattaa nauttia kotimaassa. Kesän lyhyys

pitkään pimeään talveen verrattuna korostaa sen erityistä merkitystä suomalaisille. Haastateltavien tapa puhua kesästä representoi *kulttuurista diskurssia*, jossa matka etelän lämpöön näyttäytyy ihannekuvana lomasta. Kesällä lyhyestä valoisasta ajasta pitää ottaa kaikki irti ja talvella matkustetaan etsimään valoa ja voimia muualta. Valon ja lämmön määrä määrittelee sen, minne milloinkin lähdetään.

Mökillä käyminen on toinen asia, joka liittyy vahvasti suomalaiseen kesän viettoon. Haastateltavista Anna on ainoa, jonka kanssa keskustelimme mökillä käymisestä. Hän kertoo suhtautumisestaan mökkeilyyn seuraavassa:

mä oon just sellainen kaupunkilainen et mä haluan mökil (.) sit kun mä oon mökil niin mä haluan sieltä pois (..) kolme yötä on oikeastaan simmonen maksimi et sit mun täytyy päästä kaupunkiin mut sit mä saatan jo seuraavan päivän et no voitais lähtee takas (..) tykkään olla mökillä niin sit jotenkin mun täytyy pääst sinne sivistyksen pariin (..) sinne ei pääse auton kans et täytyy kävellä semmoisen metsän läpi ja ehkä mul sit tulee ain semmonen pysähtynyt olo siellä et siellähän vois tietty käydä lenkkeilemäs et kyl siel hiekkateitä on mut jotenkin mä en saa siel sitä itsestäni irti (..) se voi olla ja sit siel ei oo mitään ruohonleikkaamista eikä tämmöstä ku se on niin kallioo ja kakkärämäntyy et mä en saa purkaa sitä mun energiaa ((molemmat nauraa)) (Anna)

Samanaikaisesti Anna kertoo halustaan päästä mökille, mutta hän ei jaksakaan viettää siellä kovinkaan pitkiä aikoja. Kuvailu kertoo tunnelmasta mökillä, missä voi rentoutua ja pysähtyä. Nämä mökillä oloon liitetyt merkitykset ovat kuitenkin ristiriidassa henkilön luonteen kanssa. Toisissa analyysiluvuissa totesin, että kyseisellä henkilöllä on hyvin aktiivinen elämäntyyli ja että hän nauttii sosiaalisesta kanssakäymisestä. Nyt hän mainitsee, kuinka ei saa purettua energiaansa mökillä. Ehkäpä mökkeily saa merkityksensä lyhyistä pysähtymisen hetkistä, mitkä mahdollistavat aktiivisen elämäntyylin ylläpitämisen. Nainen käyttää *kaupunkilaisen* roolia määritelläkseen suhtautumistaan mökkeilyyn. Hänen puheissaan metsä ja luonto merkitsevät pysähtyneisyyttä, ja kaupunki sosiaalisuutta ja aktiivisuutta. Mökkeily liittyykin vahvasti kaupungistumiseen; mökillä palataan takaisin omavaraisuuden ja itse tekemisen aikaan (ks. Timonen, 2009, s. 218–221).

Useimmat haastateltavistani kertoivat matkakokemuksistaan ulkomailla ja vain muutama haastateltavista kertoi matkakokemuksistaan Suomessa. Edellisten

esimerkkien lisäksi yksi haastateltava kuvaili matkaansa Keski-Suomeen ystäviensä luokse:

toinen oli Keski-Suomeen ystävien luo (.) oltiin veneilemässä (.) heillä on vene siellä niin Päijänteellä et se on semmonen ihan uus kokemus (..) aavalla järvellä et en mä oo koskaan niinkun (.) tai järvellä tietenkin täällä mutta täällä ei niinkun isoja vesiä ole (.) et oon ehkä Silja Linella joskus mennyt mut se on täysin eri asia (..) me oltiin kaks yötä sillai veneellä yötä mut et muuten oltiin näitten ystävien luona kyllä sitten pidempään viikon verran (..) verran että alussa oli niin että saatiin (.) se vene oli telakal niin et siin oli jotain kunnostustyötä ja tehtiin ensin loppuun ja sitten lähetettiin (Sari)

Sari vertaa veneilykokemustaan Silja Linella risteilyyn ja toteaa veneilyn *aavalla järvellä* täysin erilaiseksi. Hänen puheessaan yhdessä tekeminen korostuu; veneen kunnostustyöt saatiin yhteisvoimin hoidettua ja sitten voitiin lähteä veneilemään porukalla. Päijänne ei näyttäytyä vain paikkana vaan *matkailijan tilana*, missä subjektiiviset kokemukset saavat merkityksensä. Päijänteeseen liitetään mukavaa yhdessäoloa ja uusi kokemus veneilemisestä. Matkailija tuo näin itsen ja kulttuuriset taustansa kokemuksiin. Hän rakentaa mielessään kuvan kohteesta, johon liittyy paljon muutakin kuin vain fyysinen paikka. Näin tilassa käyty vuorovaikutus vaikuttaa sosiaalisesti rakennettuun minään ja katselijasta (*flaneur*) tulee kokija (*choraster*) (Wearing & Wearing, 1996). Matkakokemuksissa ei voida puhua vain pysyvistä fyysisistä paikoista vaan on puhuttava *muutoksen tiloista*. Kokemukset mahdollistavat itsen laajentamisen kulttuuriin sidottujen diskurssien yli (Wearing & Wearing, 1996, s. 240). Mökkeily voi esimerkiksi laajentaa toimistovirkailijan identiteettiä kaupunkilaisena. Suomen kesän ihannoiminen sen sijaan vahvistaa tiettyä kulttuurista diskurssia. Veneilykokemus voidaan ajatella pakenemisena sosiaaliseen tilaan oppimaan ja kasvamaan (ks. Wearing & Wearing, 1996, s. 230). Haastateltavat kuvailevat puheillaan *matkailijan tilaa* (*tourist space*), mikä ei ole sidottu tietynlaiseksi vaan muodostuu vuorovaikutuksessa. Haastateltavien kuvailut matkakokemuksistaan antavat minulle vihjeitä siitä, millaisia pidemmät matkat ulkomaille sapattivapailta voisivat olla. Seuraavaksi lähdenkin pohtimaan, millainen kuva näistä tulevaisuuden sapattilomista muodostuu aineistoni perusteella.

6.4 Kuvitteelliset sapattilomat

Haastatteluissa viimeisenä kysyin *millainen olisi unelmamatkakohde sapattivapaalle?*

Tällä kysymyksellä selvitin, sitä millaisia pidemmät matkat sapattivapaan aikana voisivat olla. Sain vastaukseksi hyvin erilaisia kuvailuja, joista seuraavaksi esittelen muutamia. Riitta (58-vuotias toimistovirkailija) kertoo matkasta muistoihin:

mul oli semmonen haave (..) että mä lähden koska mä oon asunu (--)*Afrikassa* (.) mä oon asunu Norjassa ja ollu Yhdysvalloissa Kanadassa (.) et mä alkaisin ihan siitä *kotipaikkakunnalta* puutalon kohdasta siis mihin mut on *synnytyslaitokselta* viety ja mä tekisin tämmösen matkan mun omaan elämäni sillä tavalla että mä kävisin kaikki ne sellaiset paikat mitkä on ollu mulle tosi tärkeitä (..) mun ensimmäisen poikakaverin vanhempien kesämökki jossain (--)*rannalla* ja ja sit oikeesti että siitä vaan sitten Keniaan ja kaikkee muuta (.) semmonen ois hieno matka (..) sekin on niinku tavallaan se eheytymskaari että jotenkin tuntuu että (.) kun on aika paljon kasvanu eri paikoissa ja liikkunu ja siirtyny ja sit saa aina ihania ystäviä ja sit ne jotenki hajoaa jonneki (..) häviää jonneki maailmalle ((*nauru*)) tieksä ja sitten et ois niin mukava tavata niitä ihmisiä ja katsoa että mitä niille kuuluu ja kuunnella niitä (Riitta)

Riitan matka muistoihin sisältäisi itsen eheytymistä, ystävien tapaamista ja palaamista itselle tärkeisiin paikkoihin. Kysyessäni häneltä matkan luonteesta hän kertoo, että *reppureissaaminen* olisi hänen tapansa matkustaa ja että hän haluaisi keskittyä kirjoittamiseen matkallaan. Kirjoittaminen on hänelle *se tapa millä pystyy ilmasemaan itseään ja saa ne suru ja ilot jotenki laitettuu*. Jää kuitenkin epäselväksi, mistä haastateltava kirjoittaisi, muistoistaan vai nykyisestä elämästään. Ilojen ja surujen kirjoittaminen viittaa ehkäpä edellä mainittuun *eheytymskaareen*. Kuten olen aikaisemmin todennut, sapattivapaisiin liitetään usein itsen etsimistä. Wilson ja Harris (2006) toteavat tutkimuksessaan, että yksinmatkustavat naiset lähtevät etsimään itseään matkoiltaan ja hakevat näin merkityksellisiä matkakokemuksia. Riittaa haastatellessani pienet asiat näyttäytyivät hänelle merkityksellisinä. Sapattivapaalla oli mahdollisuus sekoittaa päivärytmiä, nauttia aamun hiljaisista hetkistä ja viettää aikaa puolison kanssa. Todennäköisesti myös matkalla muistoihin tällaiset niin sanotut pienet asiat tulisivat tärkeiksi. Eheytymsen tulkitsen tarkoittavan tilaisuutta miettiä omia valintojaan uudelleen ja käsitellä vaikeita asioita loppuun. Matkasta kirjoittaminen voisivat olla konkreettisia tapoja purkaa omia tuntoja sanoiksi.

Sapattivapaan viettäminen ulkomailla voi kuitenkin saada merkityksensä myös muista asioista, kuten Liisan kuvaillessa unelmatkaansa Uuteen-Seelantiin miehensä kanssa. Hän kertoo kuulleensa ihmisten olevan siellä mukavia ja luonnon olevan hyvin monipuolinen. Matkustustavasta ja matkan luonteesta hän kertoo seuraavaa:

omalla autolla liikkumista jos se suinkin vain on mahdollista ja niin omien aikataulujen mukaan (.) ja kiinnostuksen mukaan luontoa ja sitä tietysti kaupunkeja ja pikku kyliä (..) pikku kyläthän on ihan viehättäviä myöskin että vähän maasta riippuen et Etelä-Saksassahan on todella ihania pikku kyliä (..) tietysti nämä isot kaupungit niin periaatteessahan ne on noin niinkun samanlaisia et (.) että niissä ei nyt niinkään viihdy paitsi et tietysti San Fransisco oli mun mielestä sillä tavalla niinkun kiva että siellä on se oma viehätöksensä (.) nämä monet kukkulat ja sitten missä meni nämä vanhat ratikat (.) ja sieltä voi hypätä noin vaan ja kyytiin mistä tahansa (.) ja sillä tavalla mutta että pääasiassa nää suurkaupungit on samanlaisia (.) on ne tietyt niinkun museot ja taidemuseot ja historialliset museot ja kirkot ja niin edelleen mitkä nyt yleensä on käynyt katsomassa (Liisa)

Liisa määrittelee unelmatkaansa vertaillen sitä aikaisempiin matkakokemuksiinsa. Hän mainitsee Etelä-Saksan kylät esimerkkinä viehättävistä kylistä ja San Franciscon esimerkkinä erilaisesta suurkaupungista. Kysyessäni millaisia kokemuksia hän haluaisi matkalta, hän kertoo haluavansa tutustua kulttuuritarjontaan sekä paikallisiin tapoihin. Näin ollen matkakokemusten ei tarvitse olla jotenkin suureellisia, vaan jo paikallisen elämän seuraaminen on erityinen kokemus. Tämä kertoo minulle *normalisointidiskurssista*, joka tekee toisen maan *normaalista elämästä* kiinnostuksen kohteen. Nainen kertoo, että joka maassa on *kumminkin ne erilaisuudet olemassa*. Matkoilla koetut arkiset asiat saavat erityisen merkityksen, sillä ne näyttäytyvät erilaisina omaan normaaliin verrattuna.

Huomioideni perusteella sapattivapaalla olevia naisia ei voida määritellä tietynlaisiksi, sillä vapaa-ajan kokemusten arvottaminen on yksilöllistä. Joillekin pitkät matkat ympäri maapalloa ovat ainoa oikea tapaa matkustaa ja toisille viikon matka yhteen kohteeseen on merkityksenkäs kokemus. Naiset käyttävät kulttuurista diskurssia hyväksyttääkseen tietynlaisten matkakokemusten etsinnän. Samalla pienillä eroilla he tuovat julki kokemustensa subjektiivisuutta. Paikkoihin liitetyt merkitykset määrittävät sen, millaisiksi paikat rakentuvat matkailijoiden mielissä. Merkityksellinen matkakokemus muodostuu subjektiivisesti henkilön identiteetistä, taustoista ja suhteesta sosiaaliseen

todellisuuteen. Näin ollen merkitykset eivät ole kaikille samoja ja merkitykselliset matkakokemukset muodostuvat ainutkertaisissa vuorovaikutusprosesseissa.

Naisten sapattivapaisiin liittyy elämistä hetkessä ja nauttimista vapauden tunteesta. Naiset voivat suunnitella päiväryhtymänsä niin kuin haluavat ja kokea oivalluksen hetkiä oppiessaan jotain uutta itsestään. Huomaan, että unelmien sapattimatkoilla he etsivät samanlaisia asioita kuin vuorotteluvapaillaan. Kuten yksi haastateltava toteaa:

mä en oo mikään seikkailija niin sanotusti (.) enkä sukelle enkä snorklaa enkä mitään tällasta (.) enkä ole mikään (.) meist ei oo kumpikaan myöskään sitten tuota että paljon aurinkoa otettais...niinkun ihan tutustumista kulttuuritarjontaa (..) ei mitään sen kummempaa (Liisa)

Niin sapattivapaalla kuin unelmien sapattimatkallakin merkityksellisyys ei perustu sille mitä tehdään vaan sille mitä koetaan. Sapattimatkoilijat ovatkin oman elämänsä turisteja, jotka etsivät jotain koskematonta ja väärentämätöntä (Veijola & Jokinen, 1990). Yhteiskunnassamme harvat asiat ovat enää pysyviä; työpaikat muuttuvat moneen kertaan elämämme aikana, ihmissuhteita muodostetaan ja rikotaan, koko ajan etsitään jotain uutta vanhan tilalle. Sapattilomilla merkityksellistä ei ole etsiä autenttisia kokemuksia vaan pikemminkin haetaan jotain, mikä koskettaa sisintä ja vie lähelle ihmisen omaa minuutta. Näin sapattivapaalla olevat naiset voivat löytää jotain, mikä on pysyvää tämän muuttuvan maailman keskellä.

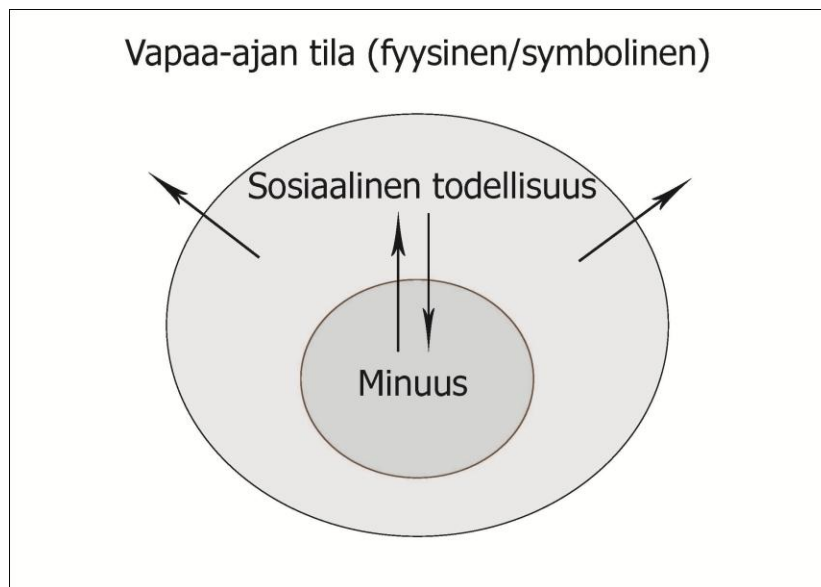
7. YHTEENVETO

Tutkielmani tavoitteena on ollut avata niitä moniulotteisia prosesseja, joissa naiset antavat merkityksiä niin vapaa-ajalleen kotona kuin matkakokemuksilleen muualla. Perinteisesti on ajateltu, että matka on pakoa jostakin – arjesta, rutiineista, työstä. Matkoilla halutaan tutustua vieraaseen ja kokea jotain uutta. Tästä oletuksesta lähdin liikkeelle myös tutkielmassani: naiset lähtevät sapattivapaille irrottautuaan työstä. Vapaalle annetut merkitykset eivät kuitenkaan suoranaisesti liity tähän pakenemiseen työstä. Globalisaation myötä vieraat kulttuurit ovat tulleet lähelle meitä. Missä tahansa metropolissa voi kokea ruokaelämyksiä vieraista maista ja tutustua eri maiden musiikkikulttuurin klubeilla. (Rojek, 1993, s. 200.) Näin ollen uuteen ja tuntemattomaan tutustuminen ei ole enää olennaisinta matkakokemuksissa, eikä vapaa-ajan kokemuksissa. Lähdinkin tutkielmassani pohtimaan, millaisia asioita nykyään vapaa-ajalta ja matkailukokemuksista haetaan. Pohdin siis, miten sapattivapalla olevat naiset antavat erilaisia merkityksiä kokemuksilleen vapaa-ajallaan. Tehdessäni analyysia huomasin naisten nauttivan pienistä hetkistä arjen keskellä, kuten auringonnousuista kesäaamuina tai illanvietosta ystävien kanssa. Sapattivapalla merkityksellistä on tietyn tunnelman tavoittelu. Naisilla oli vapaus järjestää päivänsä omien mieltymystensä mukaan ja kaikenlainen pakko oli tavallaan poistettu. Heillä oli vapaus toteuttaa itseään. Tietoinen itsetutkiskelu ilmeni erityisesti pidemmällä sapattivapalla, jolloin naisilla oli aikaa pohtia omaa elämäänsä ja minäkuvaansa.

Vapaus velvollisuuksista on kuitenkin näennäistä, koska todellisuudessa naiset kertoivat monien asioiden rajoittavan vapaa-ajan järjestämistään. Raha ja perhesuhteet tulivat useimmissa haastatteluissa esiin rajoittavina tekijöinä. Toisena tutkimuskysymyksenä pohdinkin, millaisina suhteet lähimmäisiin näyttäytyivät aineistossani. Huomasin, että naiset halusivat antaa aikaansa myös lähimmäisilleen, ja useimmiten syynä ei ollut velvollisuudentunne. Yhdessä jaetut kokemukset ja yhteenkuuluvuuden tunteet olivat naisille tärkeitä. Tarve kuulua johonkin on yksi perustarpeistamme. Nykyään ei ole enää pysyviä kyläyhteisöjä, joten ihmiset etsivät yhteisöllisyyttä muualta. Tutkielmassani naiset kuuluivat erilaisiin vapaa-ajan yhteisöihin, kuten golfin harrastajiin ja seurakunnassa kävijöihin. Yhteisöllisyys ei ole siis kadonnut, vaan se on vain muuttanut muotoaan.

Kolmantena kysyin, miten sapattivapaalle annetut merkitykset muodostuvat vuorovaikutuksellisessa vapaa-ajan tilassa. Perustuen Wearingin (1998) teoriaan henkilökohtaisesta vapaa-ajan tilasta ajattelen vapaa-ajan kokemusten muodostuvan symbolisessa ja fyysisessä tilassa. Konkreettisiin paikkoihin liittyvää puhetta oli hyvin vähän naisten kertoessa vapaa-ajan kokemuksistaan. Ainoastaan heidän kertoessaan matkakokemuksistaan paikoille annettiin erityisiä merkityksiä, jonka takia tarkastelin niitä tarkemmin viimeisessä analyysiluvussa. Huomasin, että kulttuurinen konteksti vaikutti paljon siihen, millaisia asioita naiset kokivat matkoillaan ja millaiset kokemukset he kokivat merkityksellisinä. Haastateltavat mainitsivat tiettyjä nähtävyyksiä ja kertoivat tutustumisestaan paikalliseen kulttuuriin. Etäisyys toisen kulttuurin edustajiin näyttäytyi erilaisena eri kertomuksissa. Toiset tutustuivat paikalliseen museoissa käyden ja toiset etsivät läheisempää kontaktia jutellen paikallisten kanssa.

Tutkielmani päätutkimuskysymyksenä kysyin, millaisena vapaa-ajalle annetut merkitykset ilmenevät suomalaisten naisten sapattivapailta. Naiset antavat vapaa-ajalleen subjektiivisia merkityksiä sapattivapailtaan. Näen naisten rakentavan omaa minuuttaan toisten kanssa vapaa-ajan kokemuksissaan ja matkakokemuksissaan. Naiset käyvät vuoropuhelua sen välillä, millaisia asioita he haluavat tavoitella ja millaiset asiat ovat hyväksytyjä laajemmassa sosiaalisessa kontekstissa. Vapaa-ajan kokemukset ja niille annetut merkitykset rakentuvat dialogissa ja muodostavat subjektiivisen vapaa-ajan tilan. Kolmannessa luvussa esittelemäni malli muuttuu, kun vuorovaikutus on kaksisuuntaista (ks. kuvio 3). Henkilön minuus tai subjektiminä (*I*) ei ole pysyvä vaan kasvaa ja muuttuu eri elämän vaiheissa ympäröivän sosiaalisen todellisuuden vaikutuksesta. Se ei kuitenkaan tarkoita sitä, että henkilöllä ei olisi valtaa vaikuttaa tähän kasvuun. Henkilö järjestää ja antaa merkityksiä erilaisille sosiaalisesti rakennetuille objektiminille (*me*). Aktiivisina toimijoina naiset voivat päättää laajentavatko minuuttaan vai vahvistatko sen rajoja. (Wearing & Wearing, 2001.)

Kuvio 3. Kaksisuuntainen vuorovaikutus vapaa-ajan tilassa.

Teorialuvussa (ks. luku 3.3) esittelemääni *choran* käsitettä voidaan soveltaa matkakokemusten tarkasteluun. Wearing ja Wearing (1996, s. 235) näkevät matkakohteet tiloina, joissa merkitykset muodostuvat siitä, ketkä tilaa käyttävät. Matkakohteiden näkeminen vuorovaikutuksellisina tiloina voi auttaa murtamaan perinteistä me/muut -dikotomiaa, missä vieras kulttuuri on kokemuksen kohteena eikä osana itse kokemusta (ks. Wearing & Wearing, 1996; Wearing & Wearing, 2001). Matkakokemukset sapattivapailla ovat siitä erityisiä, että naisilla on mahdollisuus lähteä pidemmille matkoille, ja he voivat kokea syvempää juurtumista paikalliseen kulttuuriin. Rojek (1997) toteaa matkakohteiden rakentuvan sosiaalisesti, jolloin fyysiset paikat näyttäytyvät aina erilaisina ihmisille. Haastattelemieni naisten puheissa vapaa-ajan viettoaikat näyttäytyvät ainutkertaisina tiloina, joissa kokemuksille annetaan erityisiä merkityksiä yhdessä muiden kanssa.

Tutkielmani tavoitteena on ollut tarkastella sapattivapaita myös matkailun näkökulmasta ja olenkin pohtinut, millaisia tulevaisuuden sapattimatkailijat voisivat olla.

Haastatteleman naiset viettivät suurimman osan ajastaan kotimaassa, mutta erityiset sapattimatkat ovat yleistymässä. Tulevaisuudessa matkailijat lähtevät näille matkoille haastaakseen ja kehittääkseen itseään. Ne ovat ainutkertaisia matkoja yksilön elämässä. (European Travel Commission, 2006.) Siksi tarvitaan lisää tutkimusta matkailun ja vuorotteluvapaiden yhtymäkohdista. Vuorotteluvapaalla olevat naiset ovatkin potentiaalinen kohderyhmä matkailussa. Heillä on aikaa ja useimmiten heidän

taloudellinen tilanteensa on vakaa. Yhtenä tuloksenani on se, että sapattivapaalla olevat naiset kokevat asioita eri tavoin ja erilaisista kokemuksista tulee heille merkityksellisiä. Aineistoni perusteella tulevaisuuden sapattimatkoilijat etsivät uniikkeja, yksilöllisiä kokemuksia. Heille tulisi siis tarjota mahdollisuuksia rakentaa sapattilomansa oman näköisekseen. Samalla naiset hakevat tiettyjä samoja asioita sapattivapailtaan. He nauttivat yhdessäolosta, etsivät paluuta yksinkertaiseen elämään ja saavat tilaisuuden itsetutkiskeluun. Nämä asiat voisivat vedota naisiin, jotka suunnittelevat sapattiloman viettoa ulkomailla. Matkailumarkkinoinnissa tuloksiani voitaisiin hyödyntää heille suunnattujen viestien suunnittelussa. Naiset kertoivat haastatteluissa, että haluaisivat kokea jotain täysin erilaista ja uutta pidemmällä sapattilomalla ulkomailla. Yhtenä jatkotutkimusaiheena voitaisiin tutkia, ovatko vapaa-ajalle annetut merkitykset samoja niin kotimaassa vietetyillä sapattivapailta kuin sapattilomilla ulkomailla. Hakevatko naiset samanlaisia kokemuksia sekä kotimaassa että ulkomailla vapaillaan? Lisäksi voitaisiin tarkastella sitä, miten ympäröivä todellisuus, media ja muiden ihmisten mielipiteet vaikuttavat sapattivapailta tavoiteltuihin kokemuksiin.

Yeoman (2008, s. 165–178) esittää tulevaisuuden sapattimatkoilijat autenttisia kokemuksia etsivinä henkilöinä. Autenttisuudella hän tarkoittaa eettisiä, selkeitä, rehellisiä ja ihmisläheisiä kokemuksia. Vuonna 2030 ihmiset lähtevät sapattimatkoille toteuttaakseen elinikäisiä unelmiaan. (Yeoman, 2008, s. 165–178.) Pohdintani tulevaisuuden sapattimatkoilijoista liittyvät Acapella Village -hankkeeseen, jossa visioidaan millaisia tulevaisuuden matkailukylät voisivat olla. Hankkeessa eräänä kohdesukupolvena ovat tietotyöläiset, jotka saavuttavat kolmannen iän 10–15 vuoden päästä. (Veijola & Falin, 2011.) Tulevaisuudessa ihmiset elävät pidempään ja voivat paremmin eläkkeelle jäädessään. Kolmannen iän saavuttaneet henkilöt ovat aktiivisia ja nauttivat kulutusmahdollisuuksista. He näkevät eläkkeelle jäämisen mahdollisuutena vielä toteuttaa omia unelmia. (ks. Karisto, 2007.) Haastattelemani naiset sopivat kuvaukseen kohdesukupolvesta; he työskentelevät tietointensiivisillä aloilla ja saavuttavat kolmannen iän kymmenessä vuodessa. Tulevaisuuden matkoilijoina he näkevät yhteisöllisyyden ja toisen kulttuurin uudella tavalla.

Kestävä ajattelu ohjaa näkemään toisen kulttuurin edustajat toisella tapaa osana kokemuksellisten tilojen suunnittelua. Nykyään ymmärretään näiden tilojen suunnittelulla olevan poliittiset, sosiaaliset ja kulttuuriset vaikutuksensa (Grosz, 1995). Tulevaisuuden matkailukylä visioissa paikallisen kulttuurin edustajat tulevatkin yhä

paremmin osalliseksi suunnitteluun (ks. Hasu & Tyrväinen, 2011). Ajattelen tulevaisuuden matkailukylän tilana, jossa matkailija voi viettää aikaa ja saada yksilöllisiä vapaa-ajan kokemuksia. Näin ollen matkailukylät eivät ole vain fyysisiä paikkoja, vaan kun matkailijat liittyvät niihin merkityksiä, niistä tulee vuorovaikutuksellisia kokemuksen tiloja. Grosz (1995) käyttää *asumusta* (*dwelling*) kuvataksaan tilaa, jossa fyysinen paikka yhdistyy siihen liitettyihin merkityksiin. Paikan käsite kuvaa käsitystä näkyvästä, materiaalisesta todellisuudesta. Sen sijaan tilan käsite ottaa huomioon myös emotionaalisen, näkymättömän todellisuuden. (Grosz, 1995.) Tarvittaisiinkin lisätutkimusta siitä, miten matkailualueiden suunnittelussa voitaisiin huomioida vuorovaikutuksen edistäminen paikallisten ja matkailijoiden välillä.

Vaikka en tutkielmassani keskittynyt sapattivapaiden vaikutusten tarkasteluun, haluan kuitenkin todeta, että sapattivapailla on omat vaikutuksensa niin yksittäisiin henkilöihin kuin laajemmin yhteiskuntaan. Aineistoni perusteella sapattivapaat tarjoavat naisille pysähtymisen hetkiä hektisen maailman keskellä. Ne voivat auttaa jaksamaan työssä monella tavalla: jotkut löytävät mielenkiinnon työhön uudestaan ja toiset näkevät vapaan pidempänä lomana, jolloin on tilaisuus kerätä voimia. Sapattivapailla on näin ollen eheyttävä vaikutus, mikä näkyy hyvinvointina työssä. Edelleen sillä on positiivinen vaikutus kansantalouteen ihmisten jaksassa tehdä töitä pidempään.

Tutkielmassani tarkastelun kohteena olivat naiset, joilla oli suurin osa työurastaan jo takana ja jotka työskentelivät tietointensiivisillä aloilla. Suomessa naiset lähtevät miehiä yleisemmin vuorotteluvapaille, ja olisikin mielenkiintoista tutkia, millaisena vuorotteluvapaat näyttäytyvät miehille. Etsitäänkö silloinkin pysähtymistä ja lepoa vai syntykö merkitys muista asioista? Tutkielmassani naiset määrittelevät vapaa-ajan kokemuksiaan enemmän tunnelmia ja tunteita käyttäen. Stereotyyppisesti voisi ajatella miesten määrittelevän kokemuksiaan tekemisen ja toiminnan avulla. Lisätutkimus voisi kuitenkin paljastaa täysin uusia asioita miesten vapaa-ajan kokemuksista sapattivapailla.

Tavoitteenani ei ole ollut tehdä yleistyksiä siitä, millaista vapaa-aika on naisten vuorotteluvapaille. Kuuden haastattelun aineistolla tällainen analyysi ei olisi ollut mielekästä. Sen sijaan olen pyrkinyt merkitysten moninaisuuksien tutkimiseen. Haastattelujen analysoinnissa ja tulkinnassa konstruktivistinen näkökulma on ohjannut tarkasteluani. Laadullisessa tutkimuksessa ei voida ajatella olevan vain yhtä oikeaa vastausta vaan pikemminkin on monia tulkintoja. Tämä tarkoittaa sitä, että tutkijana

suhtaudun tuloksiini subjektiivisesti, ottaen huomioon arvojeni ja tutkimustarkoitusteni vaikutuksen tuloksiin. (ks. Goodson & Phillimore, 2004.) Ymmärrän tiedonintressieni vaikuttaneen siihen, millaista tietoa olen tutkielmallani saanut (ks. Pietarinen, 2002, s. 64). Halusin näyttää sitä dialogia, jota naiset käyvät subjektiivisen minän ja ympäröivän sosiaalisen todellisuuden välillä. Tarkoitukseni ei ollut pohtia naisen asemaa tai valtarakenteiden vaikutusta vapaa-ajan järjestämiseen, vaikka teoriassani onkin näkökulmia myös näihin valtakamppailuihin. Keskityin vapaa-ajalle annettujen merkitysten esittelyyn ja liitin tulkintojani laajempiin keskusteluihin minän kehittämisestä kulttuurisessa ja sosiaalisessa kontekstissa.

Tutkimushankkeen jäsenenä olen pyrkinyt tuomaan esiin kollegiaalisen arvostukseni muita tutkijoita kohtaan viittaamalla heidän tutkimustyöhönsä (ks. Pietarinen, 2002, s. 68). Olen myös hyödyntänyt mahdollisimman monipuolisesti erilaisia lähteitä tutkielmassani ja suhtautunut kriittisesti niiden tarjoamaan tietoon. Olen pyrkinyt luotettavuuteen suhtautumalla saamaani ja tuottamaani tietoon kriittisesti (ks. Pietarinen, 2002, s. 59). Tällä tarkoitan valintojeni ja tulkintojeni tuomista julki ja niiden esittämistä totuudenmukaisesti. Tutkielmani tuo uusia näkökulmia sapattivapaiden tarkasteluun ja edistää omalta osaltaan myös matkailuntutkimusta. Sapattivapaat ovat naisten kokemana matkoja omaan elämään. Matkan teko voi olla konkreettista lähtöä vieraille maille tai symbolista matkaa omaan sisimpään. Merkityksellistä ei ole itse määränpää vaan matkalla olo ja ihmiset keitä matkalla kohdataan.

KIITOKSET

Erityinen kiitos kuuluu ohjaajalleni Soile Veijolalle, jolta sain idean lähteä tutkimaan sapattivapaalla olevia naisia. Lisäksi kiitän häntä hyvistä ohjeista ja suunnan näyttämisestä tutkimusprosessin aikana. Myös proseminaari-ryhmän jäsenet, johon kuuluvat Aija Härkönen, Elina Toivonen, Saara Lähtevänoja ja Marjo Hänninen, ovat antaneet hyviä neuvoja ja kommentteja tutkielmaa tehdessäni. He ovat olleet koko tutkimusprosessin ajan vertaistukena. Kiitän myös Acapella Village -hankkeeseen osallistuvia tutkijoita mielenkiintoisista keskusteluista yhteisessä seminaarissa joulukuussa 2011. Kiitän haastateltaviani heidän vastauksistaan ja ajastaan. Lopuksi haluan kiittää äitiäni monista keskusteluista vuorotteluvapaan merkityksistä ja tarkoituksesta. Ne inspiroivat minua pro gradun teossa.

LÄHTEET

- Aho, S. & Iloa, H. (1989) *Sapattivapaan esitutkimusraportti*. Rovaniemi: Pohjois-Suomen tutkimuslaitos.
- Aho, S. (toim.) (1989a) *Sapattivapaan tarve ja mahdollisuudet. Rovaniemellä 8.–9.9.1988 pidetyn Sapattiseminaarin raportti*. Oulu: Pohjois-Suomen tutkimuslaitos.
- Aho, S. (1989b) Sapattivapaan käsite ja yleiset periaatteet. Teoksessa S. Aho (1989) *Sapattivapaan tarve ja mahdollisuudet. Rovaniemellä 8.–9.9.1988 pidetyn Sapattiseminaarin raportti* (s. 18–25). Oulu: Pohjois-Suomen tutkimuslaitos.
- Aho, S. & Iloa, H. (toim.) (1990) *Sapattivapaa työelämän uudistuksena. Näköaloja ja arvioita. Rovaniemellä 7.–8.9.1989 pidetyn Sapattiseminaarin raportti*. Oulu: Pohjois-Suomen tutkimuslaitos.
- Baldry, C., Bain, P., Taylor, P., Hyman, J., Scholarios, D., Marks, A., Watson, A., Gilbert, K., Gall, G. & Bunzel, D. (2007) *The meaning of work in the new economy. The future of work series*. Hampshire: Palgrave Macmillan.
- Best, S. (2010) *Leisure studies. Themes and perspectives*. London: Sage.
- Brown, C.A. (2009) Get on the bus! *Tourismos: an international multidisciplinary journal of tourism*, 4(1), 125-133. Haettu 25.10.2011 EBSCO: Hospitality & tourism complete -tietokannasta.
- Carr, A.E. & Tang, T. (2005) Sabbaticals and employee motivation: benefits, concerns and implications. *Journal of education for business*, 80(3), 160–164. Haettu 24.10.2011 ProQuest-tietokannasta.
- Cohen, S. A. (2010) Chasing a myth? Searching for 'self' through lifestyle travel. *Tourist studies* 10 (2), 117-133. doi: 10.1177/1468797611403040
- Craib, I. (1998) *Experiencing identity*. London: Sage.
- Edley, N. (2001) Analysing Masculinity: Interpretative repertoires, ideological dilemmas and subject positions. Teoksessa M. Wetherell, S. Taylor & S. J. Yates (toim.) *Discourse as data. A guide for analysis* (s. 189–228). London: Sage.
- European Travel Commission (2006) Tourism trends for Europe. Haettu 23.4.2012 osoitteesta <http://www.etc-corporate.org/market-intelligence/tourism-trends.html>
- Fairclough, N. (1992) *Discourse and social change*. Cambridge: Polity press.
- Fairclough, N. (2003) *Analysing discourse. Textual analysis for social research*. London: Routledge.
- Fuengirola. Kausi 1. Jakso 4. (esitetty 30.9.2011) Haettu 14.1.2012 osoitteesta http://www.ruutu.fi/video?vt=video_episode&vid=336831

- Gergen, J. K. (1999) *An invitation to social construction*. London: Sage.
- Goffman, E. (1959) *The presentation of self in everyday life*. Middlesex: Penguin books.
- Goodale, T & Godbey, G (1995) *The evolution of leisure. Historical and philosophical perspectives*. (2. painos) Pennsylvania: Venture.
- Goodson, L. & Phillimore, J. (2004) The inquiry paradigm in qualitative tourism research. Teoksessa J. Phillimore & L. Goodson (toim.) *Qualitative research in tourism. Ontologies, epistemologies and methodologies* (s. 30–45). London: Routledge.
- Grosz, E. (1995) Women, chora, dwelling. Teoksessa S. Watson & K. Gibson (toim.) *Postmodern cities and spaces* (s. 47–58). Oxford: Blackwell.
- Hassinen, H. (2011) Arki vaihtuu sapattivuodeksi tropiikissa. *Etelä-Suomen Sanomat* 24.8.2011 (s. 4–5).
- Harjumaa, P. (1989) Miten viettäisin sapattia? Teoksessa S. Aho (toim.) *Sapattivapaan tarve ja mahdollisuudet. Rovaniemellä 8.–9.9.1988 pidetyn Sapattiseminaarin raportti* (s. 107–113). Oulu: Pohjois-Suomen tutkimuslaitos.
- Hall, S. (1999) Toisen speaktaakkeli teoksessa *Identiteetti* (s. 139–222). (Suomentajat Mikko Lehtonen & Juha Herkman.) Tampere: Vastapaino. Alkuperäinen lähde "The spectacle of the "other"" teoksessa S. Hall (toim.) (1997) *Representation*.
- Hasu, E. & Tyrväinen, L. (2011) Luku II: Kenelle matkailukylää tehdään? Teoksessa A. Staffans & T. Merikoski (toim.) *Miten kestävä matkailualue tehdään? Käsikirja suunnitteluun ja rakentamiseen* (s. 20–57). Helsinki: Aalto-yliopisto.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. (2008) *Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki: Gaudeamus.
- Holvas, J. & Vähämäki, J. (2005) *Odotustila. Pamfletti uudesta työstä*. Helsinki: Teos.
- Hubbard, M. (2002) Exploring the sabbatical or other leave as a means of energizing a career. *Library trends*, 50(4), 603–613. Haettu 24.10.2011 ProQuest-tietokannasta.
- Jokinen, E. (2005) *Aikuisten arki*. Helsinki: Gaudeamus.
- Jokinen, E. & Veijola, S. (1990) *Oman elämänsä turistit*. Helsinki: Valtion Painatuskeskus.
- Jokinen, E. & Veijola, S. (1997) The disoriented tourist: The figuration of the tourist in contemporary cultural critique. Teoksessa C. Rojek & J. Urry (toim.) *Touring cultures. Transformations of travel and theory* (s. 23–51). London: Routledge.
- Jokinen, E. & Veijola, S. (2012) Time to hostess: reflections on borderless care. Teoksessa C. Minca & T. Oakes (toim.) *Real tourism. Practice, care and politics in*

- contemporary travel culture* (s. 38–53). London: Routledge.
- Jokinen, A., Juhila, K. & Suoninen, E. (2004) Diskurssiivinen maailma. Teoreettiset lähtökohdat ja analyttiset käsitteet. Teoksessa A. Jokinen, K. Juhila & E. Suoninen (toim.) *Diskurssianalyysin aakkoset* (s. 17–47). (3. painos). Tampere: Vastapaino.
- Jokinen, A., Juhila, K. & Suoninen, E. (2002) *Diskurssianalyysi liikkeessä* (2. painos). Tampere: Vastapaino.
- Julkunen, R. & Nätti, J. (1999) *The modernization of working times. Flexibility and work sharing in Finland*. Jyväskylä: University of Jyväskylä.
- Kalimo, R. (1990) Työn rasittavuus ja latautumisen tarve. Teoksessa S. Aho & H. Iloa (toim.) *Sapattivapaa työelämän uudistuksena. Näköaloja ja arvioita. Rovaniemellä 7.–8.9.1989 pidetyn Sapattiseminaarin raportti* (s. 34–37). Oulu: Pohjois-Suomen tutkimuslaitos.
- Kangasperko, R. (1990) Sapattivapaa esimerkkinä luovuudesta työelämän uudistamisessa – Seminaarin avaus. Teoksessa S. Aho & H. Iloa (toim.) *Sapattivapaa työelämän uudistuksena. Näköaloja ja arvioita. Rovaniemellä 7.–8.9.1989 pidetyn Sapattiseminaarin raportti* (s. 11–13). Oulu: Pohjois-Suomen tutkimuslaitos.
- Karisto, A. (2007) Finnish baby boomers and the emergence of the third age. *International journal of ageing and later life* 2 (2), 91–108. doi: 10.3384/ijal.1652-8670.072291
- Kelly, J. R. (1983) *Leisure identities and interactions. Leisure and recreation studies* 1. London: George Allen & Unwin.
- Kellner, D. (1992) Popular culture and the construction of postmodern identities. Teoksessa S. Lash & J. Friedman (toim.) *Modernity & identity* (s. 141–177). Oxford: Basil Blackwell.
- Korhonen, M-L.(2000) Opettajien vuorotteluvapaakokemuksia. Motiivit, käyttö ja vaikutukset. Lisensiaatintyö. Tampereen yliopisto, kasvatustieteiden laitos, kasvatustiede.
- Komppula, R. (2005) Pursuing customer value in tourism – A rural tourism case study. *Journal of hospitality and tourism*, 3 (2), 83–104.
- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2009) *InterViews. Learning the craft of qualitative research interviewing* (2. painos). London: Sage.
- Hyvä tieteellinen käytäntö. Lapin yliopiston tutkimuseettiset toimintaohjeet. Lapin yliopisto. Haettu 1.12.2011 osoitteesta <http://www.ulapland.fi/loader.aspx?id=de77b79f-5e50-4198-879c-4e896dfec0d>

- Lehtonen, M. (1996) *Merkitysten maailma. Kulttuurisen tekstintutkimuksen lähtökohtia*. Tampere: Vastapaino.
- Liikkanen, M. (2004) Vapaa-aika työn vastakohta, harrastuksia vai vapautta? *Hyvinvointikatsaus*, 2/2004, 2–12. Tilastokeskus. Haettu 15.11.2011 osoitteesta http://www.stat.fi/tup/hyvinvointikatsaus/hyka_2004_2_vapaa-aika.html
- Liikkanen, M. (toim.). (2009) *Suomalainen vapaa-aika. Arjen ilot ja valinnat*. Helsinki: Gaudeamus.
- Liv D Sarja: Sapattivapaa lasten kanssa. (esitetty 5.2.2012) Haettu 14.2.2012 osoitteesta http://www.ruutu.fi/video?vt=video_episode&vid=388956
- Lury, C. (1997) The objects of travel. Teoksessa C. Rojek & J. Urry (toim.) *Touring cultures. Transformations of travel and theory* (s. 75–94). London: Routledge.
- MacCannell, D. (1992) *Empty meeting grounds: The tourist papers*. London: Routledge.
- Mannila, M. (2008) Maailmassa miljardi mobiilia työntekijää vuonna 2011. Haettu 14.11.2011 osoitteesta <http://www.itviikko.fi/i ihmiset-ja-ura/2008/01/16/maailmassa-miljardi-mobiilia-tyontekijaa-vuonna-2011/20081445/7>
- May, T. & Powell, J. L. (2008) *Situating social theory*. (2.painos) Berkshire: McGraw Hill.
- Mead, G. H. (1934) *Mind, self and society: from the standpoint of a social behaviorist*. (Edited and with an introduction by Charles W. Morris). London: The university of Chicago press.
- Melkas, T. (2009) Suomalaisten yksityiselämän sosiaalisuudesta. Teoksessa M. Liikkanen (toim.) *Suomalainen vapaa-aika. Arjen ilot ja valinnat* (s. 21–48). Helsinki: Gaudeamus.
- Moberg, T. (2009) Työstä irrottautuminen auttaa työntekijää jaksamaan. Turun Sanomat. Haettu 16.11.2011 osoitteesta <http://www.ts.fi/teemat/terveys/74153.html>
- Nätti, J., Ruuskanen, S. & Virmasalo, I. (1997) *Vuorotteluvapaan liikkeellelähtö. Vuorotteluvapaakokeilun seurantalutkimuksen väliraportti*. Työpoliittinen tutkimus. Työministeriö. Helsinki: Hakapaino.
- Nätti, J, Manninen, M., Väisänen, M. & Anttila, T. (2005) *Vuorotellen virkeäksi. Vuorotteluvapaan seurantalutkimus*. Työpoliittinen tutkimus 2005. Helsinki: Hakapaino.
- Pietarinen, J. (2002) Eettiset perusvaatimukset tutkimustyössä. Teoksessa S. Karjalainen, V. Launis, R. Pelkonen & J. Pietarinen (toim.) *Tutkijan eettiset valinnat* (s. 58–69). Helsinki: Gaudeamus.
- Pietilä, I. (2010) Ryhmä- ja yksilöhaastattelun diskursiivinen analyysi. Kaksi aineistoa

- erilaisina vuorovaikutuksen kentinä. Teoksessa J. Ruusuvuori, P. Nikander & M. Hyvärinen (toim.) *Haastattelun analyysi* (s. 212–243). Tampere: Vastapaino.
- Raatikainen, J. (2006) Tauko työelämästä opiskelulle. Tutkimus vuorotteluvapaalla kouluttautumisesta ja harrastusluonteisesta opiskelusta. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto, yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos, yhteiskuntapolitiikka.
- Rastamo, K. (2007) Lomastressin voi selittää hyvällä suunnittelulla. Haettu 19.10.2011 osoitteesta <http://www.mtv3.fi/uutiset/kotimaa.shtml/2007/06/538081/lomastressin-voi-selattaa-hyvalla-suunnittelulla>
- Rojek, C. (2010) *The labour of leisure*. London: Sage.
- Rojek, C. (2005) *Leisure theory. Principles and practice*. Hampshire: Palgrave Macmillan.
- Rojek, C. (1997) Indexing, dragging and the social construction of tourist sights. Teoksessa C. Rojek & J. Urry (toim.) *Touring cultures. Transformations of travel and theory* (s. 52–74). London: Routledge.
- Rojek, C. (1993) *Ways of escape. Modern transformations in leisure and travel*. London: Macmillan press.
- Ruusuvuori, J & Tiittula, L. (2005a) Johdanto. Teoksessa J. Ruusuvuori & L. Tiittula (toim.) *Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus* (s. 9–21). Tampere: Vastapaino.
- Ruusuvuori, J. & Tiittula, L. (2005b) Tutkimushaastattelu ja vuorovaikutus. Teoksessa J. Ruusuvuori & L. Tiittula (toim.) *Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus* (s. 22–56). Tampere: Vastapaino.
- Salonen, K. (2002) Ihmisen ovi aukeaa sisältä ulos. Haastateltavana Jyri Puhakainen. *Mielenterveys 41* (4), s. 17-19. Helsinki: Suomen mielenterveysseura.
- Sapattivapaatoimikunta (1990) *Sapattivapaalle. Sapattivapaatoimikunnan mietintö. Komiteamietintö: 1990:5*. Helsinki: Työministeriö, Valtion painatuskeskus.
- Sapattivapaa – irti arjesta. Haettu 27.10.2011 osoitteesta <http://plaza.fi/ellit/tyo-ja-yhteiskunta/tyo-ura/sapattivapaa-irti-arjesta-sukellusoppaana-thaimaassa-tai-vapaaehtoistyossa-kambodzassa>
- Snow, D. A. (2002) Interactionism: symbolic. *International encyclopedia of the social & behavioral sciences*, 7695-7698. doi:10.1016/B0-08-043076-7/01905-7
- Skevington, S. & Baker, D. (toim.) (1989) *The social identity of women*. London: Sage.
- Tahkokallio, K. (1990) Juuttuminen ja irtipääsy työelämän ongelmana. Teoksessa S. Aho & H. Ilola (toim.) *Sapattivapaa työelämän uudistuksena. Näköaloja ja arvioita*.

- Rovaniemellä 7.–8.9.1989 pidetyn Sapattiseminaarin raportti (s. 57–60). Oulu: Pohjois-Suomen tutkimuslaitos.
- Takala, K. (2008) Opinto- ja vuorotteluvapaat urakehityksen näkökulmasta. Arvolähtöinen aikalaisä työuralla. Pro gradu -tutkielma. Vaasan yliopisto, Kauppatieteellinen tiedekunta, Johtaminen ja organisaatiot.
- Thompson, T.C. & Louth, R. (2003) Radical sabbaticals: putting yourself in danger. *Collage composition and communication*, 55(1), 147-171. Haettu 24.10.2011 ProQuest-tietokannasta.
- Timonen, P. (2009) Arkiset haaveet – luontoharrastukset nautinnon lähteenä. Teoksessa M. Liikkanen (toim.) *Suomalainen vapaa-aika. Arjen ilot ja valinnat* (s. 203–224). Helsinki: Gaudeamus.
- Tuomi, I. (2005) Yhteisöllisyyden paluu tietoyhteiskuntaan. Teoksessa A. Hautamäki, T. Lehtonen, J. Sihvola, I. Tuomi, H. Vaaranen & S. Veijola (toim.) *Yhteisöllisyyden paluu* (s. 131–162). Helsinki: Gaudeamus.
- Työvuorottelutyöryhmä (1994) *Työvuorottelutyöryhmän väliraportti*. Työryhmämuistioita 1994:15. Helsinki: Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö.
- Työ- ja elinkeinotoimisto (TE-toimisto) *Vuorotteluvapaa. Työnhakijalle ja työnantajalle*. Haettu 24.10.2011 osoitteesta http://www.mol.fi/mol/fi/99_pdf/fi/01_esitteet/vuorotteluvapaa_esite.pdf
- Umbrian laakson arkipäivää suomalaisin silmin. Sapattivapaa. Haettu 27.10.2011 osoitteesta <http://noivita.italy.com/blog/2412621>
- Uotila, J. & Uusitalo, P. (1984) *Työttömyys, laki ja talous*. Helsinki: Tammi.
- Urry, J. (2002) *The tourist gaze. (2.painos)* London: Sage.
- Urry, J. & Larsen, J. (2011) *The tourist gaze 3.0*. London: Sage.
- Valtonen, A. (2004) *Rethinking free time: A study on boundaries, disorders, and symbolic goods*. Helsinki: HeSE.
- Veijola, S. (2010) Gender as work in tourism industry. *Tourist studies*, 9 (2), 109–126. doi: 10.1177/1468797609360601
- Veijola, S. & Falin, P. (2011) Acapella Village: Designing Culturally and Ecologically Sustainable Tourist Communities for the Future. A paper presented at the workshop 12.–13.12.2011. Lapin yliopisto, Rovaniemi.
- Vuorotteluvapaa-laki. 30.12.2002/1305. Työministeriö. Haettu 9.2.2012 osoitteesta <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2002/20021305>
- Vuorotteluvapaan ehdot heikkenevät merkittävästi. (2011) Yle uutiset. Julkaistu

1.9.2011. Haettu 28.3.2012 osoitteesta

http://yle.fi/uutiset/kotimaa/2011/09/vuorotteluvapaan_ehdot_heikkenevat_merkittavaasti_2838440.html

White, N. R. & White, P. B. (2008) Travel as interaction: Encountering place and others. *Journal of Hospitality and Tourism Management*, 15 (3), 42–48.

doi:10.1375/jhtm.15.42

Wearing, B. (1998) *Leisure and feminist theories*. London: Sage Publications.

Wearing, S & Wearing, B. (1996) Refocussing the tourist experience: the flaneur and the choraster. *Leisure studies* 15 (4), 229-243. doi: 10.1080/026143696375530

Wearing, S. & Wearing, B. (2001) Conceptualizing the selves of tourism. *Leisure studies*, 20, 143–159. doi: 10.1080/02614360110051631

Wearing, S., Stevenson, D. & Young, T. (2010) *Tourist cultures. Identity, place and the traveller*. London: Sage.

Weedon, C. (1997) *Feminist practice & poststructuralist theory*. (2. painos) Oxford: Blackwell publishers.

Wilson, E. & Harris, C. (2006) Meaningful travel: Women, independent travel and the search for self and meaning. *Tourism*, 54 (2), 161–172. Haettu 1.2.2012

EBSCOhost: Hospitality & Tourism Complete -tietokannasta.

Wooffitt, R. (2001) Chapter two. Researching psychic practitioners: conversation analysis. Teoksessa M. Wetherell, S. Taylor & S. J. Yates (toim.) *Discourse as data. A guide for analysis* (s. 49-92). London: Sage.

Yeoman, I. (2008) *Tomorrow's tourist: scenarios & trends*. Amsterdam: Elsevier.

Zuzanek, J. (2006) Leisure and time. Teoksessa R. Chris, S. M. Shaw & A.J. Veal. (toim.) *A handbook of leisure studies* (s. 185–202). Hampshire: Palgrave Macmillan.

LIITE 1. HAASTATTELURUNKO

Tutkimuksen lähtökohdat: Opiskelen Lapin yliopistossa Yhteiskuntatieteiden tiedekunnassa. Teen pro gradu -tutkielmaa sapattivapaalla olevista suomalaisista naisista. Haastatteluissa selvitan millaisia kokemuksia naisilla on vapailta. Olen mukana Acapella Village -hankkeessa, josta kerron tarkemmin haastattelun jälkeen. Tutkielma julkaistaan keväällä 2012. Haastateltavien oikeita nimiä ei tulla käyttämään tutkimusraportissa ja tietoja tullaan käyttämään ainoastaan tutkielmassa. Haastattelu kestää noin 30–60 minuuttia. Lupa keskustelun nauhoittamiseen? Voinko sinutella? Aloitan muutamalla taustakysymyksellä, jonka jälkeen siirrymme pääteemoihin.

Taustakysymykset

1. Syntymävuosi:
2. Sivilisäätty: naimaton, avoliitto, avioliitto, muu
3. Koulutus: peruskoulu, ylioppilas, ammatillinen, korkeakoulu
4. Työura lyhyesti: tärkeimmät työpaikat, nykyinen toimi

Teemat

5. Päätös lähdöstä sapattivapaalle. Miksi nyt? Miten teit päätöksen? Mistä idea? Syitä?
6. Suunnitelmat etukäteen. Millaisia asioita? Toteutuivatko?
7. Sapattivapaan käyttö. Kuvaile millaisiin asioihin käytit aikaasi vapaalla. Millainen oli tyypillinen päiväsi? Mitä teit vapaalla? Kenen kanssa? Oliko samoja vapaa-ajan asioita kuin työelämässä? Oliko asioita, jotka vaikuttivat vapaan käyttöön?
9. Kokemukset vapaalla. Kuvaile jokin kokemus, joka on jäänyt mieleesi vapaalta. Miksi tämä tuli mieleen? Mitä koit saavasi vapaasta?
10. (Jos matkustaminen ei tule aikaisemmin esiin) Sapattivapailla on nykyään yleistä lähteä matkalle. Kuvitellaan, että lähtisit vapaalle uudestaan ja päättäisit lähteä matkalle, millainen olisi täydellinen lomakohde?

Lopetus: Kiitokset osallistumisesta haastatteluun. Tutkielma julkaistaan keväällä 2012 osana Acapella Village -hanketta (www.ulapland.fi/acapellavillage). Hankkeessa pohditaan millaisia tulevaisuuden kestävätkä matkailukylät voisivat olla. Oma panokseni, miten sapattivapaalla olevien naisten vapaa-ajan käyttötavat voidaan huomioida tulevaisuuden matkailukylävisioinnissa. Kysyttävää?

LIITE 2. LITTEROINTIMERKIT

Sovellettu teoksesta J. Ruusuvuori, P. Nikander & M. Hyvärinen (toim.) (2010)
Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino.

- tlee vahva painotus
- [päällekkäispuhunnan alku
-] päällekkäispuhunnan loppu
- = kaksi eri puhunnosta liittyy toisiinsa tauotta
- (.) mikrotauko: 0,2 sekuntia tai vähemmän
- (..) mikrotaukoa pitempi tauko
- ... jätetty joitain puheenvuoroja pois
- me* sana kursivilla, jos muutettu alkuperäisestä
- .hhh sisäänhengitys; yksi h-kirjain vastaa 0.1 sekuntia
- hhh uloshengitys
- j(h)oo sana on lausuttu nauraen
- ta- sana jää kesken
- (sitten) sulkeiden sisällä epäselvästi kuultu jakso tai puhuja
- (--) sana, josta ei ole saatu selvää
- (---) pitempi jakso, josta ei ole saatu selvää
- (( )) kaksoissulkeiden sisällä litteroijan kommentteja ja selityksiä tilanteesta